https://doi.org/10.26682/hjuod.2021.24.2.14
گوڤارا زانکویا دهوك، پەربەندا:24، ژمارە:2، (زانستێن مروڤایەتی وکومەلناسی)، بپ 276-316، 2021

ڕێكپێدان و قەدەغەكرن د ئاخڤتنا خەلكێ سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێدا

شێرزاد سەبری عەلی ئەیاد فەیووللا عوسمان
پشكا زمانێ كوردی، كولیژا پەروەردا بنیات، زانكۆیا دهوک، هەرێما كوردستانێ–عیراق

((مێژوویا وەرگرتنا ڤەكولینی: 15 تەباخێ، 2021، مێژوویا رەزامەندیا بەلاڤكرنێ: 22 ایلولێ، 2021))

پوختە
ڕێكپێدان و قەدەغەكرن دوو كردەیێن هەڤدژی ئێكن و د سنوورێ پراگماتیكێدا گرنگییا زۆر هەنە، ژبەركو نیاز و مەبەستێن ئاخڤتنكەری بەرامبەر گوهداری دیاردكەن. ئەڤ ڤەكولینە ب ناڤێ (ڕێكپێدان و قەدەغەكرن د ئاخڤتنا خەلكێ سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێدا)یە كو تێدا هەول هاتییە دان، ل دویڤ (12) بارودۆخێن جیاواز، ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ ب كریارا ڕێكپێدان و قەدەغەكرنا:(داخوازییێ، پێشكێشكرنێ، پێشنیازكرنێ و ئامۆژگاریكرنێ) ڕاببن، ئەڤەژی ل دویڤ ڕێبازا وەسفی شیكاری هاتییە ئەنجامدان و بۆ دیاركرنا ڕێژەیا سەدییا هەر ستراتییەجەتەكێ د هەر(12) بارودۆخانێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێدا پەنا بۆ شێوازێ ئاماری هاتییە برن. ئارمانجا سەرەكی ژ ئەڤێ ڤەكولینێ ئەوە ڕێژەیا سەدی یا ستراتیجییەتێن هەر بارودۆخەكی ژ لایێ ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێڤە بهێتە دیاركرن. ئەڤ ڤەكۆلینە ژ دوو پشكا پێكدهێت. پشكا ئێكێ یا تایبەتە ب هەر دوو كردەیێن ئاخڤتنێ یێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ. پشكا دووێ ل دۆر پراكتیكرنا ستراتیجییەتێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێنە ل دەڤ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ.

پەیڤێن كلیلدار: ڕێكپێدان، فەدەغەكرن، داخوازی، پێشكێشكرن، پێشنیاز، ئامۆژگاری.

1-پێشەكی

1-1-ناڤونیشانێ ڤەكۆلینێ:
ئەڤ ڤەكۆلینە ب ناڤونیشان(ڕێكپێدان و قەدەغەكرن د ئاخڤتنا خەلكێ سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێدا)یە كو تێدا هەول هاتییە دان، ستراتیجییەتێن هەر ئێك ژ ڕێكپێدان و قەدەغەكرنا(داخوازی، پێشكێشكرن، پێشنیازكرن و ئامۆژگاریكرنێ) د چەند بارودۆخێن هەلبژارتیدا بهێتە دیاركرن.

1-2-كەرەستێ ڤەكۆلینێ:
كەرەستێ ڤەكۆلینێ بریتییە ژ وەرگرتنا دەربڕینێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ ژ (400) تاكەكەسێن ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ كو دیتنا خۆ ل سەر چەند بارودۆخێن جیاوازێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ داینە. (200) ژ ئەوان سەر ب ڕەگەزێ نێرڤە بوون و (200)دی سەر ب ڕەگەزێ مێڤە بوون و هەمی د پێگەهشتی بوون و هەلبژارتنا كەرەستە و دەربڕینێن ڤەكۆلینێ ب شێوەكێ ڕەمەكی بوویە.

1-3-گرنگی و مفایێ ڤەكۆلینێ:
زانینا ستراتیجیەتێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ و ڕێژەیا بكارهینانا ئەوان ژ لایێ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ و ل دویڤ بگۆڕێن دەستنیشانكری دبنە ئەگەر كو ئەنجامێن ب دەستڤەهاتی یێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ ڕۆلێ خۆ د بابەتێ كاریگەری و ڕازیكرنێدا هەبن.

1-4-ڕێبازا ڤەكۆلینێ:
ئەڤ ڤەكۆلینە ل دویڤ ڕێبازا وەسفی شیكاری هاتییە ئەنجامدان و ژبۆ گەهشتنا ڕێژەیا بكارهینانا ستراتیجییەتێن هەر ئێك ژ ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ پشتبەستن ب شێوازێ ئاماری هاتییە كرن .

1-5-پرسیارێن ڤەكۆلینێ:
ئەڤ ڤەكۆلینە هەولددەت بەرسڤا ئەڤان خالێن ل خوارێ بدەت:

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

أ- ئەرێ ژبلی ئەو ستراتیجیەتێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ یێن ژ ژێدەران هاتینە وەرگرتن ، هندەك ستراتیجییەتێن دی ل دەڤ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ دهێنە دیتن كو ب ئەوانڤە تایبەت بن؟

ب-د هەر (12)بارودۆخێن وەرگرتیدا، ستراتیجییێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ د بیاڤێ:(داخوازی، پێشكێشكرن، پێشنیازكرن و ئامۆژگاریكرنێ)دا ب چ ڕێژە و چەوا د ناڤ (هەڤ ئاست،ژ ئاستێ نزم بۆ ئاستێ بلند، ژ ئاستێ بلند بۆ ئاستێ نزم)دا هاتینە بكارهینان؟

1-6-ئارمانجا ڤەكۆلینێ:

ئارمانج ژ ئەڤێ ڤەكۆلینێ ئەوە ستراتیجییەتێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنا (داخوازی، پێشكێشكرن، پێشنیازكرن و ئامۆژگاریكرنێ) د ناڤ چەند بارودۆخێن ژێكجودا بهێتە دیاركرن، كا چەوا تێدا بكاردهێن و و ڕێژەیا سەدییا ئەوان ستراتیجییەتان تێدا چەندە.

1-7-پشكێن ڤەكۆلینێ:

ئەڤ ڤەكۆلینە ژبلی پێشەكی و ئەنجامان ژ دوو پشكان پێكدهێت. پشكا ئێكێ ب ناڤێ (كردەیێن ئاخڤتنێ یێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرن)ێیە كو تێدا تیشك هاتییە ئێخستن ل سەر تێگەهێ كردەیێن ئاخڤتنێ پاشی ئاماژە ب هەر دوو كردەیێن ئاخڤتنێ یێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ هاتییە دان، ل گەل دیاركرنا ستراتیجی و پەیوەندییێن ئەوان . پشكا دووێ یا تایبەتە ب لایەنێ پراكتیكی كو تێدا هەول هاتییە دان، ستراتیجیەتێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ ل دەڤ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ بهێنە دیاركرن. ئەوژی د (12) بارودۆخێن ژێكجودادا.

2-كردەیێن ئاخڤتنێ یێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ

2-1-تێگەهێ كردەیێن ئاخڤتنێ :

د زمانێ كوردیدا چەند زاراڤێن جودا ژبۆ كردەیێن ئاخڤتنێ هاتینە بكارهینان. وەكو:(كردە قسەیەكان، كردەیێن زمانی، كردەیێن ئاخڤتنێ، كریارێن ئاخڤتنێ...هتد). د زمانێ عەرەبیدا هەر وەكو زمانێ كوردی هژمارەكا زۆرا زاراڤان ژبۆ كردەیێن ئاخفتنێ ژ لایێ زمانڤانانڤە هاتینە بكارهینان. وەكو:(أفعال الكلام، الحدث الكلامی، الفعل الكلامی، الحدث اللغوی...). د زمانێ ئینگلیزیدا ئەڤ ئاریشا هەمە جۆرییا زاراڤان ب كێمی دهێتە دیتن و بارا پتر زاراڤێ(Speech Acts) دهێتە بكارهینان.

بابەتێ كردەیێن ئاخڤتنێ ژ بابەتێن هەرە سەركی یێن ڤەكۆلینێن پراگماتیكی دهێنە هژمارتن. هەروەسا ب چالاكییەكا پەیوەندیكرنێ دهێتە هژمارتن كو حەز و ئارەزوویێن ئاخڤتنكەری دەردبڕیت و دبیتە ئەگەرێ كارتێكرنێ ل سەر گوهداری. ئەڤ تیۆرە دیاردكەت ل دەمێ ئاخفتن دهێتە گوتن ل ئەوی دەمی دبیتە ئەگەرێ دانا فەرمانەكێ یان سوپاسییەكێ، سۆزەكێ، لێبوورینەكێ، داخوازییەكێ، یان قەدەغەكرن و ڕێكپێدانەكی یان هەر كردەیەكا دی یا ئاخڤتنێ(عەبدولسلام نەجمەدین و شێرزاد سەبری،2011، 238-239). كەواتە تیۆرا كردەیێن ئاخڤتنێ ب ئەوی شێوەی ل پرۆسێسا پەوەندیكرنێ دنێڕیت كو هەر ئاخڤتنەكا دهێتە گوتن یا گرێدایە ب هەلویستەكێ دەستنیشانكریڤە. بۆ نموونە پەسنكرن دەربڕینە ل سەر ڕازیبوونێ و ڕەتكرن دەربڕینە ژ ڕازینەبوون ل سەر تشتەكی، لیبوورینخواستن دەربڕینا پەشیمانیێیە (محەمەد محەمەد یونس عەلی، 2004: 34).

تیۆرا كردەیێن ئاخڤتنێ ب ئەوی شێوەی تەماشەی ئاخڤتنێ دكەت كو ئەنجامدانا كارەكییە و هەر دەمێ ئاخڤتنكەر دئاخڤیت، ل ئەوی دەمی ئەو یێ ب ئەنجامدانا چەند كریارەكا ڕادبیت، ئانكو زمان كردەیە نە ئاخڤتنە، ئەركێ سەرەكییێ ئەوی ب جههینانا كارەكییە. وەكو: فەرمانكرن و لێبوورینخواستن و سلاڤكرن و خواترخواستن و قەدەغەكرن و هتد (عەبولسەلام نەجمەدین و شێرزاد سەبری ،2011، 239). ژ لایەكێ

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

ديڤە (ئوستون) دياردكەت، ئاخڤتن ب تنێ ب دياركرنا واتا سيمانتيكى ڕانابيت، بەلكو پتريا جاران كردەيەكێ دروست دكەت(شێرزاد سەبرى عەلى، 2011: 73) و ئەگەر ئەم ب هويرى ل سەر هەر گوتنەكێ ڕابوستين كو ئاخڤتنكەر بكاردهينيت، ئەم دشێين ژ دوو لايەنێن جياواز ژ لايێ واتايێڤە تەماشەبكەينێ، كو دوو واتايێن جياواز ب خوڤە دگريت، ئەوژى واتا (دەرڤە)يان گشتى و واتايا ڤەشارتييە كو ژ سەرهلدانا كارەكى پێكهاتييە(قيس كاكل توفيق، 1995: 39).

2-2-پۆلينكرنا كردەيێن ئاخڤتنێ:

چەندين پۆلينكرن ژبۆ كردەيێن ئاخڤتنێ هاتينە دياركرن، بەلێ ل خوارێ دێ ئاماژە ب دوو ژ ب ناڤودەنگترين پۆلينكرنان هێتە دان، پۆلينكرنا هەرە گرنگ و يەكەم ژ لايێ (ئوستن)يڤە بوويە كو ڕادبيت ب پۆلينكرنا ئەوان جۆرە دەربڕينێن ب كردەيا مەبەستێ دهێنە هژمارتن، هەر وەكو ل خارێ دياردبيت:

1- فەرمانكرن(Verdictive): ئەڤە ئەوان جۆرە فەرمانان ب خوڤە دگريت يێن ئاماژەيێ ددەنە هندەك بڕيارێن فەرمى و گرنگ. وەكو فەرمانێن دەستەسەركرنێ و بڕيارێن دادگەهێ، هەروەسا فەرمانێن ئايينى يێن قەدەغەكرن و سزادانێ ژى ب خوڤە دگريت. نموونە وەكو كردەيێن سزادان و دەستە سەركرن و قەدەغەكرن و هەلسەنگاندنێ...هتد.

2- دانا بڕياران(- Exercitives): هندەك ژ كردەيێن ئاخڤتنێ دچنە د بن چارچۆڤەيێ ئەڤێ پۆلينكرنێدا يێن كو گرێداى هێز و ڕاستييێنە و كارتێكرنێ د كردەيێدا ڕەنگڤەدەن. وەكو: لادان ژ كارى، دامەزراندن و هۆشداريكرن.... هتد.

3- دروستكرنا پەيمانان(Commissive): ئەڤ جۆرە ژى چەند كردەيەكێن دى يێن ئاخڤتنێ ب خوڤەدگريت كو ئاخڤتنكەرى مەبەست و نياز ل سەر ئەنجامدانا ئەوێ كربيت يان ل سەر ئاخڤتنكەرى پێدڤى دبيت كو ب ئەنجامدانا هندەك كاران ڕاببيت. وەكو: پەيمان، ژڤان، گرێنتى، سۆزدان، سويندخوارن، بەلێن....هتد.

4- كردەيێن ڕەفتارى(Behabitives): ئەڤە ئەوان جۆرە كردەييان ب خوڤە دگريت يێن كو ئاخڤتنكەر پێدڤى ب هەلويست وەرگرتنان دبيت بەرامبەر بارودۆخێ هاتييە پێش، ژ ئەوان كردەيان: لێبووريينخواستن، پەسنكرن، دياركرنا پەشێمانييێ، سوپاسيكرن... هتد.

5- ڕوهنكرن(Expositive): چەند جۆرە كردەيان ب خوڤە دگريت يێن ب كارێ ڕوهنكرنا بارودۆخێ هاتيە پێش ڕادبن، وەكو: ڕوهنكرنا ئەگەران و هزر و بيران و دانوستاندنان(Austin,1962:151).

(سێريل) زمانڤانێ دووێ يێ ب ناڤودەنگ يێ كو ڕابووى ب پۆلينكرنا كردەيێن ئاخڤتنێ ل (1976) و د ئەنجامێن پۆلينكرنا ئەويدا چەندين جياوازى و لێكنەچوون و ڕەخنە دهێنە ديتن، ئەوژى بەرامبەر پۆلينكرنا (ئوستن-1962)ى. ژ ئەوان هەڤدژييان دياردكەت كو جياوازى د ناڤبەرا پەيڤان و كاريدا نەهاتييە كرن، (سێريل) دياردكەت كو هەمى كار ب كارێ مەبەستێ (illocutionary verb) ناهێنە هژمارتن. هەروەسا (سێريل) زێدەتر دياردكەت كو (ئوستن)ى شاشى د خودێ جۆرێن كردەيێن ئاخڤتنێ ژيدا كرييە. هەروەسا دياردكەت كو هەتا لێكچوون د ناڤبەرا پێناسە و هندەك ژ جۆرێن كردەيێن ئاخڤتنێدا نينە. لەورا (سێريل) ب پۆلينكرنەكا دى ڕادبيت كو تا ڕادەيەكى جياوازتر ژ يا (ئوستن)ێ دياردكەت و ب ئەڤى ڕەنگى:

1- پێشكێشكرن(representative): كردارەكا زمانييە كو ئاخڤتنكەر ل دويڤ باوەرا خۆ هندەك زانيارييان پێشكێشدكەت. ڕاستى و دروستى يا ئەڤان زانيارێن پێشكێشكرى د شياندايە ژلايێ كەسێن بەرامبەرڤە بهێنە هەلسەنگاندن. بۆ نموونە دەمێ ئێك دياربكەت: (هەڤال ياريكەرەكێ زيرەكە.) ل ڤێرێ ئاخڤتنكەرى دڤێت باوەرييێ بۆ كەسێن بەرامبەر ل سەر زيرەكييا هەڤالى

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

دروستبكەت، بەلێ دبیت دەمێ كەسێن بەرامبەر یارییا هەڤالی دبینن، دبیت یا باش بیت و دبیت یا خراب بیت. ئانكو ل ڤێرێ مە دڤێت ئاماژەیێ ب ئەڤی جۆری بدەین كو زانیارییێن دهێنە پێشكێشكرن دبیت دروست بن و دبیت دروست نەبن. شانازی و رازینەبوون و وازهێنان، راستی و درەو، تەكەزكرن، سالۆخدان...هتد، دچنە د ناڤ ئەڤی جۆرێ كردەییدا.

2- ئاراستەكرن (directives): د ئەڤێ كردەییا ئاخفتنێدا ئاخڤتنكەر گوهداری ئاراستەی ئەنجامدانا كارەكی دكەت كو ل دویڤ حەزا ئاخڤتنكەری بیت. وەكو: (دەرگەهی بگرە). ئەڤ دەربرینە بۆ مە دیاردكەت كو ئاخڤتنكەری فەرمانەك یا ل گوهداری كری ژبۆ گرتنا دەرگەهی. ئانكو ئەم دشێین بێژین گوهدار یێ هاتییە ئاراستەكرن ژبۆ ئەنجامدانا كارەكی ل دویڤ حەزا ئاخڤتنكەری. ژ ئەوان كردەیێن ئەڤی جۆری ژی (سۆزدان، ترساندن، گەفكرن، سویندخوارن...هتد)ن.

(باچ و هارنیش) د ئەوێ هزرێ دانە، ئاراستەكرن كو رێكپێدان و قەدەغەكرنێ ب خۆڤە دگریت رادبیت ب نیشاندانا هەلویستێن ئاخڤتنكەری ژبۆ هندەك كریارێن چاڤەرێكری یێن گوهداری(Bach and Harnish,1979,47).

3- دروستكرنا پەیمانان(commissives): جۆرەكێ دی یێ كردەیێن ئاخڤتنییە كو ئەنجامدانا ئەوێ دكەڤیتە د پاشە رۆژێدا. ئانكو ئەم دشێین بێژین ئەڤ جۆرە كردەیە، مەبەست و نیەتا ئاخڤتنكەرییە ل سەر ئەنجامدانا كارەكی دپاشە رۆژێدا. وەكو: (نیەت سۆزدان، ترساندن، گەفكرن، سویندخوارن...هتد).

4-دەربرینا هەستان (expressive): ل ڤێرێ ئاخڤتنكەر دەربرینێ ژ هەست و ئارەزوویێن خۆ بەرامبەر بارودۆخێ هاتیە پێش دكەت كو بوویە ئەگەرێ هندێ كارتێكرنەكا سایكۆلۆژی ل سەر هاتییە كرن كو ب هندەك بارودۆخێن هەستدار دهێنە هژمارتن. وەكو: (لێبورینخواستن، پیروزباهیكرن، سوپاسیكرن و بخێرهاتن)

5- راگەهاندن (Declaration): ئەڤ كردەیا ئاخفتنێ ژ دەربرینێن مەزن دهێنە هژمارتن. هەر دەمێ دەربرینەكا ئەڤی جۆری ژ لایێ ئاخڤتنكەریڤە دهێتە گوتن دبیتە ئەگەرێ پەیدابوونا رویدانێن كاریگەر و مەزن و جهێ گرنگییێ، ژ بەر ئەڤێ یەكێ دڤێت ئاخڤتنكەری بەلگە و ئالاڤێن راست و دروست ل بەر دەست هەبن ژبۆ ئەنجام گەهاندنا ئەڤی جۆرێ كردەیێ. ژ ئەوان دەربرینان ژی حەلاكرن و حەرامكرنن كو ل دویڤ ئایدیۆلۆجی و پەرتووكێن هەر ئاییەنەكی د شیاندایە بەلگەییان، ل سەر حەرامكرن و حەلالكرنا تشتان بهێنە دیاركرن. هەوسا راگەهاندنا شەرِی كو دبیتە ئەگەرێ هندێ پێشهاتێن مەزن و كارتێكر ل دویڤرا بهێن. هندەك ژ ئەڤان كردەیان. وەكو:(حەلاكرن و حەرامركرن ، ماركرن ، راگەهاندنا شەری) (Searle 1-16 :1976,).

ئەڤ پۆلینكرنا (سێریل)ی ژی یا دویر نەبوو ژ رەخنەگرتنێ هەر وەكو (وێندرلیچ 1980-) ددەتە دیاركرن كو پۆلینكرنا (سێریل)ی وەسفكرنەكا تمام نادەتە كردەیێن ئاخفتنێ، د ئەڤێ مژارێدا دیاردكەت كو دڤیابا دروستكرنا پەیمانان وەكو كردەیا ئاراستەكرنێ و ل بن چەترێ ئەوێ هاتبا باسكرن. هەروەسا پرسیاركرن ب كردەیەكا سەربەخۆ هاتبا هژمارتن، ل شوینا هندێ كو بەشەك بیت ژ كردەیا ئاراستەكرنێ. هەر د دویڤدا رەخنەیا خۆ زێدەتر لێدكەت ل دەمێ روهندكەت كو پۆلینكرنا (سێریل)ی هندەك كردەیێن ئاخفتنێ بەحسناكەت. وەكو (هۆشداری، پرۆپۆزەل، ئامۆژگاری) (Palanques, 2016: 45).

2-3-كردەیێن ئاخڤتنێ یێن رێكپێدان و قەدەغەكرنێ:

تێگەهێ رێكپێدانێ(Prohibition)، هەر وەكو (ئێستوود)ی دایە دیاركرن كو پەیڤا رێكپێدان دوو واتا هەنە. ئەوژی ئەڤەنە: یا ئێكێ یا رێكپێدانێ: وەكو كریارەكێ یا هاتییە

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

پێناسەکرن کو ڕێکێ ب کەسەکی بدەت کو کارەکی ئەنجامبدەت، ب تایبەتی ژی دەمێ ژ لایێ کەسەکێ خودان دەستهەلاتڤە دهێتە ب جهھینان. واتایا دووی یا ڕێکپێدانێ: لێدوانەکا فەرمی یا نڤێسییە کو ڕیکێ ددەتە کەسەکی کارەکی ئەنجامبدەت. هەروەسا قەدەغەکرن ژی د هەمان فەرهەنگدا هاتییە پێناسەکرن کو کارێ قەدەغەکرنا تشتەکییە ب تایبەتی ژ لایێ یاسایێڤە(Estwood, 2002: 580).

د ئەڤێ ڤەکۆلینا دێ تیشکێ ئێخینە ل سەر واتایێن دی یێن شروڤەکرنا ڕێکپێدان و قەدەغەکرنێ(Prohibition). ئەوژی وەکو کردەیێن ئاخڤتنێ کو ژ لایێ ئاخڤتنکەرێن سەنتەرێ دەڤۆکا دهۆکێڤە دهێنە دەربڕین.

ڕێکپێدان ب ڕێکا داخوازکرنێ ب دەستڤە دهێت یا پێکهاتییە ژ کریارەکێ کو ئاخڤتنکەر حەز دکەت بزانیت دێ شێت ئەوێ کریارێ ئەنجامبدەت یان نە. هەر وەکو (لاینز) دیاردکەت ئەم وەك مرۆڤ و ئەندامێن جڤاکی د ڕێکپێداینە ژبۆ ئەنجامدانا هەر تشتەکێ کو نەهاتبیتە قەدەغەکرن، بەلێ پێدڤییە داخوازکرنەکا سیمانتیکی ل گەل بیت، داکو ئەو ڕێکپێدانە بهێتە ئەنجامدان. هەوەسا (لاینز) دیاردکەت ئەنجامدانا هندەك کاران ڕێك پێدهێتە دان، ئەگەر د چارچۆڤەکێ لاوازدا بن و ب شێوەیەکێ ئاشکەرا نەهاتبنە قەدەغەکرن. هەر وەکو ل خوارێ دیاردبیت(Lyons, 1977: 837):

- پێلاڤێن خۆ نەدانە وێرێ دێ پیس بن.
- دەرگەهی ڤەنەکە.

ئەگەر تەماشەی ئەڤان نموونان بهێتە کرن، دیاردبیت کو د چارچۆڤەکێ لاوازدانە و ب شێوەکێ بهێز نەهاتییە قەدەغەکرن، هەر چەندە داخوازا ئەنجامنەدانا ئەوی کاری ژی هاتییە کرن، بەلێ کەسێ گوهدار شیانێن بڕیاردان و ڕێکپێدانێ یێن هەین. دبیت ئەڤ جۆرە بارودۆخە بهێنە گوهۆڕین ئەگەر ژ پلەیەکا بلند بۆ ئێکا نزم بهێتە گوتن. وەکو باب بۆ کوڕی، ڕێڤەبەر بۆ فەرمانبەری، ل ڤێرێ هێزا قەدەغەکرنێ زێدە دبیت. ب ئەڤێ چەندێ ژی ئەم پێدڤی ب لایەنێ پراگماتیکی دبین، داکو بشێین، ل دەوروبەرێ گوتن تێدا هاتیە ئەنجامدان بگەهین.

تیۆرا (سێریل)ی دەربارەی پێناسەیا ڕێکپێدانێ هۆسا دیاردکەت کو ب ڕێکا دیارکرنا ئەوێ کردەیا ڕاستەوخۆیا مەبەستێ (Directive illoctionary act) دیاردبیت و دبێژیت: ڕێکپێدان کردەیەکا بەرۆڤاژیا قەدەغەکرنێیە، ژبەر ئەڤێ چەندێ ژی ڕێکپێدان یا ڕاستەوخۆیە. هەروەسا زێدەباری هندێ دیاردکەت کو نەرێکرنا کردەیێن ئاخڤتنێ دبیتە ئەگەرێ هندێ کو واتایا ئەوێ کردەیێ بهێتە گوهۆڕین و واتایەکا دی پێ بهێتە دان و ب کردەیەکا دی یا جیاواز بهێتە نیاسین (Searle, 1969:23)). بۆ نموونە :

1- من داخواز ژ تە نەکرییە کو تۆ نەچی.
2- من نەگوتییە قەدەغەیە تۆ بچی.

ئەڤان هەر دوو نموونێن ل سەری کو یا (1) داخوازییە و یا (2) قەدەغەکرنە، بەلێ چونکی نەرێکرنا ئەوان ل گەل هاتییە بکارهینان کو بوویە ئەگەرێ هندێ ژ کردەیەکێ بهێنە گوهۆڕین و واتایا کردەیەکا دی بدەن کو ئەوژی ڕێکپێدانە، ئانکو ئەو واتایێن ژ هەر دوو نموونان دچن، ئەڤێ واتایا ل خوارێ ددەن:

- من مولەت یا دایە تە کو تۆ بچی.

2-3-1-کردەیا ئاخڤتنێ یا ڕێکپێدانێ:

(باچ و هارنیشن) دیاردکەن کو ڕێکپێدان یا ب ئەوی شێوەیە کو دەستەهەلاتا ئاخڤتنکەری یان یا ئاماژەکری ل سەر ڕێکپێدانا گوهداری یان ئاماژەبۆکری ژبۆ ئەنجامدانا کارەکی کو تێدا هزر و بیرێن ئاماژەکری دهێنە دەربڕین و نیازا ئەوی ل ڤێرێ ئەوە کو گوهدار ئەوێ هزرێ بکەت د دەربڕینا ئاخڤتنکەریدا و دڤێت ئەگەرەکێ تمام دابیتە ئەوی کو ب ئازادانە ئەوی کارێ دەستنیشانکری بکەت، داکو ئەگەرەکێ ڕوهن هەبیت ژبۆ دەربڕینا ڕێکپێدانێ. ل ڤێرێ پێدڤییە ئاخڤتنکەر داخوازکرنا ڕێکپێدانێ بکەت یان ژی ژبۆ نەهێلانا هندەك بەربەستێن

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

كەڤن دەربارەی كارەكی ب رێكا پرسیاركرنێ رابیبت. رێكپێدان دشێت بهێتە داخوازكرن یان نەهێتە داخوازكرن یان لێگەرِیان و پێكول بۆ كرن. ژ كارێن رێكپێدانێ. وەكو: (دەستەهەلاتدان، رێدان، بهێلی(بهێلی كارەكی ئەنجام بدەت)، رازیبوون، دەستویردان، مولەتدان، پەسەندكرن، موركرن، بەردان، رزگاركردن) (Bach and Harnish, 1979:49).

(ئالین) دیاردكەت ژبۆ داخوازكرنا رێكپێدانێ دەستهەلات یا د دەستێ گوهداریدا كو ئەو دشێت رێكپێدانێ پێشكێشی ئاخڤتنكەری بكەت یان ژی رەتدبكەت. كەواتە ل ڤێرێ ئاخڤتنكەر چاڤەرێ رێكپێدانا گوهداری دمینیت داكو بشێت كارێ خۆ ئەنجامبدەت. بۆ نموونە: كورِی(ئاخڤتنكەر) دڤێت بچیتە گەرِیانەكێ. باب (گوهدار) پێدڤییە دەستویرییێ بدەتە كورِی، داكو بشێت ئەوی كاری ئەنجامبدەت(Allen,1986: 199).

2-3-2-كردەیا ئاخڤتنێ یا قەدەغەكرنێ:

قەدەغەكرن كردەیەكا راستەوخۆیا ئاخڤتنێیە كو ل وێرێ ئاماژەكەر كەسێ بەرامبەر ژ ئەنجامدانا تشتەكی بێ بەشدكەت. هەروەسا (باچ و هارنیش)ی هەمان بۆچوون یا هەی كو دیاردكەن رستەیا قەدەغەكری یا پێكهاتییە ژ داخوازیەكێ كو كردەیا ئاخڤتنێ یا ئەوێ ب شێوەیێ قەدەغەكرنێ دیادكەت كو ل ڤێرێ نیازا ئاماژەكری بەرچاڤ دبیت چ خوزیەك یان مەرەم و مەبەستەك بیت. قەدەغەكرن ل سەر سێ ئاستێن جیاواز رەنگڤەددەت. ئەو ژی ئاستێن:(سینتاكسی و سیمانتیكی و پراگماتیكی)نە. ژ لایێ سینتاكسیڤە قەدەغەكرن یا پێكهاتییە ژ رستەیەكا فەرمانی یا نەرێكری كو باراپتریا جاران ب (نە) ل گەل كارەكێ سادە دەستپێدكەت. ئەوژی چ ژبۆ ئاگەهداركرنا ئاماژەبۆكری كو ب ئەنجامدانا كارەكی رانەبیت یێ كو ئاماژەكری داخوازكری دهێتە بكارهینان. هەروەسا ژ لایێ سیمانیكیڤە ژی ب رێكا فۆرمێن رێزمانی(ب كارێن هاریكار) دهێنە دەربرِین، بەلێ ل گەل هندێ ژی دڤێت نەرێكرن(نە، نا) ل گەل بیت. بۆ نموونە: (دڤێت قوتابی موبایلێ بكارنەهینیت). هەروەسا ژ لایێ پراگماتیكیڤە قەدەغەكرن ب رێكا كارێ راپەراندن یێ قەدەغەكرنێ دهێتە دەربرِین. وەكو:(ناچێبیت، قەدەغەیە، نەهێلان) كو ل ڤێرێ ئارەزوویێن ئاخڤتنكەری بۆ گوهداری دهێنە دەربرِین ژبۆ بجیبهینانا ئەوان كاروباران یێن ژ ئەوان لێدوانان دهێنە ڤەگوهاستن. هەوەسا هندەك جاران قەدەغەكرن بۆ كردەیەكا دی یا ئاخڤتنێ یا جیاواز دهێتە ڤەگوهاستن. وەكو: هەرِەشەكرن، ئامۆژگاریكرن، رێنیشاندان(Omar, 2020: 101).

2-4-رێكپێدان و قەدەغەكرن و رێزگرتن:

مژارێن گرێدای رێزگرتنێیە-Politeness كارتێكرنەكا زۆر ل سەر پەیوەندییێن جڤاكی یێن مرۆڤان دكەت. هەروەسا ب شێوەیەكی گشتی ل سەر هەمی بوارێن مرۆڤایەتییێ یا كارتێكەرە. ل سەر ئەڤێ چەندێ ژی (براون لیڤنسن) ددەنە دیاركرن كو داخوازیێن جڤاكی ل سەر بنەمایێن رێزگرتنێ دهێنە دانان. حەتا ئەوی رادەی هەمی تیۆرێن رێزگرتنێ ل بن چارچۆڤێ ژیانا جڤاكی دهێنە باسكرن. ئانكو رێزگرتن و جڤاكی پەیوەندییەكا نەبرِ ل گەل ئێك هەیە (Trong, 2012: 7).

ئەو ئەركێن رێزگرتن د ڤەكۆلینێن زمانیدا پێ رادبیت. ئەڤێن ل خوارێنە:

1- دەربرینێ ژ دویراتییا جڤاكی د ناڤبەرا ئاخڤتنكەرێن زمانیدا دكەت و رۆلێ ئەوان دیاردكەت.

2- د دەمێ ئاخڤتنێدا بكارهینانا هندەك دەربرِینان رادبیت كو نەبنە جهێ تێكچوونا رۆخسارێ كەسێ بەرامبەر (Richards and etal, 1985: 281).

بۆ پتر روهنكرنێ ل سەر ئەڤان هەر دوو خالان كو ل دەستپێكێ ئاخڤتنكەر دڤێت بزانیت ئەو كەسێ دێ دەربرِین بۆ هێتە ئاراستەكرن كییە و د چ ئاستەكدایە و چ رۆلی دگێریت دا بشێت د ئاستێ ئەویدا دەربرِین و زمانەكی بكاربهینیت. د دویڤدا و ل خالا دووێ مەرەم

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

پێ ئەوە ئاخفتنکەر ل دەمێ ئاستێ گوهداری دەست نیشاندکەت، زمان و دەربڕینێن ئەوی یێن بکارهاتی دڤێت ب ئەوی شێوەی بن کو کارتێکرنێ ل سەر ڕۆخسارێ کەسێ بەرامبەر نەکەت. د زمانیدا ڕێزگرتن یا پێکهاتییە ژ ئەوان دەربڕینێن کو پێکول بۆ دهێتە کرن، دەربڕینێن جوان و شرین ژبۆ کەسێ بەرامبەر بهێنە بکارهینان، ئەوژی ل دویڤ پلەیا ئەوی یا جڤاکی و ئەوێ پەیوەندییا د ناڤبەرا ئاخفتنکەری و گوهداریدا هەی بن. د زمانێ کوردیدا دەربڕینێن وەکو: (بێ زەحمەت، دێ شێی، ئەگەر ئەزیەت نەبیت...هتد) دەربڕینێ ژ ڕێزگرتنێ دکەن.

ژ لایێ کەلتوورێن جیاوازڤە ڕێزگرتن ب دیاردە هاتییە پێناسەکرن، ئانکو هندەك دەربڕین دبیت د کەلتوورەکیدا ڕێزگرتنەکا بەرز ب خۆڤە بگرن و د بەرمبەر دا و د کەلتوورەکێ دیدا ب ڕێزگرتنەکا خراب و نەجوان بهێتە هژمارتن. هەوەسا جۆرێن ڕێزگرتنان ژی ژ ملەتەکی بۆ ئێکێ دی د جیاوازن. بۆ نموونە بێ ستارەییا ئافرەتێ ل دەڤ گەلەك ملەتێن ڕۆژهەلاتا ناڤەڕاست بێ ڕێزییە، بەلێ د بەرامبەردا ل وەلاتێن ڕۆژئاڤا و گەلەکێن دی ب تشتەکێ نورمالە و گەلەك نموونێن دی بەرۆڤاژی هەنە. لەورا کریارا ڕێزگرتنێ یا وەکهەڤ د ناڤ ملەتێن ژێگجودادا نابیت، ژبەر ئەڤێ چەندێ ژی دەربڕینێن ڕێزگرتنێ ژی ژ کەلتوورەکی بۆ ئێکێ دی دهێنە گوهۆڕین(Alameen, 2017: 13).

سەرەرای ئەڤان جیاوازییان ژی (براون و لێڤنسن) ی پێکولکرییە چار جۆرە ستراتیجییەتان ژبۆ ڕەفتارێن ڕێزگرتنێ دابنن:

1- ستراتیجییەتا ئاشکەرا و ڕوهن: ئەڤێ جۆرێ ستراتیجییەتێ پەیوەندی ب کارتێکرن و ڕۆخسارێ کەسێ بەرامبەرڤە نینە.

2- ستراتیجییەتا ڕێزگرتنێ یا پوزەتیڤ: ئەڤێ جۆرێ ستراتیجییەتە پەیوندی ب ڕۆخسارێ کەسێ بەرامبەرڤە هەیە و ئاخفتنکەری پێدڤی دکەت ڕێزێ ل کەسێ بەرامبەر بگریت، ب ڕێکا بکارهینانا پەیڤ و دەربڕینێن جوان و ب ڕەوشت. هەروەسا د ئەڤی جۆرێ ستراتیجییەتێدا داکۆکی ل سەر هندێ دهێتە کرن کو پەیوەندی د ناڤبەرا ئاخفتنکەری و گوهداریدا دهەڤالینینە و ب کۆمەل دهێنە ئەنجامدان.

3- ستراتیجییەتا ڕێزگرتنێ یا نێگەتیڤ: دڤێ ستراتیجییەتێ دا بۆ مە دیاردبیت هندەك دەربرین دهێنە بکارهینان کو کارتێکرنەکا نێگەتیڤ ل ڕوخسارێ گوهداری دکەن.

4- ستراتیجییەتا نەراستەوخۆیا نەفەرمی: ئەڤ جۆرە ستراتیجییەتە هندەك ژ ئەوێ گوشارێ یا کو دکەڤیتە ل سەر ڕۆخسارێ کەسێ بەرامبەر کێم دکەت یان ناهێلیت (Alameen, 2017: 13).

(براون و لیڤنسن) ل دەمێ شرۆڤەیا ڕۆخساری دکەن و پێناسەیەکێ ددەنێ، دیاردکەن کو ڕۆخسار وێنەیێ خودێ کۆمەلگەهێیە، تاکەکەسێن هەر کۆمەلگەهەکێ بانگەشەیێ ژبۆ خودێ خۆ دکەن. هەروەسا ڕێزگرتن یا پێکهاتییە ژ دەربڕینێن خواست و نیازێن ئاخفتنکەری ژبۆ نەهێلان یان کێمکرنا ئەوێ فشارا ل سەر ڕۆخساری هەی کو ژ ئەنجامێ دەربڕینا هندەك کردەیێن ئاخفتنێ، کارتێکرنا ئەوان ل سەر کەسانێن دەوروبەر دیاردبیت(Alameen, 2017: 14). ئەڤان هەر دوو کەسان د ڤەکۆلینێن خۆدا، دوو جۆرێن ڕۆخساری دیارکرنە، ڕۆخسارێ نێگەتیڤ و پۆزەتیڤ:

1- ڕۆخسارێ نێگەتیڤ: ئەڤ جۆرێ ڕۆخساری یێ گرێدای مافێن گشتی و هەرێمییە، د ئەڤی ڕۆخساریدا ئازادی د کریاراندا و ئازادی د سەپاندنێن گشتی یێن ل سەر تاکەکەسیدا هەیە(ئازادییا دەربرینێ و گەشتکرنێ....هتد). ئانکو حەزکرن ژبۆ کریارێن مرۆڤی ڕێك لێ نەهێتە گرتن و تێکدان و ژناڤبرن.

2- ڕۆخسارێ پەزەتیڤ: ئەڤ جۆرێ ڕۆخساری یێ گرێدایە ب وێنەیێ خودییێ خەلکیڤە کو حەز و ئارەزوویێن ئەوان بهێنە

ڕێزلێگرتن و پەسەندکرن (Alameen, 2017: 15-16).

ڕێزگرتن و کارتێکرنا ئاست و پلەیێن جڤاکی یێن جیاواز د دەربڕینێن ڕێکپێدان و قەدەغەکرنێدا بەرچاڤ دبیت. د ئەڤی بواریدا(براون لیڤنسن) باس ل ئەوێ چەندێ دکەن کو ژبۆ دیارکرنا ڕادەیێ تێکچوونا ڕۆخساری، ژبەر ئەگەرێ هندەك کردەیێن ئاخفتنێ:(قەدەغەکرن و ڕێکپێدان). سێ پەلەیێن جیاوازێن جڤاکی ڕۆلەکێ کاریگەر تێدا دبینن. وەکو ل خوارێ دیاردبیت:

1- دویراتی(Distance): ئەڤە باس ل ئەوێ دویراتییا جڤاکی یا د ناڤبەرا ئاخفتنکەری و گوهداریدا دکەت، ل سەر بنەمایێ نیاسین و نەنیاسینێ یان ژی کێم نیاسینێ، ئەگەر پەیوەندی د ناڤبەرا ئاخفتنکەری و گوهداریدا یا هەڤالینی بیت یان ژی دوو کەسێن ژ لایێ ناسیارییێڤە دویر بن. ئەڤجا ئەگەر ئەو پەیوەندی یا دویر بیت، دڤێت هندەك ستراتیجیەتێن ب ڕێز بهێنە بکارهینان کو نەبیتە ئەگەرێ تێکچوونا ڕۆخسارێ کەسێ بەرامبەر. بەلێ ئەگەر ئەو پەیوەندی یا نێزیك بیت، دێ یا ب ساناهی بیت، هەر ستراتیجییەتەکا ب دلێ ئاخفتنکەری بیت ئەوێ بێژیت. بۆ نموونە: ئەگەر هەڤالەکێ تە یێ نێزیکی تە بیت، دێ یا ب ساناهی بیت تۆ قەدەغە بکەی بۆ چوونا جهەکی، بەلێ ئەگەر قوتابییەکێ گرۆپەکێ دی بیت، ل ئەوی دەمی ژ لایێ دویراتییێڤە ئەو پەیوەندی یا لاوازە، ژ بەر هندێ یا ب زەحمەتە تۆ بشێی قەدەغەکرنێ ل گەل بکاربهینی یان هەتا ڕێکپێدانێ ژی ب ستراتیجییەتەکا سادە بکاربهینی. ئەگەر تە قەدەغەکرن ژی بکارهینا، دڤێت گەلەك ب هشیارانە ستراتیجییەتێن ئەوێ بهێنە بکارهینان، داکو نەبیتە ئەگەرێ تێکچوونا ڕۆخسارێ کەسێ بەرامبەر.

2- هێز: هەبوونا لایەنەکێ بهێز د دەمێ پەیوەندیکرنێدا دبیتە ئەگەرێ تێکچوونا ڕۆخساری، ئەوژی ئەگەر ب شێوەیەکێ هشیارانە ستراتیجییەتێن گونجای نەهێنە بکارهینان. ئەگەر گوهدار خودان هێز بیت ل ڤێرێ، دێ گەلەکا ب زەحمەت بیت کردەیا قەدەغەکرنێ بهێتە بکارهینان و یان ژی ڕێکپێدان کو بارا پتریا جاران ڕێکپێدان ژ لایێ لایەنێ بهێز بۆ لایەنێ لاواز دهێتە دان. بەلێ ئەگەر لایەنێ بهێز پێدڤی ب ڕێکپێدانا کەسێ بێهێز ببیت. ل ئەڤی دەمی گەلەکا ب زەحمەتە ڕێکپێنە هێتە دان.

3- پلەیا ئەوێ یا کردە ل سەر دهێتە ئاڤاکرن: ئەڤە یا گرێدایە ب پلەیا ئەوی تشتێ کردەیا ئاخفتنێ ل سەر دهێتە گوتن و پتریا جاران ژ ئەگەرێ کەلتوور و بارودۆخێن جیاوازڤە ئەڤ تێکچوونا ڕۆخساری پەیدادبیت. د هندەك دەمان یان جهاندا ئەگەر ئاخفتنکەر کەسەکی قەدەغە بکەت، دبیت ببیتە ئەگەرێ تێکچوونەکا گەلەك خراب یا کەسی بەرامبەر. بۆ نموونە ئەگەر ڕۆژا هەڤژینییا کەسەکی بیت و حەز دکەت وێنەیان ل پارکەکا دیارکری بگرن، ل ئەوی دەمێ ئەگەر ڕێك پێ نەهێـەدان، ژ بەر چەند ئەگەرەکان، دێ بیتە ئەگەر، کردەیا تێکچوونا ڕۆخساری پەیدابیت، چونکی بارودۆخ یێ هەستیارە، بەلێ هەمان کەس د دەمەکێ دیدا بچیتە هەمان پارك و بهێتە قەدەغەکرن ل ئەوی دەمی دبیت ئەو تێکچوونا ڕۆخساری، دێ پەلەیا ئەوێ یا جیاوازبیت. دبیت گەلەکا ب ساناهی بیت تۆ ئاڤێ پێشکێشی کەسەکی بکەی، بەلێ گەلەکا ب زەحمەتە تۆ مەی ل وەلاتەکێ موسولمان پێشکێش بکەی و هەر ئەڤەی جیاوازییێ دروستدکەت و ژ ئاخڤتنکەری دهێتە خواستن کا چ جۆرە دەربڕین و ستراتیجییەت و کردەیێن ئاخڤتنێ بکاربهینیت(Culpeper, 2011:8).

2-5-پەیوەندییا پراگماتیکێ ب ڕێکپێدان و قەدەغەکرنێڤە:

بابەتێن وەکو قەدەغەکرن و ڕێکپێدانێ کو ب چەندین شێوە و ستراتیجییەتان دهێنە پێشکێشکرن و ژ بابەتێن هەستیار د بیاڤێ کارتێکرنا ڕۆخساریدا ل سەر کەسێ بەرامبەر دهێنە هژمارتن، ژ بەر ئەڤێ چەندێ پێدڤیە

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

ئەو دەربرین ب شێوەیەکێ گونجای و دروست بۆ گوهداری بهێنە گوتن و گوهدار پێدڤییە یێ ب ئاگەه بیت ل سەر ئەوی بارودۆخی و دەوروبەرێ ئەو گوتن تێدا هاتییە ئاڕاستەکرن و هەر ئەڤ دەوروبەرە پراگماتیکێ پێکدهینیت و واتایا ئەوێ دەربڕینێ یا دروست دیاردبیت، ژ بەر هندێ ل ڤێرێ ب گرنگ دهێتە دیتن، چەندەکێ ژ پراگماتیکێ ب شێوەیەکێ گشتی بهێتە نیشاندان. هەر وەکو ئەڤ بابەتە بوویە جهێ گرنگیپێدانێ ژ لایێ گەلەك زانا و ڤەکۆلەرێن زمانیڤە. هەر وەکو:(ڕیچارد، پلات و ویبەر) دیاردکەن کو پراگماتیك یا پێکهاتییە ژ خواندنا ئەڤان بابەتێن ل خوارێ دیارکری:

1- د شرۆڤکرن و بکارهینانا دەربڕینان‌دا ب چ شێوە پشتبەستنێ ل سەر پێزانینێن دەرڤەی زمانی دکەن.

2-تێگەهشتن و بکارهینانا کردەیێن ئاخفتنێ ژ لایێ ئاخڤتنکەریڤە ب چ شێوەیە؟

3- ب چ ئاوایەکی بنیاتێ ڕستەیێ دکەڤیتە ژێر کاریگەرییا ئەوێ پەیوەندییا د ناڤبەرا ئاخڤتنکەر و گوهداریدا(Richards, Platt, &Webber, 1992: 284).

هەروەسا ژ لایێ (یول)یڤە ب ئەڤی ڕەنگی هاتییە پێناسەکرن:

-پراگماتیك خواندنا واتایێن ئاخڤتنکەرینە.

-پراگماتیك یا پێکهاتییە ژ خواندنا واتایا ناڤەرۆکا ئاخڤتنێ(Yule, 1996: 3).

هەر ژ بەر ئەڤێ مژارێیە د دروستکرنا کردەیێن ئاخڤتنێدا زانین و شارەزابوون د واتایێن پراگماتیکیدا ب کارەکێ گرنگ دهێتە هژمارتن، داکو گوهدار ب شێوەیەکێ دروست ل ئاخڤتنێ بگەهیت، چونکی تێگەهشتنا گوهداری بۆ دەوروبەری و واتایێن پراگماتیکی دێ بیتە پرەکا ئاسان د تێگەهشتنا مەبەستا سەرەکییا دەربڕینا ئاخڤتنکەریدا -ئەڤجا چ ڕێکپێدان بیت یان قەدەغەکرن بیت-، چونکی ژبۆ هندێ ئاخڤتنکەر بشێت زمانی ب شێوەیەکێ نموونەی بکاربهینیت و پەیوەندیکرنەکا کاریگەر ل گەل کەسانێن دەرڤەی کەلتووری خۆ بکاربهینیت، زانینا زمانی ب تنێ بەس نینە، بەلێ هەبوونا زانیارییان د پراگماتیکێدا یا کاریگەرە ژبۆ ب دەستڤەهینان ئەوێ چەندێ (Trong, 2012: 18). بۆ نموونە:

- **ئەڤە ترومبێلا ئەمبیۆلانسە.**

ئەڤ ڕستەیا ل سەری ل دویڤ دەوروبەری و ئەو بارودۆخێ تێدا دهێتە گوتن دبیت وەك ڕێکپێدان یان قەدەغەکرن بهێتە شرۆڤەکرن. ئەڤجا ئەگەر کەسەکی بێژیتە کەسەکی من دڤێت بچمە نەخۆشخانەیێ و ئەو کەس د بەرسڤدانا ئەویدا بێژیتێ: (ئەڤە ترومبێلا ئەمبیۆلانسە.) کەواتە ڕێك یا پێدای کو ئەو ب ئەوێ ترومبێلێ بچیتە نەخۆشخانەیێ، بەلێ د بارودۆخەکێ دیدا و کەسەك بێژیتە کەسەکێ دی، من دڤێت بچمە سەیرانێ و ئەو کەس د بەرسڤدانا ئەویدا بێژیتێ:(ئەڤە ترومبێلا ئەمبیۆلانسە.) کەواتە وەسا بۆ نیشاندایە کو یا قەدەغەیە کو ئەو ب ئەوێ ترومبێلێ بچیتە سەیرانێ.

6-2-پراگماتیکا نەدلسۆز- pragmatic insincerity:

جۆرەکێ پراگماتیکێیە کو بۆ ئێکەم جار ژ لایێ (ئوتسوم) یڤە هاتییە پێناسەکرن ب مەبەستا هەتکبرن و ل شەرمێ دانا کەسێ بەرامبەر. ئابرووبرنەکە کو دەربڕینێن خۆشییێ ب خۆڤە دگریت، بەلێ بارودۆخەکێ نەخۆش بەرپادکەت. یا پێکهاتییە ژ دەربڕینەکێ کو ڕاستییەکا گشتییە، خەلك د ناڤ کۆمەلگەهێدا د پەیوەندیکرنێدا ب شێوەیەکێ ئاسایی بکاردهینیت، بەلێ د دەمێ بکارهینانا ئەوێدا و د ئەوی بارودۆخێ دیارکریدا دبیت مەبەستەکا دی ل پشت ئەوێ ئاخڤتنێ هەبیت. هەروەسا ب شێوەیەکێ دی هندەك جاران دەربڕینێن ب ڕەوشت و ب ڕێز ژی دهێنە بکارهینان، بەلێ مەبەستەکا دی یا ل پشت و د ئەنجامدا کارتێکرن ل ڕۆخسارێ کەسێ بەرامبەر دبیت یان ژی دبیت د هندەك دەماندا هەمی بنەمایێن پراگماتیکا ئابرووبەر

بهێنە بکارهینان. هەر وەکو د ڕاڤەکرنێن ل خوارێدا دیاردبیت:

ل ڤێرێ (ئیسلامی) دەربارەی بارودۆخێن خۆشییێ یێن کردەیێن ئاخڤتنێ ددەتە دیارکرن، ئەوژی ل دەمێ دبیتە ئەگەرێ تێکچوونا بارودۆخی و ئەوێ چەندێ ڕوهندکەت کو ئەڤ دەربڕینە ژ ئەوان جۆرێن کردەیێن ئاخڤتنێنە کو ژ لایێ ئاخڤتنکەریڤە دهێنە گوتن، چونکی ئەو بارودۆخێ بەرپابووی ب دلێ ئاخڤتنکەری نینە و بوویە جهێ نەئارامییا ئەوی، بەلێ دبیت د هەمان دەمدا گوهدار گەلەك ب ئەوی کاری یێ کەیفخۆش بیت.

نموونە ژبۆ ڕێکپێدانێ د ئەڤی بارودۆخیدا:

-ئەگەر تە بڤێت تۆ دشێی پێن خۆ ل سەر ئێك ڕاکەی و دابنییە سەر مێزێ.

د ئەڤی بارودۆخیدا دەمێ قوتابیەکی پێیەك ل سەر پێیەکی دانابیت. ل دەمێ ل چایخانەیێ بیت، ل ئەوی دەمی مامۆستا ب ترانەکرنڤە بێژیتێ تۆ دشێی پێن خۆ دابنییە سەر مێزێ، ئانکو ڕێك ب شێوەیەکێ ترانەکریڤە پێدا، بەلێ بارودۆخەکێ مینا مامۆستا ل گەل قوتابی بیت و پۆلا خواندنێ بیت، بێگومان دێ بارودۆخەکێ ئابرووبەر دروستکەت، لەورا ژبۆ ڕوهنکرنا ئەڤێ چەندی، وێنە یێ ب دلێ ئاخڤتنکەری نەبوو، ژبەر هندێ ئەو دەربڕین هاتە گوتن، سەرەرای هندێ قوتابی پێشوەخت یێ کەیفخۆش بوو ب ئەنجامدانا ئەوێ چەندێ (Eslami, 2005: 26).

ئاستەکێ دی یێ پراگماتیکا نەدلسۆز هەیە کو ب پێشێلکرنا ڕاستیەکی یان پتر ژ بنەماێین گشتی یێن کۆمەلگەهێڤە یێ گرێدایە. مەبەست پێ ئەوە دەمێ ئاخڤتن ژ لایێ پراگماتیکیڤە یا ڕاستگۆ نەبیت، ب واتایەکا دی ئەو بارودۆخێ ئەو دەربڕین تێدا دهێتە بکارهینان، کارتێکرنێ ل سەر نەراستی یان سستییا ئاخڤتنکەری ژبۆ ئەنجام گەهاندنا ئەوێ کریارێ بکەت (Utsumi, 2000: 508). ئەگەر نموونەیەك ژبۆ ڕاستییا گشتی دەربارەی ڕێکپێدانێ بهێتە هینان. پێدڤییە ئەو دەربڕین یا پڕی زانیاری بیت، داکو مەبەستا ئەوی یا دروست بگەهیت کو مەبەست ژێ ڕێکپێدانە، نەکو مەبەستا دی ل پشت هەبیت. هەر وەکو ل خوارێ ئەو نەراستی دیاردبیت:

-دێ خودێ هەر بۆ تە دەرگەهەکی ڤەکەت کو فیزێ بدەنە تە.

ئەگەر تەماشەی ئەڤێ نموونەیا ل سەری بهێتە کرن کو فیزە دان ب مانا ڕێکپێدانێ بۆ وەلاتەکێ دی، بەلێ ئەڤ دەربڕینە یا ب کێم زانیارییە، چونکی هند زانیارییان نادەتە مە کو بزانین ب چ شێوە دێ ڕێك ب ئەوی هێتە دان، ژبەر هندێ گوهدار بەرۆڤاژی جۆرە نەئومێدییەك ب دەستڤە دهێت کو ئەو دزانیت ئەو ڕێکپێدان دێ زۆرا ب زەحمەت بیت، ئەڤەژی هەڤدژییە ل گەل ڕاستییا گشتی ئەوا ژ لایێ ئاخڤتنکەریڤە کو دانا ڤیزێیە هاتییە گوتن (Levinson, 1983: 346).

پێشێلکرن د چەنداتییا ڕاستییا گشتیدا ل ڤێرێ: ئەڤ دەربڕینا ل سەری کو کردەیا مێهڤانکرنێ بۆ مە دیاردکەت یا کێم زانیارییە بۆ گوهداری ژبۆ ئەوی کو ب دروستی تێبگەهیت کا ئەو مێڤانکرن یا ژ دل یان ب تنێ گوتنەکە. ئانکو گوهداری جۆرە دەربڕینەك ب دەستڤە دهێت یا هەڤدژ ل گەل ئەوێ ڕاستییا گشتی د ناڤ جڤاکیدا، چونکی ل ڤێرێ ئاخڤتنکەر چ جۆرە بارودۆخێن خۆش یێن کردەیا ئاخڤتنێ یا مێهڤانکرنێ بەحس ناکەت، وەخت و جهێ مێهڤانکرنێ یێ دیار نینە (Levinson, 1983: 346).

جۆرێ سێیێ ژی یا پێکهاتییە ژ کارهینانا دەربڕنێین زێدە ب ڕێز و ڕەوشت د بارودۆخەکێ نەپێدڤیدا، ئانکو دبیت ڕێکپێنەدانەك یان قەدەغەکرنەك ب هندەك دەربڕینێن زمانی یێن زێدە ژ پێدڤی ب ڕێز و ب ڕەوشت بهێنە دەربڕین کو ببیتە ئەگەرێ هەبوونا مەبەستەکا دییا ڤەشارتی ل پشت کو واتا یا ئەوێ ژ لایێ پراگماتیکێڤە د زانینا بارودۆخ و جە و دەمێ ڕویدانێدا دهێتە زانین (Kadhim and Al-Hindawi 2017, 133).

بۆ نموونە:

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

-چەوا مالا تە، دێ ڕێكێ دەینە تە، خۆ تشتێن ئێكسپایەر ژی ل دوكانێ بفروشی، تۆ وەكو هەركەسێ نینی.

د ئەڤێ نموونەیێدا دیاردبیت كو ڕێك یا ل كەسێ دوكاندار هاتییە دان كو تشتێن ئێكسپایەر ژی بفروشیت و ڕێژەكا زێدە ژ پێدڤی یا ل خودانێ دوكانێ هاتییە گرتن، بەلێ د ڕاستیدا و د بارودۆخێ ئەوێ یێ دروستدا كو خودانێ دوكانێ سەر پێچكارە و دبیت خوارنەكا قەدەغە یا هینایە دوكانێ و لێژنە ب ترانەڤە یا بۆ دیاردكەت كو نە ب تنێ ئەڤان، بەلكو دێ ڕێكێ دەنێ خوارنا ئێكسپایەر ژی بفروشیت كو ئەڤ دەربڕین و ڕێزگرتنا زێدە، مەبەستەكا ڤەشارتی ل پشت هەیە. ئەوژی بێرێزییە بەرامبەر ئەوی كارێ ئەوی دوكانداری كری و ئەنجامدانا ئەوی كاری قەدەغەیە.

2-7- ڕێكپێدان و قەدەغەكرن و دەمێن ڕویدانا ئەوان:

هەر قەدەغەكرن و ڕێكپێدانەكا بهێتە ئەنجامدان ل هەر بارودۆخەك و جهەكی بیت، د سێ دەماندا دەربازدبیت. ئەوژی (دەمێ بووری، دەمێ نوكە، دەمێ داهاتی)نە:

1- دەمێ بووری: ل ڤێرێ هندەك بڕیارێن قەدەغەكرن و ڕێكپێدانێ یێن هاتینە ئەنجامدان كو دبیت د ناڤ دەربڕینێن ئاخڤتنكەری و گوهداریدا د دەمێ بووریدا ڕەنگڤەبدەن، هندەك ژ ئەوان قەدەغەكرنا و ڕێكپێدانا تا نوكە د بەردەوامن و هندەك ژ ئەوان د دەمێ بوریدا د جێبەجێكرنێدا بووینە، بەلێ نوكە هاتینە ڕاوەستان یان كار پێ ناهێتە كرن. وەكو ئەڤان نموونێن ل خوارێ :

-ئەوی دەمێ تە دڤیا بهێمە دەف تە قەدەغەیا هاتن و چوونێ بوو، چ ڕێك نەبوو ئەز بهێم.

د ئەڤێ نموونەیدا دیاردبیت قەدەغەكرنا هاتن و چوونێ ل دەمێ بووری هاتییە ئەنجامدان، بەلێ ئەڤێ گاڤێ كار پێ ناهێتە كرن

-دوو جاران ئەزێ چوویمە بەر دەرگەهێ ڕێڤەبەرییا ئەوی و ڕێك نەدایە من ل گەل باخڤم.

ل ڤێرێ قەدەغەكرن ل دەمێ بووری هاتییە ئەنجامدان و هەتا نوكە ژی ڕێك پێناهێتە دان كو بشێت ببینیت.

ئەڤ نموونەیا ل سەر ڕێكپێنەدانە ل دەمێ بووری هەتا نوكە، بەلێ د نموونەیا ل خوارێدا دیاردبیت كو ل بەرێ ڕێك پێ نەهاتییە دان و نوكە ڕێك پێ هاتییە دان:

-مامۆستا ئەڤە جارا چارێیە ئەز دهێمە ڕێڤەبەرییا جەنابێ تە هەتاكو هێلای ئەز بهێمە دژورڤە.

د ئەڤێ نممونا ل سەریدا سێ جاران قەدەغە یا ل ئاخڤتنكەری هاتییە كرن د دەمێ بوریدا، بەلێ جارا چارێ ڕێك یا پێ هاتییە دان كو دبیتە دەمێ نوكە. دبیت بەرۆڤاژی بیت، ل دەمێ بووری ڕێك پێ هاتبیتە دان، بەلێ نوكە هاتبیتە قەدەغەكرن:

-سێ سالان بەرییا نها من گەلەك پسۆلێن ئاڤاكرنێ یێن خانیێن ژ دەرڤەی شاری هەبوون، بەلێ نوكە ناهێلن تۆ مەربێلەكێ ل جهەكی بدەی.

د ئەڤێ نموونەیێدا هەر وەكو یا دیار، شارەوانییێ پسۆلێن دروستكرنا خانیێن كشتوكالی ل دەرڤەی شاری ب ئاسانی ددان، بەلێ نوكە قەدەغەیە و ب هیچ ڕەنگەكی دروست نینە، بهێنە ئاڤاكرن.

-ل هەیڤا سێ من هاتن و چوون ل ئەوان دەڤەرا هەمیان یا كری پسۆلا ڕێكپێدانێ من هەبوو.

د ئەڤێ نموونەیێدا دیاردبیت كو ل دەمێ بوری سەرەرای هەبوونا قەدەغەیا هاتنوچوونێ، بەلێ ئاخڤتنكەری ب ڕێكا پسۆلا ڕێكپێدانێ هاتن و چوون یا كری. ئانكو ڕێكپێدانەك بوو ل دەمێ بووری.

-ئەڤێ جارێ دێ بیتە جارا پێنجێ، ئەز سەرەدانا ڕێڤەبەرییا ئەوی دكەم، هێشتا ئەوی جارەكێ ژی، ئەز پێنچ خۆلەكان گیرۆ نەكریمە.

د ئەڤێ نموونەیێدا دیاردبیت کو ڕێك یا ب ئاخڤتنکەری هاتییە دان ل دەمێ بووری و هەتا نوکە ژی یا بەردەوامە.

سەرەرای قەدەغەکرن و ڕێکپێدانێ د شیاندایە د جڤاکەکێ مینا یێ کوردیدا شیانێن شکاندنێ هەبن. بۆ نموونە:

-وەختێ سەیدایی تمام ببوو و تژی ل بەری من مابوون، ب تلەفۆنەکێ ئەز چوومە دژوورڤە و کارێن من ب ڕێڤە برن.

د ئەڤێ نموونەیێدا دیاردبیت کو دەمێ بەرپرسی یێ تمام بووی و دێ بەرەڤ مالڤە چیت، بەلێ ب ڕێکەکا کەندەلییێ ئەڤی کەسی، کارێن خۆ یێن ب ڕێڤە برین.

هەوسا د هندەك بارودۆخێن دیدا ڕێك یا ب کەسەکی هاتییە دان کو کارەکی ئەنجامبدەت، بەلێ ڕێکێ نادەتە خۆ ئەوی کاری بکەت و ل خۆ قەدەغەکرییە. وەکو:

-دەمێ ئەم دگەنج مە شیان هەبوون پتر ژ چار زارۆکان مە هەبن، بەلێ من گوت نابیت بگەهنە سێیان.

2- دەمێ نوکە: د شیاندایە ل دەمێ نوکە ژی ڕێکپێدان و قەدەغەکرن بهێتە دەستنیشانکرن. بۆ نموونە:

-فەرموو مامۆستا تۆ یێ ڕێکپێددای بهێیە ژوور.

د ئەڤێ نموونەیێدا دیاردبیت کو بۆ دەمێ نهۆ مامۆستا یێ ڕێکپێدایە بهێتە دژوورڤە و ئەڤ چەندەژی ئەگەر ل دویڤ بارودۆخێ پراگماتیکی بهێتە تەماشەکرن، دیاردبیت کو مامۆستا پێشوەخت ل دویڤ بڕیارەکێ یێ هاتییە ڕێکپێدان، بەلێ ئەڤ چەندە ل دویڤ بارودۆخی دیاردبیت کو پێدڤییە ژ لایێ پراگماتیکیڤە بهێتە شرۆڤەکرن.

-تۆ دشێی نوکە کەرەمکەی بچییە دە ڤ دکتۆری.

واتایا ئەڤێ نموونەیێ تارادەیەکی یا دیارە کو ل دەمێ بووری ڕێکپێنەهاتیە دان کو بشێت دکتۆری ببینیت، لەورا پشتی چاڤەرێبوونەکێ شیایە ئەوێ ڕێکپێدانێ ب دەستخۆڤە بهینیت.

-ئەڤ جادە ژ لایێ هاتن و چوونێڤە یا هاتییە گرتن، تۆ نەشێی دەربازببی.

د ئەڤێ نمموونەیێدا دیاردبیت کو قەدەغەکرن یا بەردەوامە د دەمێ نوکەدا، هەر چەندە د دەمێ بوریدا ڕێکپێدای بوو هاتن و چوونێ بکەت.

-دەم ب دوماهیك هات قەلەمان دابنن.

د ئەڤێ نموونەیێدا دیاردبیت کو قەدەغەکرن ل دەمێ نوکە یێ هاتییە ڕاگەهاندن و ئەنجامدەر یێ ئامادەیە ل جهێ ڕویدانێ، چونکی د ئەڤێ نموونەیێدا مامۆستای ل دەستپێکێ دەمەکێ دەستنیشانکری یێ دایە قوتابییان ژبۆ ئەنجامدانا ئەزموونێ و ل دەمێ دەم ب دوماهیك هاتی، قەدەغەیا نڤیسینێ ڕاگەهاندییە کو دبیتە دەمێ نوکە.

ئەڤ دەمەژی بڕیارێن ئەوێ یێن قەدەغەکرن و ڕێکپێدانێ هەر وەکو یا بەری نوکە د شیاندایە بهێنە گوهۆڕین، ژبەر چەند ئەگەرەکێن دەستنیشانکری. وەکو د ئەڤان نموونەیاندا دیاردبیت:

-ڕاستی قەدەغەیا هاتن و چوونێیە ژی بەس ئەز خۆ جهەکی ناهێلم.

د ئەڤێ نموونەیێدا دیاردبیت، سەرەرای هەبوونا قەدەغەکرنێ د دەمێ نوکەدا، بەلێ بکەر ل سەر شکاندنا ئەوێ قەدەغەیێ یێ بەردەوامە، بەلێ بەرۆڤاژی د ئەڤێ نموونەیا ل خوارێدا کو کەسەك دژورڤە مایە و ب هیچ ڕەنگەکی دەرنەکەڤتییە، زێدەباری ڕێکپێدانا هاتن وچوونێ ژی کو دبیت ژ ترسیان یان خۆپاراستنێ ئەڤێ چەندێ ئەنجامددەت.

-ڕاستە قەدەغە یا خلاسبووی، بەس باوەربکە ئەز ژمال دەرناکەڤم، ما من چ شول هەیە؟

3- دەمێ داهاتی: ب چەند شێوەیەکان د دەمێ داهاتیدا قەدەغەکرن و ڕێکپێدان دهێنە دیارکرن و ئەنجامدان. دبیت د هندەك دەماندا بڕیار ل سەر ڕێکپێدانەکێ بهێتە ئەنجامدان و هەتا دگەهیتە دەمێ ئەنجامدانا ئەوێ ڕێکپێدانێ یان ئەوێ قەدەغەکرنێ، بەلێ ژبەر هندەك بارودۆخان ئەو بڕیارە بهێنە هەلوەشاندن، بەلێ هندەك بارودۆخێن تایبەت هەنە کو

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

بڕیارێن بالانە و ل جهێن بلند دهێنە دان كو دبیت تارادەیەكی ب زەحمەت بن كو بهێنە هەلوەشاندن. هەر وەكو د ئەڤان نموونەیێن ل خوارێدا دیاردبیت:

-ل دەستپێكا حەفتییا بهێت ڕێك ل مریشكێن بەفرگرتی ل هەمی دەروازێن سنووری بۆ ماوەیێ سێ هەیڤان دێ هێتە كرن.

د ئەڤێ نموونەیێدا دیاردبیت كو ژبۆ قەدەغەكرنێ، بڕیار یا ل جهەكێ بلند هاتییە دان، لەورا شیانێن هەلوەشاندنا ئەوێ چەندێ دێ گەلەك لاواز بن. بێگومان د دەمێ خۆدا ئەو قەدەغەكرن دێ هێتە ڕاگەهاندن. ئەوژی دەمێ داهاتییە.

-ل سەرێ هەیڤا بهێت دێ ڕێك ب ترومبێلێن تایبەت هێتە دان هاتن و چوونێ بۆ وەلاتێن جیاواز بكەن.

ئەڤەژی بڕیارەكا ڕێكپێدانییە كو ل جهەكێ بالا هاتییە دان، ئەوژی بۆ دەمێ داهاتییە و هەتا ڕادەیەكی هەلوەشاندنا ئەوێ یا ب زەحمەتە.

بەلێ د هندەك بارودۆخێن سادەدا د شیاندایە زۆربەیا ئەوان ڕێكپێدان و قەدەغەكرنان پێش ئەنجامدانێ بهێنە هەلوەشاندن. ئانكو ب تنێ ب شێوەیەكێ سەرزاری بڕیار بهێتە دان كو قەدەغەكرن یان ڕێكپێدانەك ل پاشەرۆژێ بهێتە ئەنجامدان ، بەلێ بەری بگەهیتە ئەوی وەختی بهێتە ژبیركرن یان ژناڤبرن. بۆ نموونە:

-هەر دەمێ تە قوتابخانە ب دوماهیك هینا، دێ ڕێكێ دەمە تە تۆ ب چییە ژ دەرڤە.

د ئەڤێ نموونەیێدا بابی ڕێك یا ب كوڕ/كچێ دای كو هەر دەمێ قوتابخانەیێ ب دوماهیك بهینیت، بچیتە ژ دەرڤەی وەلاتی، بەلێ چێدبیت ئەڤ بڕیارە گۆڕانكاری ب سەردا بهێن، ئەوژی ب بوورینا دەمی و د بارودۆخێن جیاوازدا، چونكی یا ئاسان نینە باب ب سانەهی دەستان ژ زارۆكێن خۆ بەردەت.

2-8-ستراتیجییەتێن ڕێكپێدانێ:

ڕێكپێدان ب ڕێكا هژمارەكا زۆرا ستراتیجییەتان دهێتە دەربڕین، ل دویڤ ئەوێ چەندا دەربارەی ئەوێ هاتییە داخوازكرن یان دان یان ڕەتكرن یان ژی ئاخڤتن. هەروەسا د ئەڤان ستراتیجییەتان ژێدا ب شێوەیەكێ گرنگ، تەكەز ل بوارێن سینتاكسی و واتایی و پراگماتیكی دهێتەكرن. (عەبدولئەمیر)چەند ستراتیجییەتان دەستنیشاندكەت. ژ ئەوان ژی. وەكو:(دەستویردان د ڕستەیا ڕاپەراندنێدا، ڕاگەهاندن، شێوازێ فەرمانی، فۆڕمێن ڕێزمانی ژبۆ دەربڕینا ڕێكپێدانێ...هتد) (Abdul-Amir,2015:344-350).

1- دەستویردان د ڕستەیا ڕاپەراندنێدا (Permissive Performative Sentence): ئەڤ جۆرێ ڕێكپێدانێ ب دوو شێوەیان دهێتە بكارهینان. ئەوژی دەربڕینێن ڕاپەراندنێ یێن ئاشكەرا و نەئاشكەرانە. ب ئەڤی ڕەنگێ ل خوارێ دیاركری(Abdul-Amir,2015:344-345):

أ- دەستویردانا ئاشكەرا یا ڕستەیا ڕاپەراندنێ: دروستكەرێ ڕەهایێ دەربڕینێن ڕاپەراندنێ یێن ئاشكەرا ب كارێ ڕاپەراندنێ (Performative verb) دهێتە نیاسین(Quirk and etal, 1985: 804-805). هەر وەكو (پاركینس) دیاردكەت ل ڤێرێ چەند كار یێن هەین كو دهێنە هژمارتن ب ب كارێ ڕاپەراندنێ كو ب ئەنجامدانا كارەكی ڕادبن. كەواتە ل ڤێرێ واتایا كارێ ڕاپەراندنێ ب كاكلكا ئەوی كردەیا ب ڕێكا ئاخڤتنێ(illocution) دروستبیت دهێت (Perkins, 1983:845). د بارودۆخێ ڕێكپێدانێ ژێدا كارێن (دەستهەلات پێدان، پێدان، دەستویردان، ....هتد) ژبۆ ڕێكپێدانا ئاشكەرا یا ڕاپەراندنێ دهێنە بكارهینان. بۆ نموونە:

- دێ دەستویریێ دەمەتە، تۆ ترومبێلا من بهاژۆی.

- دێ ئەوێ دەستهەلاتێ دەمەتە كو وانەیەكا زمانڤانییێ بۆ قوتابییان شرۆڤەبكەی.

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

ب- دەستویردانا ڤەشارتی یا ڕستەیا ڕاپەراندنێ: ڕێكپێدانا ئاشكەرا ب واتایا ڕاستەوخۆژی دهێت، هەر وەكو هاتییە دیاركرن كو د كردەیا ئاخڤتنێ یا ڕاستەوخۆدا، ئاخڤتنكەر تێدا ب شێوەیەكێ ڕاستە ڕاست بۆ گوهداری ئەنجامدان یان ئەنجامنەدانا كارەكێ تایبەت دیاردكەت. ژ ئەوان كردەیان ژی: (قەدەغەكرن، ڕێكپێدان، پیشكێشكرن و... هتد)ن. د ڕێكپێدانێدا ئاخڤتنكەر دەستهەلاتا خۆ یان ئەركێ خۆ یێ گشتی ل سەر كەسەكێ دی ژبۆ ئەنجامدانا ئەوێ كریارێ ددەتە كاری. كەواتە ل ڤێرێ كردەیا ئاخڤتنێ یا ڕاستەوخۆ ب ڕێكا شێوازێ فەرمانێ دهێتە دەربڕین كو بۆ ڕستەیا كارێ ڕاپەراندنێ دهێتە گوهۆڕین و ل ڤێرێ كردەیا ئاخڤتنێ یا ڕێكپێدانێ دروستدبیت (Radden and Dirven, 2007: 236). بۆ نموونە:

- بروینە خوارێ. (شێوازێ فەرمانییە).

- تۆ دشێی بروینی خوارێ.(كردەیا ڕاپەراندنێ یا ڕێكپێدانێ).

ئەڤ جۆرێ دەستویردانێ بەرۆڤاژی یێ ئاشكەرایە كو د دەربڕینێن ئەوێدا، ناڤێ كردەیێن ڕێكپێدانێ ناهێنە دیاركرن. هەر وەكو هاتییە دیاركرن كو ب ڕێكا سێ جۆرێن ڕستەیان دهێتە بكارهینان.(لیڤنسن) دیاردكەت كو د شیاندایە بهێتە گوتن كو ڕستەیێن فەرمان و پرسیار و یێن ڕاگەهاندنێ و هندەك جۆرێن دیێن ڕستەیان ژبۆ دیاركرنا دەستویردانا ڤەشارتی دهێنە بكارهینان(levinson, 1985: 803). هەروەسا (گویرك و هەڤالێن ل گەل)ژی دیاردكەن كو ئێك ژ نیشانێن ڕێكپێدانا ڤەشارتی ب ریِۣكا شێوازێ فەرمانی دیار دبیت، زێدەتر ڕوهندكەن كو شێوازێ فەرمانی د شیاندایە هژمارەكا زۆرا كردەیان پێ بهێتە دیاركرن. ژ ئەوان ژی: (ئامۆژگاریكرن، ئاگەهداركرن، هەڕەشەكرن، قەدەغەكرن و ڕێكپێدان)ن (Quirk and etal, 1985: 804-805). بۆ نموونە:

-وەرە ژوور. (ڕستەیا فەرمانییە، بەلێ دبیت ڕێكپێدان ژی بیت: ئەوژی ل دەمێ كەسەك ل بەر دەرگەهی داخوازا هاتنا ژوور بكەت).

2- ڕاگەهاندن (Declarative): ڕستەیا ڕاگەهاندن دشێت ژبۆ دانا ڕێكپێدانێ بهێتە بكارهینان(Abdul-Amir,2015:346).

ئەوژی دبیت پێدڤی بكارهینانا ئێك ژ كارێن ڕاپەراندنێ بۆ دەربرینا ڕێكپێدانێ بیت.وەكو: (دەستویردان،هێلان،ڕێكدان،دەستهەلاتپێدان ... هتد). هەروەسا ڕێكپێدان ب خۆژی دهێتە بكارهینان (Quirk and etal, 1985: 803). وەكی ل خوارێ.

-من دەستویرییا دایێ كو پێشوەخت ژ دەوامێ بچیت.

-ژ ئەڤرۆ و پێڤە هوین درێگەپێداینە كو بمیننە ل مالێن خۆ و نەهێنە كۆلیژێ.

3- شێوازێ فەرمانی(Imperative): ڕستەیا فەرمانی یان فەرماندان بارا پتریبا جاران ب شێوەیەكێ ڕاستەوخۆ دهێتە دیاركرن. ئەڤ جۆرێ شێوازی د شیاندایە هژمارەكا زۆرا كرداەیێن ئاخڤتنێ پێ بهێنە دەربڕین. ژ ئەوان ژی كو بابەتێ مە ل سەر (قەدەغەكرن و ڕێكپێدان)ن كو ژمژارێن گرنگێن شێوازێ فەرمانینە(Abdul-Amir,2015:346). بۆ نموونە:

-سوباهی سپێدێ وەرە دەف من. (دەمێ ڕێڤەبرەك ڕێكێ ب كەسەكێ ئاسایی بدەت كو سوباهی دەرگەه دێ بۆ ئەوی یێ ڤەكری بیت كو ئەوی ببینیت).

هەروەسا (داڤیز) ژی دیاردكەت كو دانا ڕێكپێدانێ د شێوازێ فەرمانیدا بارا پتریبا جاران ژ لایێ دەستهەلاتا بلند بۆ كەسەكێ خودان پلەیەكا نزمتر ژ یا ئاخڤتنكەری دهێتە دان. وەكو دانا دەستویرییێ ژ لایێ بابی بۆ كوڕی و ژ ڕێڤەبەری بۆ فەرمانبەری. وەكو:

- هەر جهێ تە دڤێت هەرە وێرێ. (باب بۆ كوڕی)(Davies, 1986: 41).

نیشانەیێن هاتنوچوونێ ژی دشێن بۆ شێوازێ فەرمانی بهێنە بكارهینان، ئەوژی ئەگەر ڕوناهی كەسك بیت كو فەرمانەكا

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

گشتیيه چون و دەربازبوون یا ڕێكپێدانيه، بەلێ بەرۆڤاژی ئەگەر ڕوناهییا ترافیكی سۆربوو، ل ئەوی دەمی چوون و دەربازبوون قەدەغە دبيت(Lyons, 1977: 838).

4- فۆڕمێن ڕێزمانی-Modal ژبۆ دەربڕینا ڕێكپێدانێ: ژ لایێ واتایێڤە فۆڕمێن ڕێزمانی د ڕێزمانا كەڤندا ب كارێن هایكار د بەرنیاسن و ب چەندین شێوە و واتایان دهێنە بكارهينان. فۆڕمێن ڕێزمانی ژی ل گەل چەندین كردەیێن (نەچاركرن و ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ... هتد) ژبۆ موكومكرنا پەیوەندیانە و نەهێلانا ئالۆزیانە د واتایێن ئاخڤتنێدا دهێنە بكارهينان كو ب ڕێكا ئەوێ ئاخڤتنكەر ب كونترۆلكرن و كارتێكرنا كەسانێن دی ڕادبیت و دبیتە ئەگەرێ هندێ كو ب ئەنجامدانا هندەك كریاران ڕابن(Abdul-Amir,2015:351). ل ڤێرێ ئاخڤتنكەر ل دویڤ ڕێتێچوون و پێدڤیاتییێ ئەڤان فۆڕمێن ڕێزمانی ژبۆ گەهاندنا ڕێكپێدانێ دەردبڕیت. وەكو ل خوارێ دیاردبیت:

a. شیان: دانا دەستویرییێ ب ڕێكا فۆڕمێ ڕێزمانی (شیان) دهێتە دەربڕین، ب تایبەتی ژی ل دەمێ كردەیا ڕێكپێدانێ گرێدای دەستهەلاتا ئاخڤتنكەری بیت، ئانكو ئاخڤتنكەر خودان دەستهەلاتەكا بلندتر بیت ژ یا گوهداری. بۆ نموونە:

- تۆ دشێی نوكە بچی.

b. دڤێت: ئەڤی فۆڕمێ ڕێزمانی ژی ڕۆلەكێ كارا د دروستكرنا ڕێكپێدانێدا هەیە. ل ڤێرێ ئاخڤتنكەر ب ڕێكا ئەڤی فۆڕمی ڕێكێ ب گوهداری ددەت، هەروەسا د هەمان دەمدا فەرمانەكێ یان داخوازیەكێ یان ئامۆژگاریەكێ ل كەسێ گوهدار دكەت. بۆ نموونە:

- دڤێت سوبەهی سپێدێ سەعەت 9 ل بەر دەرگەهێ كومپانییێ بی دا بشێی سەیدایی ببینی.

- دڤێت ناسناما تە ل گەل تەبیت بەرۆڤاژی ناهێلن تۆ بهێیە ژوور.

c. دبیت: فۆڕمەكێ دیێ ڕێزمانییە كو ب ڕێكا ئەوێ د شیاندایە كردەیا ڕێكپێدانێ بهێتە ئەنجامدان. هەر وەكو ل خوارێ دیاردبیت:

- دبیت بەری هەمیان كاروبارێن تە ب ڕێڤەببەت.

5- ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاریكرن: مەبەست ژ ئامۆژگاریكرنێ ل ڤێرێ ئەوە كو وەكو ستراتیجییەتەكا كاریگەر ژ لایێ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە ل دەمێ ڕێكپێدانێ هاتییە بكارهینان ژبۆ كەسێ بەرامبەر و ب تایبەتی ژی ئەڤە ل ئەوی دەمی دهێتە بكارهینان، ل دەمێ ئاخڤتنكەر داخواز یان پێشنیاز یان هەر كردەیەكا دییا ئاخڤتنێ بەرامبەر گوهداری بكاربهینیت كو ئەنجامدانا ئەوێ ببیتە جهێ ترس و دوو دلییێ، چ ئەنجامێن خراب ل سەر ئاخڤتكەری یان گوهداری پەیدابببن، لەورا ئاخڤتنكەر ل دەمێ ڕێكێ ب گوهداری ددەت ژبۆ ئەنجامدانا ئەوی كریارێ ل گەل ڕێكپێدانێ، ئامۆژگارییێ ژی ل گوهداری دكەت ژبۆ پتر هشیاربوونێ و ئەنجامنەدانا خەلەتییێ. بۆ نموونە: هەڤالەكێ تە داخوازێ ژ تە بكەت، ترومبێلا تە بكاربهینیت و هێژ دەستویرییا ترومبێلێ نینە و دەمێ تو ڕێكێ پێبدەی بكاربهینیت، بۆ دیاربكەی:

- كەرەمكە ترومبێلێ ببە یا ل بەر دەرگەهی بەس هشیاربی خۆ ژ زالگەهێن ترافیكی بپارێزە.

هەر وەكو ل ڤێرێ دیاردبیت كو ڕێك پێ هاتییە دان و ل گەل هندێ ژی ئامۆژگاری لێ هاتییە كرن.

6-پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ: ڕاستە پاساوهینان هەولا هندێیە كو گوهدار ب داخوازی و ئامۆژگارییێ ...هتد ڕازی نەبیت و ڕێكێ پێنەدەت، بەلێ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ ل گەل ڕێكپێدانێ، پاساوهینان ژی بكارهینایە، چونكی هەر وەكو ئامۆژگاریكرنێ ئەگەر ئەنجامدانا ئەوێ یا ب ترس بیت، ل ڤێرێ دێ ئاخڤتنكەر پێكولێ كەت، كەسێ بەرامبەر ب ئەنجامنەدانا ئەوێ كریارێ

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

ڕازیبكەت. دبیت ژبەر ئەوێ ئێكێ بیت كو دێ ڕێكی پێدەت ژبۆ ئەنجامدانا ئەوێ كریارێ داكو نەبیتە ئەگەرێ كردەیا تێكچوونا ڕۆخسارێ كەسێ بەرامبەر كو دبیت قەدەغەكرن یان ڕازینەبوون، دلمان و نەخۆشییێ پەیدابكەت، بەلێ ل ڤێرێ ئاخڤتنكەر دێ پێكولێ كەت كو ڕێكێ ب گوهدارى بدەت و پاساوان دێ هینیت و د دویڤدا دێ ڕێكێ پێدەت، ژبۆ ئەوێ ئێكێ كو ئەو كەس ژ ئەنجامدانا ئەوى كارى پاشكەز ببیت. بۆ نموونە:

-ترومبێلێ ببە بلا، بەس مال بێن ل هیڤیا من دڤێت دەربكەڤین.

7- خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان: گەلەك جاران ل گەل ڕێكپێدانا هندەك كردەیان ئەگەر دەرئەنجامێن خراب پەیدابكەت، ل ڤێرێ ئاخڤتنكەر ژ بەر ئەگەرێن تێكچوونا ڕۆخسارێ كەسێ بەرامبەر، دێ ڕێكێ پێدەت، بەلێ داكو ئەو تووشی چ جۆرە نەهامەتی و خوسارەتییان نەبیت، دێ خۆ ژ ئەنجامێن خرابێن ئەوێ كردەیێ قورتالكەت.

-بلا برا، دێ پێشنیازا تە بەرچاڤ وەرگرین بەس سوبەهی ئاریشەك بۆ تە دروستببیت، پاشی نەبێژی ئەز ئاگەهدار نەكریمە.

8- ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن: مەبەست پێ ئەوە ڕێك ب ئێكی بهێتە دان كو ب هاریكارییا دەربڕینێن ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن ب ئەنجامدانا كارەكی ڕاببیت. ئەڤ دەربڕینە باراپتریا جاران ژ لایێ كەسەكێ ئاست نزمڤە بۆ كەسەكێ بهێز یان ئاست بلند دهێنە بكارهینان. وەكو ژ كوڕی بۆ بابی، ژ برازای بۆ مامی و ژ فەرمانبەری بۆ ڕێڤەبەری... هتد. ل ڤێرێ گەلەك جاران چێدبیت ڕێكپێدان ب ئەنجامدانا ئەوان یا دروستنەبیت، بەلێ ژبەر پلە بلندییا گوهدارى ئەڤ ڕازیبوونا ب ڕەوشت ژ لایێ كەسێ بەرامبەرڤە دهێتە دیاركرن.

9- ڕازیبوونا بەرۆڤاژی: مەبەست پێ ئەو كو ڕێكپێدان ب كەسێ بەرامبەر دهێتە دان ژبۆ ئەنجامدانا ئەوێ داخوازییا سەرەكییا ئەوی دڤێت بكەت، بەلێ بەرۆڤاژی دەستپێشخەرییا ئەوییا جێهگر، ئانكو ئەگەر ئاخڤتنكەری ڕێك دا كەسێ بەرامبەر ئەو دێ بۆ ئەوی ب پارەكی یان دیاریەكێ بەدەل ڤەكەت. ل ڤێرێ گوهدار ڕازیدبیت كو ڕێكێ پێ بدەت، بەلێ بەرۆڤاژی پێشكێشكرنا ئەوی كو دانا پارەیە یان دیارییە دهێتە ڕەتكرن. بۆ نموونە ئەگەر تو بێژییە پۆلیسەكێ بەردەرگەهێ فەرمانگەهەكێ كو سرا تە نێزیك بكەت بەرامبەر دیاریەكێَ، ل ڤێرێ ئەو بەرۆڤاژی پێشكێشكرنا تە ڕەتبكەت كو دیارییە و د بەرامبەردا، هاریكارییا تە بكەت.

10- تێكەلكرنا ستراتیجییەتان: گەلەك جاران ژبۆ ڕازیكرنا كەسێ بەرامبەر داكو ژ ئەنجامدانا ئەوی كاری پاشكەز ببیت، چەندین ستراتیجییەتێن هەمەجۆر تێكەلدكەت. وەكو: دەستویردارن و پاساوهینان و ئامۆژگاریكرنێ ل گەل فەرمانكرنێ تێكەلدكەت. هەر وەكو د نموونەیا ل خوارێدا دیاردبیت:

-تویێ ڕێكپێدایی ل وێرێ بی(دەستویردان)، بەس دوهی ژی ئێك یێ هاتییە ڤێرێ بەرەك ل بانی یێ ب سەری كەتی (پاساوهینان)، ئەگەر تو پیچەك بچیە هێرڤە تر باشترە(ئامۆژگاریكرن)، یان ژی هەرە ڕەخێ دی یێ جادەی(فەرمان).

2-9-ستراتیجییەتێن قەدەغەكرنێ:

ستراتیجییەتێن قەدەغەكرنێ ژ زمانەكی بۆ ئێكێ دی دهێنە گوهۆڕین، بەلێ ب شێوەیەكێ گشتی ژ چەند خالەكان پێكدهێت. هەر وەكو (ئەلسعیدی و هەڤالێن ئەوی) دیاردكەت:

1- كارێ ڕاپەراندنێ یێ قەدەغەكرنێ: كارێ ڕاپەراندنێ ژ دروستكەرێن ئاشكەرایێن ڕاپەراندنا واتا و ڕامانا ئاخڤتنكەری بۆ گوهدارى دهێتە هژمارتن. ئەڤ جۆرێ كاران ب ئەنجامدانا ئەوی كاری زێدەتر ژ شرۆڤەكرن و باسلێكرنێ ڕادبیت. ژ ئەوان كارێن ڕاپەراندنێ یێن قەدەغەكرنێ. وەكو: (قەدەغە) دهێتە هژمارتن.

-قەدەغەیە ل ڤێرێ بمینی.

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

2- ڕستەیا فەرمانی: د ڕستەسازییێدا قەدەغەکرن دشێت ب چەندین جۆرێن ڕستەیان بهێتە دەربڕین، یا ژ هەمییا بەربەلاڤتر فەرمانکرنە. هەر وەکو د چەند ڕستەیێن ل خوارێدا دیاردبیت:

- بمینە بەر دەرگەهی.

د ئەڤێ نموونەیێدا دیاردبیت ئاخڤتنکەری فەرمانکر ل گوهدار کرییە ل بەر دەرگەهی بمینیت. ئانکو ب ڕێکا ڕستەیا فەرمانی ئەرکێ قەدەغەکرنێ هاتییە بکارهینان، ژبەر هندێ ئەم دشێین بێژین قەدەغەکرن ب فەرمانێن کرێت و نێگەتیڤ دهێتە هژمارتن کو بارا پتریا زمانڤانان ژی داکۆکی ل سەر نەجوانییا ئەوێ کرییە. هەر وەکو: (زاندفورد(1962) و گێرینگ، گراوستاین، هوفمەن و کرستین(1987) و گەلەك زمانڤانێن دیژی). ئەڤ زمانڤانە دیاردکەن کو فرمانکرنەکا نێگەتیڤە و بارا پتریا جاران ل گەل فۆرمێ(نە) دهێت، ئەوژی ژبۆ ئەنجامنەدانا تشتەکی یان کارەکی.

3- ڕستەیا ڕاگەهاندن: رستەیا ڕاگەهاندن دشێت ژبۆ پتریا کردەیێن ئاخڤتنێ بهێتە بکارهینان. هەروەسا کردەیا قەدەغەکرنێ ژی ب خۆڤە دگریت. ئەڤ چەندە ژی دهێتە بجهھینان ب ڕێکا وان دەستەواژەیێن کارێ ڕاپەراندنێ(performative verb)، یان ژی ب ڕێکا ئەوان واتایێن تەخمینکرنێ د هندەك ڕستەیێن ل خوارێدا:

- قەدەغەیە تۆ ل وێرێ ڕابوەستی.

د ئەڤێ ڕستەییێدا قەدەغەکرن یا هاتی کو دەستەواژەیا کارێ ڕاپەراندنێیە.

- نابیت دارا بچیتە د بالکۆنێدا.

ل ڤێرێ ڕستەیا ڕاگەهاندنێ یا هاتییە بکارهینان کو ب ڕێکا تەخمینکرن د واتایا ڕستەیێدا بۆ مە دیاردبیت کو قەدەغەکرنەك ژی یا هاتییە ئەنجامدان. ئەوژی ئەوە کو دارا ناڤێ زارۆکەکییە و بالکۆن جهەکێ بلندە، ژبەر هندێ چوونا ئەوی بۆ وێرێ قەدەغەیە، چونکی دبیت ببیتە جهێ مەترسیەکێ یان پەیدابوونا ڕویدانەکا چاڤەرێنەکری.

4- کارێ نەرێکرنێ- Negative verb: قەدەغەکرن د شیاندایە د ڕستەیەکێدا بهێتە بکارهینان کو کارێ ئەوێ هاتبیتە نەرێکرن. وەکو:

- چ جارا نەهێیە مالا مە ، بەلکو تەلەفۆنێ بکە کا ئەز ل مالم یان نە.

ل ڤێرێ کارێ هاتن ب ڕێکا (نە) یێ هاتییە نەرێکرن کو مۆرفیما نەرێکرنێیە.

5- زمانێ بلۆککری- Block Language: جۆرەکێ پێکاهتێن زمانییە کو یێ جیاوازە ژ دەستەواژەیێن سادە و نورمال یان پێکاهاتێن ڕستەیێ، بەلێ بارا پتریا جاران ئەڤ جۆرێ زمانی نامەیەکا تەمام ب خۆڤەدگریت. بکارهینانا ئەوێ ژی د هندەك تایتلان و سەرەبابەتێن ڕۆژنامان و تێبینییاندا د هندەك ڕیکلاماندا دهێتە بکارهینان و قەدەغەکرن ژی ل ڤێرێ بارا پتریا جاران ب ڕێکا پەیڤێن(نە، نا، قەدەغە) دهێنە بکارهینان. بۆ نموونە: هەر وەکو ل سەر مانشێتەکێ تلەفزیۆنی ب نڤیسینەکا مەزن هاتبیت:

- قەدەغەیا هاتنوچوونێ هاتە ڕاگەهاندن.

یان ل دەمێ ل سەر بەرپەرەکێ مەزن ب دیوارێ قوتابخانێڤە، ئەڤ نموونەیا ل خوارێ ل سەر هاتبیتە نڤیسین:

- نابیت جگارە د ناڤ قوتابخانەیێدا بهێتە کێشان.

6- فۆرمێن ڕێزمانی: ل ڤێرێ قەدەغەکرن ب ڕێکا کارێن هایکار دهێتە دەربڕین، بەلێ ل گەل بکارهینانا ئەوێ دڤێت ئەو فۆرم بهێتە نەرێکرن، هەتاکو واتایا ئەنجامندانا ئەوی کاری بدەت. هەر وەکو کارێن:(نەشیان، نابیت، پێدڤی ناکەت)(Al-Saaidi & etal,2013: 96-97).

- پێدڤی ناکەت تۆ ژ ئەڤرۆ پێدا گیرۆ ببەی.

- نابیت قوتابی ل دەمێ شروڤەکرنا وانێ پەرتووکێن خۆ بهینە دەرێ.

7- هندەك دەربڕینێن داکۆکیکەر: د زمانێ کوردیدا - هەر وەکو ژ لایێ ئاخڤتنکەرێن سەنتەرێ دەڤۆکا دهۆکێڤە هاتینە سەلماندن- کو هندەك دەستەواژەیێن هاریکار د ڕستەیا

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

قەدەغەكريدا دهێنە بكارهينان كو د ڤێرێدا ڕستە ب شێوەيەك ژ شێوەيان دهێتە نەرێكرن. ئەو دەستەواژە ژى بريتينە ژ:

a) ب هيچ ڕەنگەكى يان ب هيچ شێوەيەكى: ئەڤ جورێ دەربڕينێ گەلەك جاران دەمێ د رستەيێدا دهێت، ب واتايا قەدەغەكرنێ دهێت. وەكو:

-ب هيچ ڕەنگەكى نێزيكى ئەوان دەڤەرا نەبن.

-ب هيچ شێوەيەكى ئەز ڕازينابم تو درەنگ بهێيە مال.

b) نەوەبيت: ئەڤەژى ژ دەربڕينەكا دييا هاريكار يا نەرێكريە، لەورا ئەم ل ڤێرێ پێدڤى ب نەرێكرنا چ پەيڤ و كارێن دى د ڕستەيێدا نابين كو بهێنە بكارهينان. وەكو:

-نەوەبيت تو ل گەل ئەوى كوڕى دەربكەڤى.

c) هشياربى: ئەڤ دەربڕينە يا هاريكارە كو داكۆكيكرنەكا مەزن ل سەر گوهدارى بكەت كو ب ئەنجامدانا ئەوێ كريارێ ڕانەبيت. وەكو:

- هشياربن ئەوان دەڤەران مين لێ هەنە.

-هشياربن ژ مالێن خۆ دەرنەكەڤن.

d) ئەبەد: هەر چەندە ئەڤ دەستەواژەيە ژ زمانێ عەرەبى هاتييە، بەلێ ژ لايێ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە وەكو دەربڕينەكا نەفەرمى دهێتە بكارهينان. وەكو:

-ئەبەد نێزيكى مالا ئەوان ژى نەبى.

e) نەكەى/ئەكو: ژ دەربڕينەكا دييا نەفەرمييە كو ژلايێ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە هاتييە بكارهينان. وەكو ل خوارێ دياردبيت:

-نەكەى جارەكا دى تە ل وێرێ ببينم.

-نەكەى تە ببينم و پەرتوكا تە د دەستێ تەدا نەبيت.

8- حەرامكرن: ئێك ژ ستراتيجييەتێن هەرە بكارهاتييێن د ناڤ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێدا دهێتە هژمارتن، گەلەك جاران ئاخڤتنكەر ل جهێ هندێ كو دياربكەن قەدەغەيە، ئەوان ئاماژە دايە گونەهێ و حەرامييێ. هەر وەكو ديار باراپتريا بەشداربوويان دينداربووينە، لەورا دەمێ هندەك كار دهێنە قەدەغەكرن ب تايبەت ژ لايێ دەولەتێڤە كو هەر ژبۆ بەرژەوەندييا خەلكييە، لەورا شكاندنا ئەڤێ قەدەغەكرنێ ب حەرام دهێتە هژمارتن. هەر وەكو ئاخڤتنكەرێن مە ئاماژە پێداى. وەكو:

- تو دزانى گونەهەژى تو ترومبێلێ ژ لەزاتييا ئەوێ زێدەتر بهاژۆى.

- ئەگەر زێرەڤان تە نەبينن ژى بزانە گونەهە تو ئەڤان دارێن هندە مەزن بكەى.

9- پاساوهينان: پاساو هينان وەكو ستراتيجييەتەكا سەربەخۆ ژ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە هاتييە بكارهينان، ژبۆ هندێ كەسێ بەرامبەر ژ لايێ تێكچوونا ڕۆخيسايڤە بهێتە پاراستن ، ئاخڤتنكەرێن مە هەولددەن ب ڕێكا پاساوهينانێ ئەوێ كريارێ ب قەدەغە دياربكەن. وەكو:

-باوەربكە بەرى تەژى من پرسياركربوو بەس بەرپرسێ مە ڕازى نەبوويە كەس بهێتە ژوور.

10- ئامۆژگاريكرن: د هندەك بارودۆخاندا ئەڤ ستراتيجييەتە ڕۆلەكێ كارا د قەدەغەكرنێدا دبينيت ، ب تايبەتى ژى دەمێ كەسەك بزانيت دێ يێ بەرامبەر تووشى كردەيا تێكچوونا ڕۆخسارى بيت و كارتێكرنەكا خراب دێ ل سەر ڕەوشا ئەوى هێتە كرن و ئەڤ كەسێ ب قەدەغەكرنێ ڕادبيت خودان هێزە. ل ڤێرێ ئامۆژگاريكرن كەلەك ڕۆلێ خۆ دبيت. وەكو:

-يا باشتر ئەوە تو ئەوێ ڕێكێ بكارنەهينى برا، چونكى بەرى تە چەند ترومبێلەك يێن هاتينە سزادان.

-بەرێز تو دشێى تلەفۆنا خۆ ل پرسگەهێ دابنى.

11- تێكەلكرنا ستراتيجييەتان: تێكەلكرنا چەندين كردە و ستراتيجيەتان ژبۆ دياركرنا قەدەغەيا كردەيەكێ، نيشانا ڕێزگرتن و ڕەوشتبەرزييە ژ لايێ ئاخڤتنكەرێن ا بەهيدنيڤە دياردبيت. ل ڤێرێ ئاخڤتنكەرێن مە چەندين دەربڕين و ستراتيجى تێكەلكرينە هەتاكو شيايى يێ بەرامبەر ڕازيبكەت و ژ

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

ئەنجامدانا ئەوی كاری پاشكەز ببیت ، ب تایبەتی ژی دەمێ یێ ب كریارا قەدەغەكرنێ رابببیت هێزا ئەوی كێمتر بیت ژ كەسێ دی، ل ڤێرێ قەدەغەكرنا ڕاستەوخۆ دبیت ببیتە ئەگەرێ پەیدابوونا پێشهاتێن خراب ژی. نموونە بۆ تێكەلكرنا ستراتیجییەتان:

- بەرێز ترومبێل ڕاوەستاندن ل ئەوی جهی قەدەغەیە(كارێ راپەراندن)، ببە جهەكێ دی (فەرمانكرن)، ئەگەر دێ هێیە سزادان(ئامۆژگاریكرن).

2-10-پەوەندییا ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ ب هندەك كردەیێن دیێن ئاخڤتنێڤە:

2-10-1- داخوازكرن و ڕێكپێدان و قەدەغەكرن:

هەروەكی (تروزبورگ) دیاردكەت كو داخوازكرن كردەیەكا ئاخڤتنێیە تێدا ئاخڤتنكەر داخوازیەكێ پێشكێشی گوهداری دكەت ژبۆ ئەنجامدانێ كو ئەو كریار ژبۆ ئاخڤتنكەری جهێ مفایە (Trosborg, 1995: 187). هەروەسا داخوازكەر چاڤەرێ ژ گوهداری دكەت كو ب ئەنجامدانا ئەوێ داخوازییێ رابببیت، بەلێ نەشێت گەلەك داكۆكییێ ل سەر بكەت، ژبەر هندێ ژی دبیت د دویڤدا گوهدار یێ ئازادبیت كا ئەوی كاری ئەنجامبدەت یان ژی ڕەتبكەت. كەواتە ئەم دشێین بێژین واتایا سەرەكییا داخوازكرنێ یا پێكهاتییە ژ پێدڤیاتییا ئاخڤتنكەری و خۆبەخشییا گوهداری ژبۆ ئەنجامدان و پركرنا ئەوێ پێدڤیاتییا ئاخڤتنكەری.

ئەگەر تەماشەی خالێن وەكهەڤ د ناڤبەرا داخوازكرن و داخوازییا ڕێكپێدانێدا بهێتە كرن، دێ بینین د هەر دوو بارودۆخاندا دەستهەلات و شیانێن ئاخڤتنكەری بەرامبەر گوهداری د كێمن، چونكی بڕیاردان یا ل دەڤ گوهداری و د هەر دوو كردەیاندا كار ژ لایێ گوهداریڤە دهێتە ئەنجامدان و د بەرژەوەندییا ئاخڤتنكەریدا (Bach and Harnish, 1979: 48). بۆ نموونە:

- دێ شێی پەرتووكا خۆ دەیەف من بۆ ئەڤێ حەفتییێ؟

- دێ شێی ڕێكێ دەیە من ئەز ئەڤێ حەفتییێ نەهێمە كاری؟

كەواتە ل ڤێرێ ئەم دشێین بێژین داخوازكرنا ڕێكپێدانێ جۆرەكێ دییە ژ جۆرێن داخوازییان و ئەڤ داخوازییە دشێت بهێتە ڕێكپێدان و قەدەغەكرن ژی. وەكو:

أ- دێ شێم ترومبێلاخۆ ل ڤێرێ بارككەم؟ (شوفێر داخازا ڕێكپێدانێ ژبۆ پۆلیسێ هاتنوچوونێ دكەت).

ب- بلا چ ئاریشە نینە بەس زوی وەرە. (ڕێكپێدانا شوفێری ژ لایێ پولیسیڤە).

ج- ما تۆ نیشانەیا هاتنوچوونێ نابینی، ل وێرێ قەدەغەیە. (قەدەغەكرنا داخوازییا شوفێری ژ لایێ پۆلیسیڤە).

2-10-2- پێشكێشكرن و ڕێكپێدان و قەدەغەكرن:

پێشكێشكرن ژی كردەیەكا دییا ئاخڤتنییە كو ئاخڤتنكەر ب خۆبەخشانە هاریكارییا گوهداری دكەت كو ئەو ئەوێ هزرێ دكەت كو گوهدار یێ پێدڤی ب ئەوێ هاریكارییێیە. كەواتە ل ڤێرێ خۆبەخشی و هاریكاری ژ لایێ ئاخڤتنكەری بۆ گوهداری دهێتە ئاراستەكرن(Trosborg, 1995: 188). زێدەباری ئەڤێ چەندێ گوهدار یێ ئازادە ب ڕازیبوون یان نەڕازیبوون و ڕەتكرنا ئەوێ پێشكێشكرنێ. ل گەل هندێ ئەو تشتێ دهێتە پێشكێشكرن، پێدڤییە د بەرژەوەندییا گوهداریدا بیت(Palmer, 1986:81).

(پالمەر) دیاردكەت كو ل دەمێ ئاخڤتنكەر ب كارێ پێشكێشكرنێ ڕادبیت، ل ڤێرێ ئەو پێدڤی ب ڕێكپێدانێ دبیت ژ گوهداری وەربگریت، داكو ب ئەنجامدانا ئەوێ پێشكێشكرنێ ڕابیت، ب تنێ ل ڤێرێ جیاوازییەك د ناڤبەرا ئەواندا هەیە، د ڕێكپێدانێدا ئاخڤتنكەر ژبۆ ئەنجامدانێ پێدڤی ب ڕازیبوونا گوهداری دبیت كو د بەرژەوەندییا ئاخڤتنكەریدایە، بەلێ بەرۆڤاژی د پێشكێشكرنێدا ئاخڤتنكەر پێدڤی ب ڕازیبوونا گوهداری دبیت، بەلێ ئەنجامدانا ئەوێ د

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

بەرژەوەندییا گوهداریدایە(Palmer, 1986:81). بۆنممونە:

- ئەگەر تە دڤێت ترومبێلا من بكاربهینە. (پێشكێشكرن) .

- دێ شێم ترومبێلا تە بكارهینم؟ (داخوازكرنا ڕێكپێدانێ).

هەروەسا هندەك جاران پێشكێشكرن سەرەرای حەسكرنا ئەنجامدانا ئەوێ و د بەرژەوەندییا گوهداریدایە، بەلێ دبیت یا قەدەغەكرییبیت. بۆ نموونە هەر نموونەیا ترومبێلێ وەربگرین كو ئاخڤتنكەر ترومبێلا خۆ پێشكێشی گوهداری دكەت ژبۆ ئەنجامدانا كارێن خۆ، بەلێ گوهداری دەستوێرییا ترومبێلێ نەبیت.

ئاخڤتنكەر: ئەگەر تە بڤێت ترومبێلامن بكاربهینە. (پێشكێشكرن).

گوهدار: نابیت ترومبێلێ بهاژۆم من هێژ دەستوێرییا هاژۆتنێ نینە. (قەدەغەكرنا پێشكێشكرنێ).

2-10-3- پێشنیاز و ڕێكپێدان و قەدەغەكرن:

پێشنیاز یا پێكهاتییە ژ ئەوان هزر و پلانان ژبۆ هندێ ژ لایێ كەسێ بەرامبەرڤە هزر تێدا بهێتە كرن. پێشنیاز وەكو كردارەكا دەسپێكی ل سەر دوو جۆران دهێتە دابەشكرن:

1- خواستنا پێشنیازێ: ل ڤێرێ ئاخڤتنكەری بۆشاهییەك یا ل دەڤ هەی و هەولددەت ب ڕێكا پێشنیازكرنێ ئەوێ بۆشاهییێ ب ڕێكا كەسێ بەرامبەر پڕبكەت(شێرزاد سەبری و ئەیاد فەیزولا، 2018: 628). بۆ نموونە:

- دیتنا تە چییە، ئەز ئەڤرۆكە نەچمە دەوامێ.

ل ڤێرێ پەیوەندییا ئەوێ ل گەل ڕێكپێدانێ ئەوە كو د هەر دوو كردەیاندا پێدڤییاتییا ئاخڤتنكەری ب بەرسڤێیە، بەلێ دبیت باراپتریا جاران د بەرژەوەندییا ئاخڤتنكەریدا بیت، بەلێ دبیت ئەو پێشنیاز د قالبەكێ قەدەغەكریدا بیت. هەر وەكو نموونەیا ل سەری كو پێشنیاز یا بۆ هەڤالێ خۆ ئاڕاستەكری، چونكی پێشنیازا ئەوی ئەوە كو نەهێتە قوتابخانەیێ و ئامادەنەبیت، ئەڤەژی یا قەدەغەیە بۆ قوتابییان بێ ڕێكپێدان نەهێنە قوتابخانەیێ. وەكو:

- ناچێبیت تو ئەڤرۆكە نەچی، چونكی ئامادەنەبوونێن تە یێن زۆر بووین و دێ هێیە دەرئێخستن.

2- پێشنیازكرنا نەداخوازكری: جۆرەكێ دییێ پێشنیازێ یێ هەی كو پێشنیاز ژ لایێ ئاخڤتنكەریڤە ب شێوەیەكێ خۆبەخش بۆ گوهداری دهێتە ئاڕاستەكرن كو ئەوژی ب ئەڤی شێوەیێ ل خوارێ دابەشدبن (شێرزاد سەبری و ئەیاد فەیزولا، 2018: 628):

أ- پێشنیازكرنا تایبەت: ئەڤ جۆرێ پێشنیازان كو ژ لایێ ئاخڤتنكەریڤە بۆ گوهداری دهێنە ئاڕاستەكرن ب مەرەما موكومكرنا پەیوەندییان. پەیوەندییا ئەوێ ل گەل دانا ڕێكپێدانێ تارادەیەكی وەكهەڤن. د هەردوو باروودۆخاندا پێدڤیاتییا گوهداری ل بەرچاڤ دهێتە وەرگرتن. بۆ نموونە:

-دونیا گەلەكا گەرم بووی تۆ دشێی سوبەهی نەهێیە دەوامێ. (دانا ڕێكپێدان).

-دونیا گەلەكا گەرم بووی، ب شەڤێ ئامێرێن تەزیكرنا هەوای هەلبكە. (دانا پێشنیازێ).

ئەڤ بەشێ پێشنیازێ دابەشی چەند جۆرەكێن دی دبن:

1- دیاركرنا گرنگیپێدانێ: ل ڤێرێ ئاخڤتنكەر بۆ گوهداری دیاردكەت كو ئەو یێ گرنگییێ پێددەت. ل دەمێ كەش و هەوایێ گەرم بیت و دایك بۆ كوڕێ خۆ پێشنیازبكەت:

- كوڕێ من دا بۆ خۆ سپلێتێ هەلكەی دنیا گەرمە.

2- پێشڤەبرنا پەیوەنییا هەڤپەیڤینێ: بۆ نموونە ل دەمێ تۆ و هەڤالەك د گەرما ئاخڤتنێدا هەر ل سەر بابەتێ گەنگەشەكری تۆ پێشنیازەكێ بدەیێ. وەكو باسەك ل سەر هندێ بهێتە كرن كو ژمێژە مە گەڕیانێن دویر نەكرینە:

- بۆچی ئەم سوبەهی گەڕیانەكێ نابەینە سلێمانییێ.

3- دیاركرنا پەیوەندییا نێزیكاتییێ: ل ڤێرێ ئاخڤتنكەر بۆ گوهداری دیاردكەت كو پەیوەندییا ئەوان گەلەكا بهێزە، ژبەرهندێ

مافێ ل سەر هەی، ئەو ل دویڤ پێشنیازا ئەوی بکەت. وەکو:

-تو برایێ منێ بچویکی، ژ بەرهندێ دبێژمەتە یا باش ئەوە تو هەڤالینیا ئەوی کەسی نەکەی.

ب- پێشنیازێن ڕیکلامی و بازرگانی: ئەوان هەمی پێشنیازێن ڕیکلامی ب خوڤە دگریت یێن بۆ مەرەمێن بازرگانی ژ بۆ خواندەڤان و گوهداران دهێنە ئاراستەکرن(شێرزاد سەبری و ئەیاد فەیزولا، 2018: 628).

2-10-4- ئامۆژگاریکرن و ڕێکپێدان و قەدەغەکرن:

کردەیا ئاخفتنێ یا ئامۆژگاریکرنێ ژ کردارەکا ڕاستەوخۆ پێکدهێت کو ئاخفتنکەر ب شێوەیەکێ ڕاستەوخۆ بۆ گوهداری دیاردکەت کو کارەکی د پاشەڕۆژێدا ئەنجامبدەت کو د بەرژەوەندییا گوهداریدایە. ئەڤەژی ب ئەوی شێوەیە کو ئاخفتنکەر ئامۆژگاریەکێ ل گوهداری بکەت کو کارەکی ئەنجامبدەت و گوهدار ژی پشتی دزانیت کو د بەرژەوەندییا ئەویدایە ب ئەنجامدانا ئەوێ ڕادبیت. بۆ نموونە ئەز ئامۆژگارییێ ل تە دکەم تو هەرۆ بخوینی. هەر وەکو (سێریل) دیاردکەت دەربڕینا ئاخفتنکەری کو ژ کارەکێ ڕاستەوخۆ پێکهاتییە و مەرەما سەرەکی ژێ گوهدار کارەکێ باش بکەت و کارێن خراب بهێلیت ژ ئەوان دەربڕینان ژی (ئامۆژگاریکرن، قەدەغەکرن، ئاگەهدارکرن، پێشکێشکرن... هتد)ن (Searle, 1969: 13).

کەواتە ل ڤێرێ قەدەغەکرن و ئامۆژگاریکرن هەر دوو ب هەمان ڕێچکە گوهداری ژ دانە پاشا کارێ خراب دویر دئێخن. وەکو ل نموونا ل خوارێ دیاردبیت:

-کوڕێ من هشیاربی تێکەلییا ئەوی کوڕی نەکە (ئامۆژگاری + قەدەغەکرن).

دیسان پەیوەندییا ئەڤێ کردەیێ ب ڕێکپێدانێ ژی یا هەی، هەر وەکو قەدەغەکرنێ هەر دوو کردە پشتەڤانییا گوهداری دکەن ژبۆ کرنا کارەکێ باش. وەکو د ئەڤێ نموونەیا ل خوارێ دیاردبیت:

-کوڕێ من تو دشێی ل گەل (فلان) هەڤالی بگەڕی، من پرسیار کر کوڕەکێ گەلەك باشە. (ئامۆژگاری + ڕێکپێدان).

3- ستراتیجییەتێن ڕێکپێدان و قەدەغەکرنێ و بکارهینانا ئەوان ل دەف ئاخفتنکەرێن سەنتەرێ دەڤۆکا دهۆکێ

د ئەڤێ پشکا پراکتیکێدا دێ هەول هێتە دان ستراتیجییەتێن ڕێکپێدان و قەدەغەکرنا(داخوازی، پێشکێشکرن، پێشنیاز، ئامۆژگاری)یێ د چەند بارودۆخێن هەلبژارتیدا بهێتە دیاکرن. ئەوژی د ئەڤان خشتەیێن ل خوارێدا هویرکاری و ڕێژەیا سەدییا ئەوان دیاردبیت. ب ئەڤی ڕەنگێ ل خوارێ دیارکری:

3-1-ڕێکپێدانا داخوازییێ:

خشتێ ئێکێ:

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

ستراتیجییەتێن ڕێکپێدانێ	بارودۆخێ ئێكێ (ڕێکپێدانا داخوازییا هەڤ ئاستان)	بارودۆخێ دووێ (ڕێکپێدانا داخوازییا كەسەكێ ئاست بلند)	بارودۆخێ سێیێ (ڕێکپێدانا داخوازییا كەسەكێ ئاست نزم)
دەستویردانا ئاشكەرا	%10	%10	-
ڕێکپێدانا ب ئامۆژگاریكرن	%35	%5	%30
پاساوهینان ب ڕێکپێدانێ	%30	%30	%15
خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان	%20	-	%10
ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن	-	%35	-
تێكەلكرنا ستراتیجییەتان	%5	%20	%15
ڕازیبوونا بەرۆڤاژی	-	-	%30

ئەڤ خشتەیێ ل سەری ژ سێ بارودۆخێن ژێكجودا پێكهاتییە. هەر بارودۆخەك دەربڕینێ ژ ئاستەكێ جڤاكی ژ پێرابوونا كردەیا ڕێکپێدانێ ل سەر داخوازیێن ئەوان دكەت. ل ڤێرێ ئەگەر تەماشەی بارودۆخێ ئێكێ بكەین. ئەوژی ئەڤەیە:(هەڤالێ تە داخواز ژ تە كر كو ترومبێلا تە بكاربهینیت و هێژ دەستویرییا هاژۆتنێ نینە)كو ئەڤە پەیوەندیكرنەكە د ناڤبەرا هەڤ ئاستێن جڤاكیدا (ئاخڤتنكەر و گوهدار د هەمان ئاستێ جڤاكیدانە كو هەڤالن) و ژبەر ئەوێ یەكێ ڕادەیێ تێكچوونا ڕۆخساری دێ یا كێمتر بیت، ژ هندێ ئەگەر ئاستەكێ بهێزبیت و ئێك یێ نزم بیت. ل ڤێرێ ئاخڤتنكەر ب شێوەیەكێ ڕاستەوخۆ دشێت ڕێكێ ب كەسێ بەرامبەر بدەت یان پێ نەدەت. د ئەڤی بارودۆخیدا چەندین ستراتیجییەتێن جیاواز هاتینە بكارهینان، بەلێ یا ژ هەمیان پتر ستراتیجییەتا (ڕێکپێدانا ب ئامۆگاری)یە كو بۆ مە ددەتە دیاركرن، ڕێکپێدەر ژبەر ترسیان ژ پەیدابوونا ڕویدانەكا چاڤەڕێنەكری، ئامۆژگارییان ل گەل ڕێکپێدانێ بكاردهینیت، داكو هەڤالێ ئەوی و ترومبیلا ئەوی دپاراستیبن و ژ لایێ یاساییڤە چ ئاریشە بۆ پەیدانەبن، لەورا وەكو دهێتە دیتن كو ڕێژەیا بكارهینانا ئەڤێ ستراتیجییەتێ ب شێوەكێ زۆرە و دگەهیتە (35%). د هەمان بارودۆخیدا ب ڕێژەیەكا زۆر ستراتیجییەتا (پاساوهینان ب ڕێکپێدانێ) ژ لایێ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە هاتییە بكارهینان كو دگەهیتە (30%)، ئەڤەژی ئەوێ ترسا ل دەڤ ڕێکپێدەری بۆ مە دیاردكەت، چونكی ئەگەر هەڤالێ ئەوی ترومبێلا ئەوی بكاربهینیت و مولەتا هاتنوچوونێ نەبیت، دێ تووشی چەندین ئاریشێن یاسایی بیت، ئەگەر هات و ئەڤ كەسە ژ لایێ پولیسێن هاتنوچونێڤە هاتە دەستە سەركرن، ژبەر ئەڤێ چەندێ ڕێکپێدەر ل ڕێكەكێ دگەڕهیت كو هەڤالێ ئەوی ژ ئەوێ داخوازییێ پەشیمان بیت و ترومبێلا ئەوی بكارنەهینیت، چونكی ڕێکپێدەر هزر دكەت، ئەگەر ب شێوەیەكێ ڕاستەوخۆ بێژیتێ: نە یان قەدەغەیە تۆ ترومبێلێ لێبخوری، دبیت كردەیا تێكچوونا ڕۆخساری پەیدابیت و ببیتە جهێ دلنەرحەتییا ئەوی. بەلێ گەلەك جاران ژی ڕێکپێدەر دێ ڕێكێ پێدەت، بەلێ دێ خۆ ژ ئەنجام و دەرهاڤێژێن خراب قورتالكەت. هەر وەكو ئاخڤتنكەرێن مە ب ڕێژەیا (20%). ئەڤ ستراتیجییەتا بكارهینای(خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان) كو بۆ كەسێ بەرامبەر دیاركرییە، ئەگەر تە ڕویدانەك كر یان ژی تۆ هاتییە دەستە سەركرن پاشی تۆ دێ بهایێ ئەوێ چەندێ دەی. كەواتە دەرئەنجامێن خراب ل سەر خۆ ڕاكرینە و ل سەر مللێن داخوازكەریڤە هێلاینە. (دەستویردانا ئاشكەرا)ژی ب ڕێژەیا (10%) هاتییە بكارهینان كو ب شێوەیەكێ ڕاستەوخۆ ڕێك ب كەسێ بەرامبەر هاتییە دان كو ترومبێلا ئەوی بكاربهینیت. د دویڤدا (تێكەلكرنا ستراتیجییەتان) ب ڕێژەیەكا كێم دهێت كو دگەهیتە (5%)ژ سەرجەمێ بەشداربووێن ئەڤێ ێ.

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

بارودۆخێ دووێ(بەرپرسەكێ ل ئاستەكێ بلند بهێتە فەرمانگەها تۆ لێ دەوامێ دكەی و داخوازێ ژ تە بكەت ژبۆ كێشانا جگارێ.) ئەڤ بارودۆخە ب ئاستەكێ بلند و ئاستەكێ نزمڤە یێ گرێدایە، لەورا ستراتیجییەتێن جیاواز ژ بارودۆخێ ئێكێ دێ هێنە بكارهینان. هەر وەكو دیار (ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاری) ب تنێ (5%) ژ لایێ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە هاتییە بكارهینان، د بەرامبەردا (ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن) دگەهیتە (35%) ژ ڕێژەیا بەشداربوویان، ئەوژی ژ بەر ئەوێ چەندێیە كو داخوازكەر كەسەكێ ئاست بلندە، ژ بەرهندێ دێ بینین (ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن و دەستویردانا ئاشكەرا) ب ڕێژەیا (10%)كو ب هەمان ڕێژەیا بارودۆخێ ئێكێ دهێت، د هەر دووكاندا ڕێكپێدەر ب ڕاستە ڕاست ڕازیبوونا خۆ ل سەر ئەنجامدانا ئەوی كاری دیاردكەت. هەر چەندە ڕێژەیەكا بەرچاڤ ژ (پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ) هاتییە بكارهینان كو گەهشتییە (30%) ژ ڕێژەیا بەشداربوویان، ئەڤەژی ژبەر نەجوانی و قەدەغەیا ئەوێ داخوازیێیە كو جگارە كێشانە، لەورا هندەك ژ بەشداربوویان ل ڕێكەكێ دگەڕهن كو بەرپرس ئەوێ داخوازییێ ئەنجامنەدەت. (تێكەلكرنا ستراتیجییەتان) ب ڕێژەیا (20%) بۆ هاتییە بكارهینان، كو ل ڤێرێ ئاخڤتنكەرێن ب ڕێكا تێكەلكرنا ستراتیجییەتێن ڕێكپێدانێ ژ ئامۆژگاری و پاساوهینان و چەندین ستراتیجییەتێن دی تێكەلكرینە، داكو ئەو بەرپرس ژ داخوازییا خۆ پاشكەز بیت. كەواتە ل ڤێرێ سەرەرای پلە بلندییا ئەڤی بەرپرسی گەلەك ژ بەشداربوویان پێكولكرییە، ئەو ڕەفتارا خەلەت ژ لایێ بەرپرسیڤە نەهێتە ئەنجامدان.

بارودۆخێ سێیێ:(تۆ كەسەكی حال خۆشبی و قەردارەكێ تە داخوازێ ژ تە بكەت كو بەرامبەر هندەك پارێ زێدە تۆ چەندەكا دی خۆ لێبگری) ژ بارودۆخێن هەرە هەستیار ژ لایێ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە دهێتە هژمارتن، چونكی ڕێكدان ب داخوازییەكا ل گەل بیروباوەر و دابونەریتێن كۆمەلگەهێ نەگونجیت، دێ یا ب زەحمەت بیت. ئەڤ بارودۆخە گرێدای وەرگرتنا پارەكێ زێدە د قەریدا، چونكی ئاخڤتنكەرێن مە بەهرا پتر د دیندار بوون. هەروەسا ئایینێ ئیسلامێ ژی ب شێوەیەكێ بەرچاڤ دژی وەرگرتنا پارێ زێدەیە د قەریدا كو ب (ڕیبا) هاتییە هژمارتن، لەورا ئاخڤتنكەران د بەرسڤدانێن خۆ یێن ڕێكپێدانێدا پێكولكرییە كەسێ بەرامبەر تێبگەهینن كو كریارەكا یا دروست نینە و ب ڕێكا ستراتیجییەتا (ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاری و ڕازیبوونا بەرۆڤاژی) بۆ هەر ئێك ژ ئەوان (30%) بەشداربوویان بكارهینایە، ل ڤێرێ ئاخڤتنكەران ل دەمێ ڕێكپێدانێ، ئامۆژگاری ل كەسێ بەرامبەر كرییە كو باس ل دانا پارەیێ زێدە نەكەت و كریارەكە ژ لایێ ئایینیڤە هاتییە حەرامكرن، پاشی ڕێكپێدایە كو پارە ل دەڤ بمینن، یان ژی (ڕازیبوونا بەرۆڤاژی) ل ڤێرێ ئاخڤتنكەر ڕازیبووینە كو پارە بۆ ماوەیەكێ درێژتر ل دەڤ بمینن، بەلێ بەرۆڤاژی ڕازینەبووینە ئەوی پارێ زێدە ژ ئەوی كەسی وەربگرن. ب ڕێژەیا (15%) ئاخڤتنكەر ب (تێكەلكرنا ستراتیجییەتێن ڕێكپێدانێ) ڕابووینە. بۆ نموونە ڕازیبوونا بەرۆڤاژی و ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاری و پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ و چەندین ستراتیجییەتێن دی هاتینە تێكەلكرن. ب هەمان ڕێژەیا (15%) (پاساوهینانا ب ڕێكپێدانێ) هاتییە بكارهینان، چونكی هەر وەكو مە دیاركری كریارەكا حەرام یا ب ئەڤی ڕەنگی دێ بیتە ئەگەرێ پەیدابوونا ترسێ ل دەڤ كەسێ ڕێكێ پێددەت. بەلێ ل دوماهییێ ژی هەمی كەس وەكو ئێك نینن ل دەمێ ستراتیجییەتا (خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان) هاتییە بكارهینان, ئەوژی ب ڕێژەیا (10%)، ئەڤێ ڕێژەیا كێم دیاركرییە، ئەگەر كارەكێ یێ دروست نەبیت و خەلەت ژی بیت، ئەو خەلەتی و گونەه بۆ داخوازكەری دزڤریت.

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

3-2-قەدەغەكرنا داخوازییێ:

خشتەیێ دووێ:

ستراتیجییەتێن قەدەغەكرنێ	بارودۆخێ ئێكێ (قەدەغەكرنا داخوازییا هەڤ ئاستان)	باردوخێ دووێ (قەدەغەكرنا داخوازییا كەسەكێ ئاست بلند (بهێز))	بارودۆخێ سێیێ (قەدەغەكرنا داخوازییا كەسەكێ ئاست نزم)
پاساوهینان	%30	%40	-
تێكەلكرنا ستراتیجییەتان	%10	%35	
دەربڕینێن داكۆكیكەر	%20	-	%10
ڕستەیا فەرمانی	-	-	%15
كارێ ڕاپەراندن یێ قەدەغەكرنێ	%30	%15	-
حەرامكرن	-	-	%45
ئامۆژگاریكرن	%10	%10	%30

ئەگەر تەماشەی ئەڤان هەر سێ بارودۆخێن جیاواز بهێتە كرن، دێ بینین چەندین ستراتیجییەتێن هەمەجۆر هاتینە بكارهینان، د بارودۆخێ ئێكێدا:(هەڤالێ تە داخواز ژ تە كر كو ترومبێلا تە بكاربهینیت و هێژ دەستویرییا هاژۆتنێ نینە) تشتێ هەرە بەرچاڤ بكارهینانا ستراتیجییەتا (كارێ ڕاپەراندن یێ قەدەغەكرنێ) كو زۆربەیا جاران ئەڤ كارە دەمێ د ناڤبەرا دوو كەسێن ناسیاردا دهێتە بكارهینان دبیتە ئەگەرێ پەیدابوونا كردەیا تێكچوونا ڕۆخساری و كارتێكرنەكا نەرێنی ل سەر داخوازكەری دكەت، بەلێ چونكی بارودۆخ ب هەڤالانڤە یێ گرێدایە، ژبەر هندێ شیانێن دیاربوونێ یێن هەین و ب تایبەتی هندەك هەڤال هەمی جۆرە دەربڕینەكێ دشێن د ناڤبەرا خۆدا بكاربهینن و نەبیتە ئەگەرێ پەیدابوونا كردەیا تێكچوونا ڕۆخساری ژی، هەر وەكو ل ڤێرێ دیار ب ڕێژەیا (30%) ژ بەشداربوویان ب شێوەیەكێ ڕاستەوخۆ گوتییە كەسێ بەرامبەر كو قەدەغەیە تۆ ترومبێلێ بێ دەستویری بهاژۆی. هەروەسا ب ڕێژەیا(20%) ژ بەشداربوویان (دەربڕینێن داكۆكیكەر) بكارهینایە كو ئەو جۆرە دەربڕینن ب شێوەیەكێ ڕاستەوخۆ یا گوتییێ ب چ ڕێكا ئەز نادەمە ڤ تە یان ب ئێكجاری نابیت تۆ ترومبێلێ بهاژۆی. د بەرامبەردا ب ڕێژەیا (30%) ستراتیجییەتا (پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ) هاتییە بكارهینان كو ئەڤژی سروشتێ هندەك مرۆڤێن دی یێن ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ بۆ مە دیاردكەت كو د ئەوێ باوەرێدانە كو ئەگەر ب شێوەیەكێ ڕاستەوخۆ بۆ هەڤالێ خو دیاركر كو قەدەغەیە و ئەز نەشێم داخوازییا تە بجهبینم، دێ بیتە ئەگەرێ كارتێكرنەكا نەرێنی ل سەر هەڤالێ ئەوی و دبیت پەیوەندییا ئەوان تێكبچیت، هەر ژبەر ئەڤێ ئێكێ ل هندەك پاساوان دگەڕیت كو كەسێ بەرامبەر ژ داخوازییا خۆ پاشكەزببیت. هەروەسا هەر دوو ستراتیجییەتێن (قەدەغەكرنا ب ئامۆژگاریكرن) و (تێكەلكرنا ستراتیجییەتێن ئامۆژگاریكرنێ و پاساوهینانێ و كارێ ڕاپەراندن یێ قەدەغەكرنێ ...هتد) ب هەمان ڕێژە یا بەشداربوویان كو دبیتە(10%) ، پێكولكرییە كو هەڤالێ خۆ ل سەر داخوازییا ئەوی پوشمان بكەن.

بارودۆخێ دووێ:(بەرپرسەكێ ل ئاستەكێ بلند بهێتە فەرمانگەها تۆ لێ دەوامێ دكەی و داخوازێ ژ تە بكەت ژبۆ كێشانا جگارێ.) تشتێ سەرنجراكێش ل ڤێرێ ئەوە دەمێ كەسەك داخوازا جگارە كێشانێ ل جهەكێ گشتی بكەت و وەكو دیار ڕێژەیا بكارهینانا ستراتیجییەتا (كارێ ڕاپەراندن یێ قەدەغەكرنێ) ب تنێ (15%)، كو پێدڤیبوو ڕێژەیا ئەوێ زۆرتر با، چونكی جگارە كێشان ل جهێن گشتی قەدەغەیە، لەورا دڤێت ب شێوەیەكێ راستەوخۆ هاتبا قەدەغەكرن. ئەڤ

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

چەندە ژی بۆ ئاستێ بلندێ بەرپرسی دزڤریت کو یا ب ساناهی نینە، بەرپرسەکێ ب ئەڤی شێوەی ئەڤ جۆرە دەربڕینە ل گەل بهێنە بکارهینان کو دبیت بەشداربوویان ئەو هزر کربیت کو ببیتە جهێ پەیدابوونا ئاریشەیان ئەگەر ڕاستەوخۆ قەدەغە بکەن. ل گەل هندێ ژی چەندین ستراتیجییەتێن وەکو د خشتەیێ سەریدا دیار کو (ستراتیجییەتا پاساوهینان)ێ ب ڕێژەیەکا بلند کو دگەهیتە (40%) ژ ڕێژەیا بەشداربوویان ب هینانەڤەیا چەندین پاساوان تاکو شیاین بۆ ئەوی بەرپرسی دیاربکەت کو یا دروست نینە جگارە ل وێرێ بهێتە کێشان، ژ ئەوان دەربڕینا (ڕاستی سەیدا ل ڤێرێ یا ژمنڤە کەس جگاران ناکێشیت، پیچەك ئەز ب جگارا عاجز دبم، ئەز دێ دەرکەڤم و تو بکێشە...هتد). د دویڤدا (تێکەلکرنا ستراتیجییەتان) دهێت. ئەوژی ب ڕێژەیا (35%)ب ڕێکا بکارهینانا چەندین ستراتیجییەتێن هەمەجۆرێن قەدەغەکرنێ ڕابووینە بۆ کەسێ بەرامبەر دیاربکەن کو قەدەغەیە جگارە بهێتە کێشان،(باوەرکە مامۆستا جگارە ل ڤێرێ یا دروست نینە (قەدەغەکرن)، بەس یا باشترە ئەگەر ئەم پێکڤە بچینە ژ دەرڤە بکێشین(ئامۆژگاریکرن)) و چەندین دەربڕینێن هەڤشێوە هاتینە بکارهینان.

ل دوماهییێ ژی ب ڕێژەیا 10% ئاخڤتنکەران ستراتیجییەتا (ئامۆژگاریکرن)ێ ل جهێ قەدەغەکرنا ڕاستەوخۆ بکارهینایە. ژ ئەوان دەربرینان ژی (تۆ دشێی ژدەرڤە بکێشی سەیدا، حەسکێ دا دەربکەڤین پاشی دێ پێکڤە کێشین).

ئەگەر تەماشەی خشتەیێ دووێ ل بارودۆخێ سێیێ:(تۆ کەسەکی حال خۆشبی و قەردارەکێ تە داخوازێ ژ تە بکەت کو بەرامبەر هندەك پارێ زێدە تۆ چەندەکا دی خۆ لێبگری) بهێتە کرن کو ستراتیجییەتێن (حەرامکرن) ب ڕێژەیا (45%) و (ئامۆژگاریکرن) ب ڕێژەیا (30%) هاتینە بکارهینان کو ئەڤەژی دیاردکەن کو داخوازکەر یێ ب داخوازییەکا نەدروست ڕابووی کو دبیتە ئەگەرێ بەرپابوونا دەرئەنجامێن خراب، ل ڤێرێ حەرامکرن ژی ب ئەڤێ ڕێژەیا زۆر ڕوهندکەت کو ڕێژەیا هەرە زۆرا بەشداربوویان موسولمان بووینە، ژبەر ئەڤێ چەندێ ئەو داخوازی دێ بیتە هەڤدژی بیروباوەرێن کەسێ بەرامبەر، ژبەر هندێ پەیڤا حەرام یان دەربڕینێن حەارمییێ زۆر ژ لایێ ئاخڤتنکەرێن سەنتەرێ دهۆکا دهۆکێڤە هاتینە بکارهینان. (ئامۆژگاریکرن) ژی ب ئەڤێ ڕێژەیا زۆر دەرئەنجامێن ئەوێ داخوازییا نەدروستە کو ل ڤێرێ کەسێ خودانێ قەری هەر قەدەغەکر و هەرژی ئامۆژگارییەك ل کەسێ بەرامبەر کرییە. ژ ئەوان دەربڕینان ژی (برا پارێت من بدە من و بەحسێ ئەڤان شولان نەکە، قەرزێ مە بهینە و مە ل شیرێ خودێ نەدە..هتد). د دویڤدا (ڕستەیا فەرمانی) دهێت کو خودانێ قەری ب شێوەیێ فەرمان بۆ کەسێ بەرامبەر دیارکرییە کو بدانا قەرێ خۆ ڕاببیت، ڕێژەیا بکارهینانا ئەوێ دگەهیتە(15%) و ل دوماهییێ ب ڕێژەیا (10%)ستراتیجییەتا (دەربڕینێن داکۆکیکەر) هاتینە بکارهینان، ژ ئەوان ژی (ب ئێکجاری ناچیبیت، ئەبەد ئەز قەبیل ناکەم).

3-3- ڕێکپێدانا پێشکێشکرنێ:

خشتەیێ سێیێ:

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

ستراتیجییەتێن ڕێكپێدانێ	بارودۆخێ چارێ (ڕێكپێدانا پێشكێشكرنێ یا هەڤ ئاستان)	باردوخێ پێنجێ (ڕێكپێدانا پێشكێشكرنێ یا كەسەكێ ئاست بلند (بهێز))	بارودۆخێ شەشێ (ڕێكپێدانا پێشكێشكرنێ یا كەسەكێ ئاست نزم)
ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاریكرن	-	-	%20
پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ	%25	-	-
خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان	%5	%35	%5
ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن	%20	%10	-
تێكەلكرنا ستراتیجییەتان	%25	%20	%10
ڕازیبوونا بەرۆڤاژی	%25	-	%45
شێوازێ فەرمانی	-	-	%20
ڕاگەهاندن	-	%15	-
دەستویردانا ڤەشارتی	-	%20	-

ئەگەر تەماشەی ئەڤان هەر سێ بارودۆخێن د خشتەیێ سێیێدا هاتین بهێتە كرن، دیاردبیت سێ بارودۆخێن جیاوازێن پێشكێشكرنێ یێن ڕێكپێدانێ ژ لایێ ئاخفتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە ب خۆڤە دگریت، بەلێ ژبەر ئاست و پلەیێن ڕێكپێدەران و پێشكێشكەران یێن جیاواز و ژبەر جیاوازییا بۆ هەڤدوو د بارودۆخاندا هەی، بووینە ئەگەرێ پەیدابوونا چەندین ستراتیجییەتێن هەمەجۆر ب ڕێژەیێن جیاوازڤە.

بارودۆخێ چارێ:(ئەگەر هەڤالەك دیارییەكا ب بها پێشكێشی تە بكەت، بەرامبەر تۆ د نڤیسینا ڤەكۆلینا ئەوییا دەرچوونێدا هاری بكەی) دیاردكەت كو پێشكێشكرن و ڕێكپێدان ژ لایێ هەڤ ئاستانڤە هاتییە بكارهینان ، ژبەر هندێ دهێتە دیتن كو چەندین ستراتیجییەتێن هەمەجۆر هاتینە بكارهینان، چونكی دەلیڤا بكارهینانا ستراتیجییەتێن ڕێكپێدانێ ژ لایێ هەڤ ئاستانڤە زورتر و كێم هەستیارترە، ئەگەر ژ ئاستەكێ نزم ل گەل یێ بلند یان بەرۆڤاژی بهێتە بەراوردكرن، لەورا دهێتە دیتن كو سێ ستراتیجییەتێن ڕێكپێدانێ ب هەمان ڕێژەیا زۆر هاتینە بكارهینان كو دگەهێتە (25%) ژ ئەوان ستراتیجییەتان ژی (پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ)و (ڕازیبوونا بەرۆڤاژی)و (تێكەلكرنا ستراتیجییەتان)بوویە. ل ڤێرێ ئاخفتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە ب ڕێكا دەربڕینێن: (برا خۆ من هاری تە نەكرییە ژبەر چ دیارییان، بەس بۆ دلێ تە دێ وەرگرم. هەمی گاڤان دێ هاری تەكەم خۆ من ژبەر چ دیارییان نینە، بەس هندی تە گوت ئاریشە نینە دێ ڤێجارێ ڕاكەم...هتد) كو ئەڤە سەر ب ستراتیجییەتا پاساوهینان ب ڕێكپێدانێنە. ب هەمان ڕێژە ستراتیجییەتا (ڕازیبوونا بەرۆڤاژی) هاتییە بكارهینان، ل ڤێرێ ئاخفتنكەران بۆ پێشكێشكرنا هەڤالێ خۆ دیاركرییە كو ئەو د ئامادەنە هاریكارییێ بكەن، بەلێ ب چ ڕەنگەكی ئەوێ دیارییێ بەرامبەر كارێ خۆ وەرناگرن، چونكی دبیت ل ڤێرێ ئەو دیارییە هەر تششتەك بیت، ژ ئەوان ژی دبیت پارە بن، لەورا ئەگەر پارەبن، دێ تا ڕادەیەكی ب كارەكێ نەجوان هێتە هژمارتن، ئانكو هاریكاری بەرامبەر پارەیی، بەلێ ئاخفتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ هەولدایە كو ل سەر هاریكاریكرنێ د بەردەوام بن، بەلێ ئەو هاریكارییە ژبۆ پارەیەكی یان دیاریەكێ یان دەستكەڤتەكی نینە، ب تنێ ژبۆ هەڤالینییێ ئەڤ كارە ئەنجامداینە. بەلێ ژمارەكا دییا بەشداربوویان ب شێوەیەكێ جیاوازتر بیردكەنەڤە، ڕێژەیا ئەوان دگەهێتە (20%) كو د ئەوێ باوەرێدانە هەڤالێ ئەوان ب كارەكێ جوان یا ڕابووی، ل دەمێ ئەڤ دیارییە پێشكێشی ئەوان كری، ژبەر هندێ ب ڕێزگرتنڤە ڕێكدایێ و ئەو دیارییە ژێ هاتییە وەرگرتن. هەروەسا ب ڕێژەیەكا كێم كو

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

دگەهیتە(5%)بەشداربوویان ستراتیجییەتا (خۆ قورتالكرن ژ دەرئەنجامان)بكارهینایە.

بارودۆخێ پێنجێ:(تۆ دەرچوویێ كۆلیژێ بی و خودانێ كۆمپانییەكا سەختە پێشكێشكرنەكا كاری بۆ تە فرێبكەت) ل ڤێرێ ل دەمێ بەشداربووی ب ڕێكپێدانا پێشكێشكرنا ئەوان ڕابووین، ستراتیجییەتا (خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام دەرهاڤێژان) بكارهینایە، ئەڤە ڕامانا ئەوێ چەندێیە كو خەلكێ مە ژبەر بێكارییێ بەرهەڤە چەندین كارێن جیاواز بكەت، بەلێ نەبیتە ئەگەرێ پەیدابوونا ئاریشەیان بۆ ئەوی. هەر وەكو ئەو دەربڕینێن د ئەڤێ ستراتیجییەتێدا هاتینە بكارهینان: (ئەزێ ڕازیمە بەس هەر ڕویدانەكا دروستبیت ئەز ژێ بەرپرس نینم. دێ بلا بەس ئەگەر ئاریشەیەك چێبوو هوین تەحەملا بەرپرساتییێ دكەن). كو ڕێژەیا بكارهینانا ئەڤێ ستراتیجییەتێ هەر وەكو د خشتەیێ سێییدا دیاردبیت دگەهیتە (35%). د دویڤدا ستراتیجییەتا (دەستویردانا ڤەشارتی) ب ڕێژەیا (20%) ژ بەشداربوویان دهێت كو ئەو ڕازیبووینە، بەلێ ب شێوەیكێ ڤەشارتی و دەستویردانا ئاشكەرا ب پشتگوە ئێخستییە، ئەڤەژی ژبەر ئەوێ دودلییا ل دەڤ پشكدارێن مە هەین سەبارەت ئەوی كارێ بۆ هاتییە پێشكێشكرن. ب هەمان ڕێژە (20%)بەشداربوویان چەند ستراتیجییەتێن ڕێكپێدانێ تێكەلكرینە ژ بەر ئەوێ دوودلییا د ڕازیبوونا ئەوێ پێشكێشكرنێدا هەی. ژلایەكێ دیڤە (ستراتیجییەتا ڕاگەهاندن)ێ ب ڕێژەیا (15%) و (ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن) ب ڕێژەیا (10%) هاتینە بكارهینان كو دەربڕینێن ڕازیبوونێ و دەستویردانێ ب ڕێزگرتنڤە بكارهینانە، بەرامبەر ئەوێ پێشكێشكرنێ كو ئەم دشێین بێژین ئەگەرێ ئەوێ ژی بۆ بێكارییا خەلكێ سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ دزڤریت.

بارودۆخێ شەشێ:(جهەكێ كارگێری یێ گرنگ د دەستێ تەدا بیت و كەسەكێ ڤیا تە بەرتیل بكەت) ئەڤ بارودۆخە یێ گرێدایە ب بەرتیلكرنێڤە، ژبەر هندێ دێ گەلەكا ب زەحمەت بیت پشكداربوویێن مە ب وەرگرتنا ئەڤی بەرتیلێ ڕابن، بەلێ چونكی مە ل سەر ئەوان سەپاند بوو كو پێدڤییە ب ڕێكپێدانا ئەوێ بەرتیلێ ڕابن و كا ئەو چ جۆرە دەربڕینن دێ شێن بكارهینن د وەرگرتنا ئەوی بەرتیلێدا و ئەڤە بۆ ئەگەرێ هندێ كو ئەڤ ستراتیجییەتێن ڕێكپێدانێ بهێنە دیاركرن. هەر وەكو د خشتێ سێیێدا دیار كو (ڕازیبوونا بەرۆڤاژی) ژ هەمی ستراتیجییەتان زۆرتر هاتییە بكارهینان كو ڕێژەیا ئەوێ دگەهیتە (45%)، ل ڤێرێ بەشداربوویان پێكولكرییە كو هەر كارەكێ پێشكێشكەری دڤێت بۆ ئەنجامبدەت بێیكو ئەوێ بەرتیلێ ژێ وەربگریت. د دویڤدا ب ڕێژەیەكا دی كو دبیتە (20%) ژ بەشداربوویان ستراتیجییەتا (ئامۆژگاریكرن)ێ دهێت كو ل ڤێرێ هەول هاتییە دان كەسێ بەرامبەر ژ ئەوێ كریارێ بدەنە پاش، هەر چەندە هندەك بەشداربوویان ل گەل ئامۆژگاریكرنێ ئەو بەرتیل ژی وەرگرتبوون. وەكو: (دێ ژ تە وەرگرم، بەس ب ئەڤی شێوازی پارا پێشكێشی كەسێ نەكە...هتد). هندەك بەشداربوویێن دی ژی ب (شێوازێ فەرمانی) ئەو بەرتیل وەرگرتبوون. ئەوژی ب ڕێژەیا (20%) كو ئاخفتنكەران ب ڕێكا دەربڕینێن (پاشی ئەوێ دیارییێ بدە ڤ سكرتێری بلا ل سەر جماعەتێ بەرلاڤبكەت، كا بدەڤ من، بدانە سەر مێزێ و بخێربچی...هتد). هەروەسا (تێكەلكرنا ستراتیجییەتان) ژی ب ڕێژەیا (10%) هاتییە بكارهینان و د دویڤدا ب ڕێژەیا (5%)بكارهینانا ستراتیجییەتا (خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژێن خراب) هاتییە.

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

4-3- قەدەغەکرنا پێشکێشکرنێ:
خشتەیێ چارێ:

ستراتیجییەتێن قەدەغەکرنێ	بارودۆخێ چارێ (قەدەغەکرنا پێشکێشکرنێ یا هەڤ ئاستان)	بارودۆخێ پێنجێ (قەدەغەکرنا پێشکێشکرنێ یا کەسەکێ ئاست بلند (بهێز))	بارودۆخێ شەشێ (قەدەغەکرنا پێشکێشکرنێ یا کەسەکێ ئاست نزم)
کارێ ڕاپەراندن یێ قەدەغەکرنێ	-	%35	%60
دەربڕینێن داکۆکیکەر	%30	-	%30
ڕستەیا فەرمانی	%25	-	-
ڕستەیا ڕاگەهاندن	-	%20	-
حەرامکرن	-	%30	
ئامۆژگاریکرن	%20	-	%10
پاساوهینان	%15	-	-
کارێ نەرێکرنێ	%10	-	-
فۆڕمێن ڕێزمانی	-	%15	-

د خشتەیێ چارێدا سێ بارودۆخێن پێشکێشکرنان یێن جیاواز کەڤتینە بن قەدەغەکرنا بەشداربوویێن سەنتەرێ دەڤۆکا دهۆکێ. بارودۆخێ چارێ:(ئەگەر هەڤالەك دیارییەکا ب بها پێشکێشی تە بکەت، بەرامبەر تۆ د نڤێسینا ڤەکۆلینا ئەوییا دەرچوونێدا هاری بکەی) کو د ڤێرێدا پپێشکێشکار و قەدەغەکەر هەڤ ئاستن. ل ڤێرێ ستراتیجییەتێن ڕاستەوخۆ یێن قەدەغەکرنێ هاتینە بکارهینان چ دەربڕنێن داکۆکیکەر یان ڕستەیا فەرمانی بن کو ئەڤەژی پشتگیرییا ئەوێ چەندێ دکەت کو د شیاندایە هەر ستراتیجییەتەکا هەبیت د ناڤبەرا هەڤالاندا بهێتە بکارهینان. (دەربڕینێن داکۆکیکەر) ب ڕێژەیا (30%)ژ لایێ پشکدارێن سەنتەرێ دەڤۆکا دهۆکێڤە هاتییە بکارهینان. ژ ئەوان دەربڕینان ژی: (ب چ ڕێکا ئەز ڕاناکەم، خۆ تۆ چ بکەی ئەز ڕاناکەم، ئەبەد ئەبەد خۆ نێزیك ژی نابم). د دویڤدا ستراتیجییەتا (ڕستەیا فەرمانی) بکارهاتییە، ب ڕێژەیا (25%) ل ڤێرێ بەشداربوویان ئەڤ دەربڕینە: (هەدیا خو ڕابکە برا کرێتە، پارێن خۆ ڕابکە خۆ ئەم بچویك نینین) بکارهینانیە. د دویڤدا ب ڕێژەیا (20%) ستراتیجییەتا (ئامۆژگاریکرن)ێ بکارهاتییە کو بەشداربوویان ب ڕێکا ئامۆژگاریکرنا کەسێ بەرامبەر ل جهێ قەدەغەکرنا ڕاستەوخۆ یان یا فەرمانکرن بکارهینایە، بەلێ هندەکێن دی ب ڕێکا (پاساوهینان)ێ هەڤالێ خۆ ڕازیکرییە کو دیارییێ یان پاران وەرنەگریت و ل دوماهییێ ژی ستراتیجییەتا (کارێ نەرێکری) ب ڕێژەیا (10%)ژ لایێ ئاخڤتنکەرێن سەنتەرێ دەڤۆکا دهۆکێڤە هاتییە بکارهینان. ژ دەربڕینێن بکارهاتی یێن ئەوێ: (ڕاناکەم برا، نە باوەربکە ئەز ڕاناکەم...هتد.(

د بارودۆخێ پێنجێدا:(تۆ دەرچوویێ کۆلیژێ بی و خودانێ کۆمپانییەکا سەختە پێشکێشکرنەکا کاری بۆ تە فرێبکەت). ڕاستە ل ڤێرێ هێزا پێشکێشکاری زۆرترە ژ یا قەدەغەکەری، بەلێ چونکی پێشکێشکار کۆمپانییە و نەناسیارە، لەورا نابیتە ئەگەرێ تێکچوونا ڕۆخساری، ژبەر ئەڤێ ئێکێ هەر وەکو د خشتەیێ چارێدا دیار، ستراتیجییەتا هەرە بکارهاتی(کارێ ڕاپەراندن یێ قەدەغەکرنێ) کو ڕێژەیا ئەوێ دگەهیتە (35%) ژ بەشداربوویان. ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بکارهاتی: (بۆ من قەدەغەیە، ئەز کارێن قەدەغە ناکەم، قەدەغەیە...هتد). بەلێ هندەکێن دی ژ بەشداربوویان ب چاڤەکێ دی تەماشەی ئەڤی کاری کرییە و ب حەرامییێ

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

قەدەغەكرییە، چونكی پشكدار دیندارببوینە، لەورا ب ڕێژەیا (30%)هزركرییە كو ئەنجامدانا كارەكێ ب ئەڤی شێوەی گونەهە. (ڕستەیا راگەهاندن)ێ وەكو ستراتیجییەتا سێیێ ژ لایێ بەشداربوویێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە، ب ڕێژەیا (20%) دهێتە هژمارتن كو ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بكارهاتی: (كۆمپانییا هەوە یا هاتییە قەدەغەكرن، قەدەغەیە ئێك كار بۆ هەوە بكەت). د دویڤدا (فۆرمێن ڕێزمانی) ب ڕێژەیا (15%)هاتییە بكارهینان. ئەوژی ب ڕێكا دەربڕینێن وەكو:(نابیت ئەز كار بۆ هەوە بكەم، ئەز نەشێم ب ئەنجامدانا ئەڤی كاری ڕابم...هتد) كو ئەڤە ب كارێ قەدەغەكرنا پێشكێشكرنا كۆمپانییێ ڕابووینە.

د بارودۆخێ شەشێدا(جهەكێ كارگێری یێ گرنگ د دەستێ تەدا بیت و كەسەكی ڤیا تە بەرتیل بكەت) ل ڤێرێ قەدەغەكەر ئاستێ ئەوی یێ بلندترە بەرامبەر ئاستێ پێشكێشكەری و ل سەر ئەوێ چەندێرا پێشكێشكرن بەرتیل بیت، ل ڤێرێ ل دەمێ قەدەغەكەر ب كارێ قەدەغەكرنێ ڕادبیت، باراپتریا جاران قەدەغەكەر ب هەمی دەربڕینێن نەخۆش و نەجوان دشێت ئەوێ پێپشكێشكرنێ قەدەغە بكەت. ل ڤێرێ ب شێوەیەكێ بەرچاڤ و ب ڕێژەیەكا هەرە زۆر (كارێ ڕاپەراندن یێ قەدەغەكرنێ) هاتییە بكارهینان كو دگەهیتە (60%) ژ ڕێژەیا پشكداران، ئەوژی ژبەر جۆرێ پێشكێشكرنێیە كو بەرتیلە ب پێشكێشكرنەكا نەجوان و نەشرین ژ لایێ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە دهێتە هژماتن. كو ب ڕێكا فۆڕمێ (قەدەغەیە) هاتییە ڕەتكرن. د دویڤدا (دەربڕینێن داكۆكیكەر) ب ڕێژەیا (30%) ژ بەشداربوویان دهێت. ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بكارهاتی. وەكو: (ب ئێكجاری نابیت، ب هیچ شێوەیەكی ئەوان بەحسان نەكەی...هتد). ل دوماهییێ ستراتیجییەتا (ئامۆژگاریكرن) ب ڕێژەیا (10%) هاتییە بكارهینان، ل جهێ هندێ ئەڤ كەسە بهێتە كێمكرن ل سەر ئەوێ ڕەفتارا ئەوی ئەنجامدای. هندەك بەشداربووی هۆسا دبینن كو ب كارێ ئامۆژگاریكرنێ ڕابین كو ب دیتنا ئەوان دێ باشتر بیت، ل جهێ هندێ ب ڕاستەوخۆ بهێتە قەدەغەكرن.

5-3- ڕێكپێدانا پێشنیازێ:

خشتەیێ پێنجێ

ستراتیجییەتێن ڕێكپێدانێ	بارودۆخێ حەفتێ (ڕێكپێدانا پێشنیازا هەڤ ئاستان)	بارودۆخێ هەشتێ (ڕێكپێدانا پێشنیازا كەسەكێ ئاست بلند (بهێز))	بارودۆخێ نەهێ (ڕێكپێدانا پێشنیازا كەسەكێ ئاست نزم)
دەستویردانا ئاشكەرا	%25	%20	-
ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاریكرن	%20	-	%40
پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ	%30	-	-
خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان	%25	-	-
ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن	-	%60	-
تێكەلكرنا ستراتیجییەتان	-	%10	%20
شێوازێ فەرمانی	-		-
دەستویردانا ڤەشارتی	-	%10	-
ڕازیبوونا بەرۆڤاژی			%40

ئەڤ هەر سێ بارودۆخێن د خشتەیێ پێنجێدا هاتینە ب ڕێزكرن، گرێداینە ب پێشنیازكرنا چەند ئاستەكێن جڤاكی كو تێدا ب پێرابوونا ڕێكپێدانێ ڕابووینە. د بارودۆخێ حەفتێدا(ئەگەر هەڤالەكێ تە یێ نێزیك د ڕۆژەكا قەدەغەیا هاتن و چوونێدا پێشنیازبكەت كو بچنە گەشتەكێ) كو ئەڤە هەڤ ئاستن، بەلێ چونكی ل ڤێرێ پێشنیاز ب خۆ كردەیەكا قەدەغەكرییە، لەورا ئەنجامدانا ئەوێ دێ یا ب ئاستەنگ بیت، چونكی دێ

بيته ئەگەرێ هەڤدژییا یاسایێ و دێ تووشی سزادانا یاسایی بن، لەورا دبیت بەشداربووی ل ڕێکەکێ بگەڕهن کو ڕێکێ ل ئەوێ پێشنیازێ بگرن و نەهێته ئەنجامدان. هەر وەکو دیار کو بەشداربوویان ستراتیجییەتا (پاساوهینان ب ڕێکپێدانێ) ب ڕێژەیا (30%) بکارهینایه. ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بکارهاتی: (مالا تە ئەڤە چەند تروملێل سزادان، نەکو مە سزا بدەن...هتد)، ئەڤە هەمی ژ بۆ ئەوێ ئێکنه کو پێشنیازکەر ژ پێشنیازا خۆ پاشکەز ببیت. د دویڤدا تێکەلکرنا ستراتیجییەتان ب ڕێژەیا (25%)هاتییه بکارهینان. ل ڤێرێ بەشداربوویان ستراتیجییەتێن: (دەستویردانا ئاشکەرا ل گەل ئامۆژگاریکرنێ و خۆ قورتالکرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان و چەندین ستراتیجییەتێن دی) تێکەلکرنیه و ب کریارا ڕێکپێدانێ ڕابووینه. پاشی ب هەمان ڕێژە کو(25%)یە بەشداربوویان (ڕێکپێدانا ئاشکەرا) هەلبژارتییه کو ئەڤ چەندەژی ب تشتەکێ ئاسایی د ناڤبەرا هەڤالاندا دهێته هژمارتن و ل دوماهییێ (ڕێکپێدانا ب ئامۆژگاری) دهێت کو بەشداربوویان ڕێك ب ئەنجامدانا ئەوێ پێشنیازێ دایه، بەلێ ب شێوەیێ ئامۆژگاری و ڕێژەیا بکارهینانا ئەوێ ژی (20%). ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بکارهاتی:(دێ بلا وەللا بەس دڤێت هشیاری خۆ بین. خۆش شوله ئەگەر ئەم ب ڕێکێن قاچاخ ئەڤێ بکەڤین...هتد).

بارودۆخێ هەشتێ(مامێ تە خودان پلەیەکا بەرزا جڤاکی بیت و پێشنیازێ بۆ تە بکەت کو کارەکی بۆ تە ب هاریکاری(واستە) ببینیت) چونکی پێشنیاز د بەرژەوەندییا گوهداریدایه. هەروەسا پێشنیازکەر کەسەکێ خودان پلەیەکا جڤاکییا بلندە، ژبەر هندێ ل سەر نەدروستییا پێشنیازێ ژیرا، ستراتییجیەتا هەرە بکارهاتی و ب شێوەیکێ بەرچاڤ ستراتیجییەتا (ڕازیبوونا ب ریزگرتن)ە کو ب ڕێژەیەکا ئێکجار زۆر هاتییه بکارهینان. ئەوژی ب ڕێژەیا (60%). هەر چەندە واستەکاری کریارەکا دروست نینه، بەلێ چونکی پلەیا جڤاکییا ئاخڤتنکەری یا بلندە و د بەرامبەردا دامەزراندن د بەرژەوەندییا کەسێ پێشنیاز بۆ کریدایه، لەورا ئەڤ ڕێژەیا زۆر دهێته دیتن. ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بکارهاتی:(سەرچاڤا مام ئەز مەمنوونم، دێ سوپاس دارێ تەبم مام...هتد). د دویڤدا ستراتیجییەتا (ڕێکپێدانا ئاشکەرا) ب ڕێژەیا(20%) دهێت کو ب شێوەیەکێ ئاشکەرا ڕێك ل مامی هاتییه دان ب ئەنجامدانا ئەوێ پێشنیازێ ڕاببیت. (تێکەلکرنا ستراتیجییەتان) و (دەستویردانا ڤەشارتی) ژی ب ڕێژەیەکا کێمتر کو (10%)بۆ هەر ئێکێ بکارهاتییه، کو د دەستویردانا ڤەشارتیدا بۆ دیاردبیت هندەك ژ بەشداربوویان ب شێوەکێ ئاشکەرا نەشیاینه ب ئەوێ پێشنیازێ ڕازیببن.

د بارودۆخێ نەهێدا:(ئەگەر قوتابییەکێ تە پێشنیازبکەت کو تۆ ئەوی بەرامبەر دیاریەکێ ناجح بکەی)، هەر وەکو دیار ل سەر بەشداربوویان هاتبوو سەپاندن کو ب ڕێکپێدانا ئەوێ پێشنیازێ ڕابن، ژ بەر هندێ گەلەك ژ بەشداربوویان ئەڤ کریارە ب ئاستەنگ دیتییه، ژبەر هندێ د دەمێ ڕێکپێدانێدا پشکداران پێکولکرییه ب ستراتیجییەتێن (ئامۆژگاریکرن) و (ڕازیبوونا بەرۆڤاژی) ڕێك ب ئەڤێ پێشنیازێ دایه. ئەڤ هەر دوو ستراتیجییەته ب هەمان ڕێژە. ئەوژی (40%) ژبۆ هەر ئێکێ بکارهاتینه. ل ڤێرێ مامۆستایان ڕازیبوونا خۆ دیارکرییه کو هاریکارییا قوتابی بکەن، داکو سەربکەڤن، بێیکو پارە یان دیاری ژێ بهێنه وەرگرتن، بەلێ ل گەل هندێ ژی ئامۆژگاری ل قوتابییان کرینه کو هزر د ئەڤان جۆرە ڕەفتاراندا نەکەن. (تێکەلکرنا ستراتیجییەتان) ژی ب ڕێژەیا (20%) هاتییه بکارهینان کو یا پێکاهتییە ژ تێکەلکرنا هەر دوو ستراتیجییەتێن ناڤبری ل گەل هندەك ستراتیجییەتێن دی یێن ڕێکپێدانێ.

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

6-3- قەدەغەکرنا پێشنیازێ:
خشتەیێ شەشێ

ستراتیجییەتێن قەدەغەکرنێ	بارودۆخێ حەفتێ (قەدەغەکرنا پێشنیازا هەڤ ئاستان)	بارودۆخێ هەشتێ (قەدەغەکرنا پێشنیازا کەسەکێ ئاست بلند(بهێز))	بارودۆخێ نەهێ (قەدەغەکرنا پێشنیازا کەسەکێ ئاست نزم)
پاساوهینان	-	%40	-
تێکەلکرنا ستراتیجییەتان	-	%30	-
دەربڕینێن داکۆکیکەر	%10	-	-
ڕستەیا فەرمانی	-	-	%50
کارێ ڕاپەراندن یێ قەدەغەکرنێ	%20	-	-
حەرامکرن	-	%20	-
ئامۆژگاریکرن	-	-	%30
ڕستەیا ڕاگەهاندن	%60	-	-
کارێ نەرێکرنێ	%10	-	%20
فۆرمێن ڕێزمانی	-	%10	-

خشتەیێ هەشتێ باس ل قەدەغەکرنا پێشنیازا سێ ئاستێن جیاواز د ناڤ جڤاکیدا دکەت کو ژ لایێ ئاخڤتنکەرێن سەنتەرێ دەڤۆکا دهۆکێڤە هاتینە بکارهینان. د بارودۆخێ حەفتێدا(ئەگەر هەڤالەکێ تە یێ نێزیك د ڕۆژەکا قەدەغەیا هاتن و چوونێدا پێشنیازبکەت کو بچنە گەشتەکێ) هەر وەکو د ئەڤی خشتەیدا دیاردبیت کو ستراتیجییەتا (ڕاگەهاندن)ێ ژ ستراتیجییەتا هەرە بکارهاتییە کو ئاخڤتنکەرێن هەڤ ئاست ژبۆ قەدەغەکرنێ بکارهینایە، ڕێژەیا بکارهینانا ئەوێ ژی دگەهیتە (60%) ژ ڕێژەیا بەشداربوویان. ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بکارهاتی:(قەدەغە یا هاتییە ڕاگەهاندن نابیت هوین بچن. برایێ من قەدەغا هاتن و چوونییە. ما تو نزانی، ئەڤرۆکە قەدەغەیا هاتییە ڕاگەهاندن...هتد). د دویڤدا ستراتیجییەتا (کارێ ڕاپەراندن) ب ڕێژەیا (20%) هاتییە بکارهینان. ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بکارهاتی:(قەدەغەیە ئەز نەشێم، قەدەغەیە دێ مرور مە سزادەت...هتد). هەروەسا هەر دوو ستراتیجییەتێن:(دەربڕینێن داکۆکیکەر و نەرێکرن) ب هەمان ڕێژە. ئەوژی(10%) هاتینە بکارهینان کو ئەوژی هەر ب هەمان واتایا قەدەغەکرنا ئاشکەرانە بۆ کەسێ بەرامبەر. ئەگەر تەماشەی ئەڤان هەمی ستراتیجییەتێن د ئەڤی بارودۆخیدا بهێنە کرن، دێ بینین هەمی ستراتیجی تاڕادەیەکی نێزیکی ئێکن و ب شێوەیەکێ ڕاستەوخۆ و ئاشکەرا ئەڤ پێشنیازە پێشنیازێن قەدەغەکرنێنە، ئەڤەژی ژبەر پەیوەندییا د ناڤبەرا هەڤالاندایە کو دشێن ب ساناهی هەر ستراتیجییەتەکا ئەوان دڤێت بکاربهینن، بەرۆڤاژی ئاستێن جیاوازن، چونکی د ئاستێن جیاوازدا ستراتیجییەت دێ ب شێوەیکێ بەرچاڤ هێنە گوهۆڕین .

ئەگەر تەماشەی بارودۆخێ هەشتێ:(مامێ تە خودان پلەیەکا بەرزا جڤاکی بیت و پێشنیازێ بۆ تە بکەت کو کارەکی بۆ تە ب هاریکاری(واستە) ببینیت) بهێتە کرن کو کەسێ ب قەدەغەکرنا پێشنیازێ ڕادبیت، ئاستێ ئەوی نزمترە ژ ئاستێ پێشنیازکەری، لەورا دێ بینین ستراتیجییەتا هەرە بکارهاتی (قەدەغەکرنا ب پاساوهینان)ە، چونکی ل ڤێرێ ئاستێ مامی ژ یێ برازای بلندترە، ژبەر هندێ برازا نەشێت ب شێوەیەکێ ڕاستەوخۆ بێژیتێ یان دەربڕینێن داکۆکیکەر بکاربهینیت، لەورا دێ بینین ئەڤ پاساوهینانە ب ڕێژەیا(40%)هاتییە بکارهینان. د دویڤدا ژبەر ئاست بلندییا پێشنیازکەری، چەندین

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

گوڤارا زانكويا دهوك، پەربەندا:24، ژمارە:2، (زانستێن مروڤایەتی وكومەلناسی)، بپ 276-316، 2021

(ستراتیجییەتین تیکەل) ژبۆ قەدەغەکرنا ئەوێ کریارێ ژ (حەرامکرن) و (پاساوهینانا قەدەغەکرنا ڤەشارتی) هاتینە بکارهینان کو ڕێژەیا ئەوێ دبیتە (30%) ژ ڕێژەیا بەشداربوویان. هەروەسا ب ڕێژەیا (10%) ستراتیجییەتا (فۆڕمێن ڕێزمانی) هاتییە بکارهینان. ل دوماهییێ ژی ستراتیجییەتا (کارێ نەرێکرنێ) ب ڕێژەیا (20%) ژ لایێ بەشداربوویێن سەنتەرێ دەڤوکا دهۆکێڤە هاتییە بکارهینان.

د بارودۆخێ نەهێ:(ئەگەر قوتابییەکێ تە پێشنیازبکەت کو تو ئەوی بەرامبەر دیاریەکێ ناجح بکەی) یێ قەدەغەکرنێدا دیاردبیت کو پێشنیازکەر ئاستێ ئەوی یێ نزمە و سەر ئەوێ چەندێرا پێشنیازا ئەوی د چارچۆڤەکێ ڕەوشتیدا نینە، ژبەر هندێ دبیت گەلەك ژ ستراتیجییەتێن دژوار بهێنە بکارهینان. هەر وەکو دیار ب ڕێژەیا (50%) ستراتیجییەتا (ڕستەیا فەرمانی) بکارهاتییە، ب ڕێکا دەربڕینێن. وەکو: (بخوینە و ئەڤان ئاخڤتنان دووبارەنەکە. چاڤێتە ل خواندنا تەبیت ...هتد). هەر چەندە ب ڕێژەیا (30%) ستراتیجییەتا (ئامۆژگاریکرن)ێ بکارهاتییە، ئەڤەژی ژ بەر ئەوێ چەندێیە کو هەمی گاڤان، مامۆستای دڤێت ب ڕێکا ئامۆژگاریکرنێ ڕەفتارێن قوتابییێن خۆ بەرەڤ باشتر ببەت، نەکو ببیتە ئەگەرێ هندێ کارتێکرنەکا خراب ل سەر دەروون کەسایەتییا قوتابی بهێتە کرن. ل دوماهیکا ستراتیجییەتا (کارێ نەرێکرنێ) ب ڕێژەیا (20%) ژ سەرجەمێ بەشداربوویان هاتییە بکارهینان.

7-3- ڕێکپێدانا ئامۆژگاریکرنێ: خشتەیێ حەفتێ

ستراتیجییەتێن ڕێکپێدانێ	بارودۆخێ دەهێ (ئامۆژگاریکرنا ب ڕێکپێدان یا هەڤ ئاستان)	بارودۆخێ یازدەیێ (ئامۆژگاریکرنا ب ڕێکپێدان یا کەسەکێ ئاست نزم بۆ کەسەکێ ئاست بلند)	بارودۆخێ دوازدەیێ (ئامۆژگاریکرنا ب ڕێکپێدان یا کەسەکێ ئاست بلند(بهێز) بۆ کەسەکێ ئاست نزم)
ڕێکپێدانا ب ئامۆگاریکرن	%25	%30	%40
پاساوهینان ب ڕێکپێدانێ	%15	%40	-
خۆ قورتالکرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان	%25	-	-
تێکەلکرنا ستراتیجییەتان	-	%30	-
شێوازێ فەرمانی	%35	-	%60

ئەگەر تەماشەی خشتەیێ ل سەری بهێتە کرن، دێ بینین سێ بارودۆخێن ئامۆژگاریکرنێ ل سەر سێ ئاست و پلەیێن جڤاکی یێن جیاواز ژ لایێ ئاخڤتنکەرێن سەنتەرێ دەڤوکا دهۆکێڤە هاتینە بکارهینان کو ب ئەنجامدانا کردەیا ڕێکپێدانێ ڕابووینە. هەر وەکو دیار ئەڤ چەندە ژی بوویە ئەگەرێ پەیدابوونا چەندین ستراتیجییەتێن ڕێکپێدانێ. د بارودۆخێ دەهێدا ئەوێ تایبەت(برایێ تە یێ هەڤتەمەنێ تە جگاران د ژوورا نڤستنێدا دکێشیت) ستراتیجییەتا (شێوازێ فەرمانی) ب ڕێژەیەکا زۆر هاتییە بکارهینان کو دگەهیتە (35%). ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بکارهاتی. وەکو:(هەرە ژدەرڤە بکێشە، ل بالکونێ بکێشە، جگارێن خۆ ببە شارعی بکێشە)، کو ئەڤەژی هەر ژ دەربڕینێن ئەوێ دیاردبیت کو ئەڤە د ناڤبەرا دوو کەسێن ژ لایێ جڤاکیڤە نێزیکی ئێك و هەڤ ئاست هاتییە بکارهینان، چونکی ژ دەربڕینێن سادە پێکهاتینە. د دویڤدا هەر دوو ستراتیجییەتێن (ڕێکپێدانا ب ئامۆژگاری) و (خۆ قورتالکرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژن) کو هەر ئێك ژ ئەوان ب ڕێژەیا (25%)هاتییە بکارهینان. ژ دەربڕینێن بکارهاتی یێن ڕێکپێدان ب ئامۆژگارییێ. وەکو:(بکێشە برا

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

بەس خرابە دژويرڤە بكێشە، دێ بێهنا مە تەنگ بيت هەرە ژدەرڤە بكێشە...هتد). هەروەسا ژ دەربڕينێن ستراتيجييەتا خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان. وەكو: (بكێشە بەس بابۆ يێ ل مال پاشی نەبێژی نەگوتييە من، بكێشە من ب خۆ شولە پێنينە خو بێهنا دچيتە خوارێ...هتد) و ل دوماهييێ ستراتيجييەتا (پاساوهينان ب ڕێكپێدانێ) ب ڕێژەيا (15%) هاتييە بكارهينان. ل ڤێرێ بەشداربوويان ڕێكدايە جگاران بكێشيت، بەلێ ب ڕێكا پاساوهينانێ هەولدايە كو ژ جگارە كێشانێ پەشيمانبكەن.

د بارودۆخێ يازدەيێدا:(ئەگەر تۆ فەرمانبەربی و تە بڤێت ئامۆژگارييەكێ ل ڕێڤەبەرەكی د ئاستەكێ بلنددا بكەی كو د ناڤ فەرمانگەهێدا چەك يێ د دەستێدا) ل ڤێرێ ژبەركو ڕێكپێدان دێ يا ب زەحمەت بيت ژبۆ بارودۆخەكێ ب ئەڤی ڕەنگی، هەر وەكو هندەك ژ بەشداربوويان دياركری كو دڤێت ئەو بێدەنگ بين ل جهێ ب ڕێكپێدان يان قەدەغەكرنێ ڕابين، چونكی ئەوان دياركرييە كو قەدەغەكرن و ڕێكپێدان هەر دوو دێ ئەوان ل گەل ئەوی بەرپرسی ئێخنە د بارودۆخەكێ خرابدا. بەلێ ل گەل هندێ ئەوان هندەك ستراتيجييەت بكارهينانە. ستراتيجييەتا هەرە بكارهاتی. ستراتيجييەتا(پاساوهينان) بوو كو ب ڕێژەيا (40%)يە. ژ دەربڕينێن ئەوێ يێن بكارهاتی. وەكو:(بێ زەحمەت سەيدا بلا چەك ڤ تە بيت بەس بڤەشێرە، مامۆستا چەكێ تە يێ دياردكەت، ئەزبەنی بلا چەك ڤ تەبيت بەس نەكو فەرمانبەر بترسن...هتد). هەروەسا هەر ئێك ژ ستراتيجييەتێن (ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاريكرن) و (تێكەلكرنا ستراتيجييەتان) ب ڕێژەيا (30%) دهێت. ل ڤێرێ ئامۆژگاريكرن وەكو ستراتيجی ب تنێ هاتييە بكارهينان. هەروەسا ل گەل ستراتيجييەتا تێكەل ژی هاتييە. ژ دەربڕينێن تێكەلكرنا ستراتيجييەتان. وەكو:(بەرێز، تۆ يێ ڕێكپێدای چەك ڤ تە بيت بەس ئەگەر تۆ شيابای دا د بەر شيتكا خۆرا بەرزەكەی...هتد) هەر وەكو ديار چەندين ستراتيجييەت هاتينە تێكەلكرن.

د بارودۆخێ دوازدەيێدا: (زارۆكێ تە يان برا و خويشكەكا تە ژييێ ئەوان گەلەك ژ تە بچويكترە كو ئامۆژگارييكەی هەڤالينيا كەسەكی ب ڕێكپێدان بكەت و هەڤالينييا كەسەكی نەباش ب قەدەغەكرن نەكەت). د ڤێرێدا چونكی ڕێكپێدەر پلەيا ئەوی يا خێزانی يا بلندە بەرامبەر ئاستێ دييێ ئامۆژگاری لێ دهێتە كرن، بێگومان دێ ڕێكپێدان يان (شێوازێ فەرمانی) بيت يان ژی (ئامۆژگاريكرن) ب خۆ بيت. هەر وەكو ل خشتەيێ حەفتێ دياردبيت كو (شێوازێ فەرمانی) ب ڕێژەيەكا ئێكجار زۆر هاتييە بكارهينان كو دگەهيتە(60%)ژ ڕێژەيا بەشداربوويێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ. ژ دەربڕينێن ئەوێ يێن بكارهاتی. وەكو: (هەڤالينييا پسمامێ خۆ بكە، هەڤالينييا دلبەرێ بكە، تێكەلييا ئارازی بكە...هتد) و د بەرامبەردا ب ڕێژەيا (40%) ئاخڤتنكەران ستراتيجييەتا (ئامۆژكاريكرن) بكارهينايە. ژ دەربڕينێن ئەوێ:(خێزانا تە ژ خرا باشترە تۆ هەڤالينيا ئەوێ بكەی، گەلەك باشە تۆ هەڤالينييا هەڤالێن زارۆكينييێ بكەی...هتد).

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

8-3-قەدەغەكرنا ئامۆژگاریكرنێ:

خشتەیێ هەشتێ

ستراتیجییەتێن قەدەغەكرنێ	بارودۆخێ دەهێ (ئامۆژگاریكرنا ب قەدەغە یا هەڤ ئاستان)	بارودۆخێ یازدەیێ (ئامۆژگاریكرنا ب قەدەغە یا كەسەكێ ئاست نزم بۆ كەسەكێ ئاست بلند)	بارودۆخێ دوازدەیێ (ئامۆژگاریكرنا ب قەدەغە یا كەسەكێ (ئاست بلند (بهێز بۆ كەسەكێ ئاست نزم))
پاساوهینان	-	%20	-
تێكەلكرنا ستراتیجییەتان	-	%15	-
دەربڕینێن داكۆكیكەر	%25	%5	%25
ڕستەیا فەرمانی	%25	%10	%35
ئامۆژگاریكرن	%10	%30	%25
كارێ نەرێكرنێ	%25	%5	%15
فۆڕمێن ڕێزمانی	%15	%15	-

ئەگەر تەماشەی خشتەیێ ل سەری بهێتە كرن، دیاردبیت كو سێ بارودۆخێن ئامۆژگاریكرنێ ل سەر سێ ئاست و پلەیێن جڤاكی یێن جیاواز ژ لایێ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێڤە هاتینە بكارهینان كو ب ئەنجامدانا كریارا قەدەغەكرنێ ڕابووینە. هەر وەكو دیار ئەڤ چەندە ژی بوویە ئەگەرێ پەیدابوونا چەندین ستراتیجییەتێن هەمەجۆرێن قەدەغەكرنێ. د بارودۆخێ دەهێدا:(برایێ تە یێ هەڤتەمەنێ تە جگاران د ژوورا نڤستنێدا دكێشیت). ستراتیجییەتێن (كارێ نەرێكرنێ) و (دەربڕینێن داكۆكیكەر) و (ڕستەیا فەرمانی) ب هەمان ڕێژە (25%) بۆ هەر ستراتیجییەتەكێ هاتینە بكارهینان. ژ دەربڕینێن كارێ نەرێكرنێ. وەكو:(نەكێشە، چێنابیت تۆ جگاران بكێشی، جگاران نەكێشە برا...هتد)، هەروەسا ژ نموونەیێن دەربڕینێن داكۆكیكەر. وەكو:(ب چ ڕێكان چێنابیت تۆ جگاران دژوورڤە بكێشی، ئەز قەبیل ناكەم تۆ جگاران د غورفیڤە بكێشی...هتد.) هەروەسا ژ نموونەیێن ستراتیجییەتا ڕستەیا فەرمانی: (جگارێ د ژوورڤە نەكێشە، وەختێ تۆ دهێیە مال جگارە دابنە ژدەرڤە). هەر چەندە ڕستەیا فەرمانی و كارێ نەرێكرنێ گەلەك جاران تێكەلی ئێك بووینە، ژبەر نێزیكبوونا دەربڕینێن ل گەل هەڤدوو، بەلێ مە ل دویڤ پتر گونجاندنا دەربڕینان ل سەر ستراتیجییەتان پارڤەكرینە. پاشی (فۆڕمێن ڕێزمانی) ب ڕێژەیا (15%)و ستراتیجییەتا (ئامۆژگاریكرن) ب خۆ ژی (10%) ژ لایێ ئاخڤتنكەرانڤە هاتییە بكارهینان.

د بارودۆخێ یازدەیێدا:(ئەگەر تۆ فەرمانبەربی و تە بڤێت ئامۆژگارییەكێ ل ڕێڤەبەرەكی د ئاستەكێ بلنددا بكەی كو د ناڤ فەرمانگەهێدا چەك یێ د دەستێدا) جیاوازییا ئەڤی بارودۆخی ل گەل بارودۆخێن دی دهێتە بەرچاڤكرن، ڕاستە ل ڤێرێ ئاستێ ئامۆژگاریكەری یێ نزمە، بەلێ ژبەركو بارودۆخ یێ ئالۆزە و گرێدای هەلگرتنا چەكییە كو ژ كریارێن زۆر مەترسیدارە، ژبەر هندێ گەلەك ژ بەشداربوویان ب پەرۆشیڤە ب كارێ قەدەغەكرنێ ڕابووینە. هەر چەندە وەكو مە ل سەری دیاركری، هندەك ژ ئەوان حەز دكر، هەر ب كارێ ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ رانەبن، ئەوژی ژبەر مەترسیا بارودۆخی، بەلێ پشتی دەست ب كارێ قەدەغەكرنێ ڕابووین، چەندین ستراتیجییەتێن هەمەجۆر ژ لایێ ئاخڤتنكەرانڤە هاتینە بكارهینان. د ئەڤی بارودۆخیدا ستراتیجییەتا هەرە بكارهاتی (ئامۆژگاریكرنا ب قەدەغە) بوو. ئەوژی ب ڕێژەیا (30%). ل ڤێرێ ئاخڤتنكەران ئامۆژگاری ل ئەڤی بەرپرسی كرینە كو ئەو كارێ ئەوی ئەنجامدای یێ دروست نینە. هەر

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

چەندە ئەڤە باراپتریا جاران یێ ئاست بلند ئامۆژگارییا ل یێ ئاست نزم دكەت، بەلێ ل ڤێرێ بەرۆڤاژییە، ژبەر ڕادەیێ ئەوێ خەلەتییا بەرپرسی ئەڤ ئامۆژگارییە بۆ بەرپرسی هاتینە گوتن. د دویڤدا ستراتیجییەتا (پاساوهینان) ب ڕێژەیا (20%) هاتییە بكارهینان كو ئاخڤتنكەران ب ڕێكا پاساو هینانێ ڤیایە بۆ بەرپرسی دیاربكەن كو ئەو كار یێ دروست نینە. هەروەسا هەر ئێك ژ (فۆرمێن ڕێزمانی) و (تێكەلكرنا ستراتیجییەتان) ب ڕێژەیێن (15%) هاتینە بكارهینان. بەلێ تشتێ سەرنجراكێش ل ڤێرێ (ڕستەیا فەرمانی) ب ڕێژەیا (10%) و (دەربڕینێن داكۆكیكەر) ب ڕێژەیا (5%) و (كارێ نەرێكرنێ) ب ڕێژەیا (5%) هاتینە بكارهینان كو ئەو دەربڕینێن د ناڤ ئەڤان جۆرە ستراتیجییەتاندا دهێنە بكارهینان، دژوار و ڕاستەوخۆنە كو دبیت گەلەك جاران ببیتە ئەگەرێ پەیدابوونا ئاریشان ژی ئەگەر بەرپرس ڕازینەبوو كو چەك ژێ نەهێتە وەرگرتن.

د بارودۆخێ دوازدەیێدا:(زارۆكێ تە یان برا و خویشكەكا تە ژییێ ئەوان گەلەك ژ تە بچویكترە كو ئامۆژگارییكەی هەڤالینیا كەسەكی ب ڕێكپێدان بكەت و هەڤالینییا كەسەكی نەباش ب قەدەغەكرن نەكەت) دیاردبیت كو ئاستێ كەسێ ب ئامۆژگاریێ ڕادبیت زۆرترە ژ یێ ئامۆژگاری بۆ كری. هەروەسا نێزیكییا جڤاكی د ناڤبەرا ئەواندا هەیە، ژبەر هندێ چەندین ستراتیجییەتێن ڕاستەوخۆ ژ لایێ بەشداربوویانڤە هاتینە بكارهینان، ل ڤێرێ بەشداربووی قەدەغەكرنا ڤەشارتی و بكارهینانا چەندین دەربڕینان ل جهێ قەدەغەكرنێ ب تشتەكێ زێدە بۆ ئەڤی بارودۆخی دبینن، ژ بەرهندێ دهێتە دیتن ستراتیجییەتا هەرە بكارهاتی یا قەدەغەكرنێ د ئەڤی بارودۆخیدا (ڕستەیا فەرمانی)یە. ئەوژی ب ڕێژەیا (35%). ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بكارهاتی:(بەس ل گەل ئەوی كوڕی بگەڕە، ل گەل فلانی دەرنەكەڤی، هەڤالینییا ئازادی نەكەی..هتد). پاشی (دەربڕینێن داكۆكیكەر) ب ڕێژەیا (25%) دهێت. ژ دەربڕینێن ئەوێ یێن بكارهاتی. وەكو: (ب هیچ ڕەنگەكی ل گەل ئەوی كوڕی نەگەڕیی، نەكو جارەكا دی تێكەلییا ئەوی كوڕی بكەی...هتد). د دویڤدا ب هەمان ڕێژە ستراتیجییەتا (ئامۆژگاریكرن) هاتییە بكارهینان. ئەوژی ژبەر ئەوێ پەیوەندییا نێزیكە یا د ناڤبەرا ئەوان كەساندا هەی. ئەڤەژی دبیت ژبەر ئەگەرێن دلپێڤەمانێ بیت كو ب ڕێكا ئامۆژگاریكرنێ ب قەدەغەكرنا ئەوی ڕاببیت. ژ ئەوان دەربڕینان ژی:(كوڕێ من دێ ئەو كوڕ بۆ تە ئاریشەیان چێكەت...هتد). و ل دوماهییێ (ڕستەیا نەرێكرنێ) ب ڕێژەیا (15%) هاتییە بكارهینان. ژ ئەوان دەربڕنان ژی: (ل گەل فلانی دەرنەكەڤە ، ل گەل ئەوی نەچە ژ دەرڤە...هتد).

ئەنجام:

ئەرێ ژبلی ئەو ستراتیجییەتێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ یێن ژ ژێدەران هاتینە وەرگرتن ، هندەك ستراتیجییەتێن دی ل دەڤ ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ دهێنە دیتن كو ب ئەوانڤە تایبەت بن؟

پشتی ڤەكۆلین ب دوماهیك هاتی، ئەڤ ئەنجامێن ل خوارێ ب دەستڤە هاتینە:

أ-ژبلی ستراتیجییەتێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ یێن ژ ژێدەران هاتینە وەرگرتن. ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ، پەنا بۆ ئەڤان ستراتیجییەتێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ ژی برینە. ب ئەڤی ڕەنگی :

1-سەبارەت ڕێكپێدانێ، ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ پەنا بۆ ئەڤان ستراتیجییەتان ژی برینە:(ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاریكرن، پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ، خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان، ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن، ڕازیبوونا بەرۆڤاژی، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان)

2- سەبارەت قەدەغەكرنێ، ئاخڤتنكەرێن سەنتەرێ دەڤۆكا دهۆكێ پەنا بۆ ئەڤان ستراتیجییەتان ژی برینە:(هندەك دەربڕینێن

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

داكۆكیكەر، حەرامكرن، پاساوهينان، ئامۆژگاریكرن، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان).
ب-د هەر (12)باروودۆخێن وەرگرتیدا، ستراتیجییێن ڕێكپێدان و قەدەغەكرنێ د بیاڤێ (داخوازی، پێشكێشكرن، پێشنیازكرن و ئامۆژگاریكرنێ)دا ڕێژە و بكارهینانا ئەوان د ناڤ (هەڤ ئاست،ژ ئاستێ نزم بۆ ئاستێ بلند، ژ ئاستێ بلند بۆ ئاستێ نزم)دا. ب ئەڤی ڕەنگییە:

1-هەڤالێ تە داخواز ژ تە كر كو ترومبێلا تە بكاربهینیت و هێژ دەستویریيا هاژۆتنێ نینە. د (ڕێكپێدانا داخوازییا هەڤ ئاستان)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(دەستویردانا ئاشكەرا:10-%، ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاریكرن:35%، پاساوهينان ب ڕێكپێدانێ:30%، خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان: 20%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان:5%)؛ بەلێ د(قەدەغەكرنا داخوازییا هەڤ ئاستان)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(پاساوهينان:30%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان:10%، دەربڕینێن داكۆكیكەر:20%،كارێ ڕاپەراندن يێ قەدەغەكرنێ:30%، ئامۆژگاریكرن:10%).

2- بەرپرسەكێ ل ئاستەكێ بلند بهێتە فەرمانگەها تۆ لێ دەوامێ دكەی و داخوازێ ژ تە بكەت ژبۆ كێشانا جگارێ. د (ڕێكپێدانا داخوازییا كەسەكێ ئاست بلند)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(دەستویردانا ئاشكەرا:10%، ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاریكرن: 5%، پاساوهينان ب ڕێكپێدانێ: 30%، ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن: 35%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان:20%)؛ بەلێ د (قەدەغەكرنا داخوازییا كەسەكێ ئاست بلند (بهێز)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(پاساوهينان: 40%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان: 35%، كارێ ڕاپەراندن يێ قەدەغەكرنێ: 15%، ئامۆژگاریكرن:10%).

3- تۆ كەسەكی حال خۆشبی و قەردارەكێ تە داخوازێ ژ تە بكەت كو بەرامبەر هندەك پارێ زێدە تۆ چەندەكا دی خۆ لێبگری. د (ڕێكپێدانا

داخوازییا كەسەكێ ئاست نزم)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاریكرن:30%، پاساوهينان ب ڕێكپێدانێ: 15%، خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان: 10%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان: 15%، ڕازیبوونا بەرژەوەندی: 30%) ؛ بەلێ د (قەدەغەكرنا داخوازییا كەسەكێ ئاست نزم)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(دەربڕینێن داكۆكیكەر: 10%، ڕستەیا فەرمانی: 15%، حەرامكرن: 45%، ئامۆژگاریكرن:30%).

4- ئەگەر هەڤالەك دیارییەكا ب بها پێشكێشی تە بكەت، بەرامبەر تۆ د نڤیسینا ڤەكۆلینا ئەوییا دەرچوونێدا هاری بكەی. د(ڕێكپێدانا پێشكێشكرنێ یا هەڤ ئاستان)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(پاساوهينان ب ڕێكپێدانێ: 25%، خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان: 5%، ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن: 20%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان: 25%، ڕازیبوونا بەرژەوەندی:25%) ؛ بەلێ د(قەدەغەكرنا پێشكێشكرنێ یا هەڤ ئاستان) دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(دەربڕینێن داكۆكیكەر: 30%، ڕستەیا فەرمانی: 25%، ئامۆژگاریكرن:20%، پاساوهينان: 15%، كارێ نەرێكرنێ: 10%).

5- تۆ دەرچوویێ كۆلیژێ بی و خودانێ كۆمپانییەكا سەختە پێشكێشكرنەكا كاری بۆ تە فرێبكەت. د (ڕێكپێدانا پێشكێشكرنێ یا كەسەكێ ئاست بلند (بهێز))دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان: 35%، ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن: 10%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان: 20%، ڕاگەهاندن:15%، دەستویردانا ڤەشارتی: 20%)؛ بەلێ د (قەدەغەكرنا پێشكێشكرنێ یا كەسەكێ ئاست بلند(بهێز))دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(كارێ ڕاپەراندن يێ قەدەغەكرنێ

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

: 35%، ڕستەیا ڕاگەهاندن: 20%، حەرامكرن: 30%، فۆڕمێن ڕێزمانی: 15%).

6- جهەكێ كارگێری یێ گرنگ د دەستێ تەدا بیت و كەسەكی ڤیا تە بەرتیل بكەت. د (ڕێكپێدانا پێشكێشكرنێ یا كەسەكێ ئاست نزم)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاریكرن: 20%، خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان: 5%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان: 10%، ڕازیبوونا بەرۆڤاژی: 45%، شێوازێ فەرمانی: 20%)؛ بەلێ د(قەدەغەكرنا پێشكێشكرنێ یا كەسەكێ ئاست نزم) ، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(كارێ ڕاپەراندن یێ قەدەغەكرنێ : 60%، دەربڕینێن داكۆكیكەر: 30%، ئامۆژگاریكرن: 10%).

7- ئەگەر هەڤالەكێ تە یێ نێزیك د ڕۆژەكا قەدەغەیا هاتن و چوونێدا پێشنیازبكەت كو بچنە گەشتەكێ. د (ڕێكپێدانا پێشنیازا هەڤ ئاستان)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(دەستویردانا ئاشكەرا: 25%، ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاریكرن: 20%، پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ: 30%، خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان : 25%)؛ بەلێ د (قەدەغەكرنا پێشنیازا هەڤ ئاستان)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(دەربڕینێن داكۆكیكەر: 10%، كارێ ڕاپەراندن یێ قەدەغەكرنێ: 20%، ڕستەیا ڕاگەهاندن: 60%، كارێ نەرێكرنێ: 10%).

8- مامێ تە خودان پلەیەكا بەرزا جڤاكی بیت و پێشنیازێ بۆ تە بكەت كو كارەكی بۆ تە ب هاریكاری(واستە) ببینیت. د (ڕێكپێدانا پێشنیازا كەسەكێ ئاست بلند (بهێز))دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(دەستویردانا ئاشكەر: 20%، ڕازیبوونا ب ڕێزگرتن: 60%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان: 10%، دەستویردانا ڤەشارتی: 10%)؛ بەلێ د (قەدەغەكرنا پێشنیازا كەسەكێ ئاست بلند(بهێز))دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(پاساوهینان: 40%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان: 30%، حەرامكرن: 20%، فۆڕمێن ڕێزمانی: 10%).

9- ئەگەر قوتابییەكێ تە پێشنیازبكەت كو تۆ ئەوی بەرامبەر دیاریەكێ ناجح بكەی. د (ڕێكپێدانا پێشنیازا كەسەكێ ئاست نزم)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاریكرن:40%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان: 20%، ڕازیبوونا بەرۆڤاژی:40%)؛ بەلێ د (قەدەغەكرنا پێشنیازا كەسەكێ ئاست نزم)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(ڕستەیا فەرمانی: 50%، ئامۆژگاریكرن:30%، كارێ نەرێكرنێ:20).

10-برایێ تە یێ هەڤتەمەنێ تە جگاران د ژوورا نڤستنێدا دكێشیت. د(ئامۆژگاریكرنا ب ڕێكپێدان یا هەڤ ئاستان)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(ڕێكپێدانا ب ئامۆگاریكرن:25%، پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ:15%، خۆ قورتالكرن ژ ئەنجام و دەرهاڤێژان:25%، شێوازێ فەرمانی:35%) ، بەلێ د (ئامۆژگاریكرنا ب قەدەغە یا هەڤ ئاستان)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(دەربڕینێن داكۆكیكەر: 25%، ڕستەیا فەرمانی:25%، ئامۆژگاریكرن:10%، كارێ نەرێكرنێ:25%، فۆڕمێن ڕێزمانی:15%).

11 -ئەگەر تۆ فەرمانبەربی و تە بڤێت ئامۆژگارییەكێ ل ڕێڤەبەرەكی د ئاستەكێ بلنددا بكەی كو د ناڤ فەرمانگەهێدا چەك یێ د دەستێدا. د

(ئامۆژگاریكرنا ب ڕێكپێدان یا كەسەكێ ئاست نزم بۆ كەسەكێ ئاست بلند)دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(ڕێكپێدانا ب ئامۆگاریكرن:30%، پاساوهینان ب ڕێكپێدانێ:40%، تێكەلكرنا ستراتیجییەتان:30%)؛ بەلێ د(ئامۆژگاریكرنا ب قەدەغە یا كەسەكێ ئاست نزم بۆ كەسەكێ ئاست بلند) دا، ئەڤ ستراتیجییەتە هاتینە بكارهینان:(پاساوهینان:20%، تێكەلكرنا

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

ستراتيجييەتان:15%، دەربڕينێن داكۆكيكەر:5%، ڕستەيا فەرمانى:10%، ئامۆژگاريكرن:30%، كارێ نەرێكرنێ:5%، فۆڕمێن ڕێزمانى:15%).

12- زارۆكێ تە يان برا و خويشكەكا تە ژييێ ئەوان گەلەك ژ تە بچويكترە. د(ئامۆژگاريكرنا ب ڕێكپێدان يا كەسەكێ ئاست بلند(بهێز) بۆ كەسەكێ ئاست نزم)دا، ئەڤ ستراتيجييەتە هاتينە بكارهينان:(ڕێكپێدانا ب ئامۆژگاريكرن:40%، شێوازێ فەرمانى:60%)؛ بەلێ د(ئامۆژگاريكرنا ب قەدەغە يا كەسەكێ ئاست بلند (بهێز)بۆ كەسەكێ ئاست نزم)دا، ئەڤ ستراتيجييەتە هاتينە بكارهينان:(دەربڕينێن داكۆكيكەر: 25%، ڕستەيا فەرمانى:35%، ئامۆژگاريكرن:25%، كارێ نەرێكرنێ:15%).

ليستا ژێدەران

ا-ب زمانێ كوردى:

شێرزاد سەبرى عەلى و ئەياد فەيزولا عوسمان، ڕەتكرن: كردە و ستراتيجى "ڤەكۆلينەكا پراگماتيكييە"، گۆڤارا زانستێن مرۆڤايەتى يا زانكۆيا زاخۆ، ژ(3)، بەرپەندا(6)، 2018.

عەبدولسەلام نەجمەدين عەبدوللا و شێرزاد سەبرى عەلى، زمانڤانييا تيۆرى، چاپا ئێكێ، ژ وەشانێن دەزگەها سپيرێز، دهوك، 2011.

قەيس كاكل توفيق، جۆرەكانى ڕستە و تيۆرى كردە قسەيەكان، نامەى ماستەر، كۆليجى ئاداب، زانكۆى سەلاحەددين، 1995.

2- ب زمانێ عەرەبى:

محمد محمد يونس علي، مقدمة في علمي الدلالة والتخاطب، الطبعة الاولى، دار الكتاب الجديد المتحدة، بيروت، 2004.

3-ب زمانێ ئينكليزى:

Abdul- Ameer,S.A.(2015) Investigating the Difficulties Faced by EFL Learners in Using Speech Act of Permission. Al-Bahith Journal, 2015, Volume 14, Issue 7, Pages 339-365

Alameen, M. I.(2017). Investigating Similarities and Differences between Sudanese Arabic and British English Speech Acts of Congratulations. Sudan University for Science and Technology, College of Graduate Studies.

Austin, J.L. (1962). How to do things with words. Cambridge MA: Harvard University Press.

Allen, K. (1986 a.). Linguistic Meaning: Vol. 1. London:

Al-Saaidi,S.& etal. (2013). Speech Act of Prohibition in English and Arabic: A Contrastive Study on Selected Biblical and Quranic Verses. College of Education, Al-Qadisiya University, Iraq. AWEJ Volume.4 Number.4.

Bach, K. and Harnish, R. M. (1979). Linguistic Communication and Speech Acts. Cambridge: Mass, Mit Press.

Culpeper, J (2011) Politeness and impoliteness. In: Karin Aijmer and Gisle Andersen (eds.) Sociopragmatics, Volume 5 of Handbooks of Pragmatics edited by Wolfram Bublitz, Andreas H. Jucker and Klaus P. Schneider. Berlin: Mouton de Gruyter, 391-436.

Davies, E. (1986). The English Imperative. London: Croom Helm.

Eslami,z. (2005), invitation in Persian and English: Ostensible or genuine. Taxas A&M university. Cited at: https://www.researchgate.net/publication/249939806.

Estwood, J. (2002). Oxford practice grammer with answears. Oxford university press. Second edition, New York.

Kadhim &Al-Hindawi. (2017). Pragmatic Functions of Ostensible Invitations in Iraqi Arabic. Islamic University College

Levinson, S. (1983) Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press.

Levinson, S. (1985) .Pragmatics.London : Cambridge University.

Lyons, J. (1977). B. Semantics: Vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press.

Omar, N. 2020, Translating Prohibition in Arabic poetic lines into English. Journal of linguistics, philology and translated. university of Mosul. Iraq.

Palmer, F. R. (1987). The English Verb. London: Longman Group, Ltd.

Richards. J, Platt. J, & Weber. H. (1985) . Longman Dictionary of Applied Linguistics. England: Longman.

Richards, J. C., Platt, J., & Platt, H. (1992). Longman Dictionary of Language

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

Searle,J.(1969). An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge:Cambridge University Press.

Searle, John R (1976). Speech Acts. London: Syndics of the Cambridge University Press.

Trong, N. (2012). A comparative study on invitations in English and Vietnamese in terms of cross - cultural perspective. MA thesis. Dong Thap University, LUANVAN

Trosborg, A. (1995). Interlanguage Pragmatics: Requests, Complaints and Apollogies. Berlin: Mouton de Cryter.

Utsumi, A. (2000). Verbal Irony as Implicit Display of Ironic Environment: Distinguishing Ironic Utterances from Nonirony. Journal of Pragmatics, 32, 1777–1806.

Yule, G. (1996). Pragmatics. Oxford: Oxford University Press.

Teaching and Applied Linguistics. London: Longman.

Perkins, M. R. (1983). Modal Expressions in English. London: Frances Pinter (Publishers).

Palanques, V. (2016). Assessing pragmatics: DCTs and retrospective verbal reports. In A. Pareja-Lora, C. Calle-Martínez, & P. Rodríguez-Arancón (Eds), , New perspectives on teaching and working with languages in the digital era a (pp . 303-312). Dublin: Research-publishing.net. http://dx.doi.org/10.14705/rpnet.2016.tislid2014.443

Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G. and Svartvik, J. (1985). A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman Group, Ltd.

Radden, G. and Dirven, R. (2007) Cognitive English Grammar: Vol. 2. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

ڕاپرسی

ئەڤ ڕاپرسییە هاتییە دروستکرن ژبۆ ئاخڤتنکەرێن زمانێ کوردی یێن سەنتەرێ دەڤۆکا دهۆکێ ژبۆ هندەك بارودۆخان کو دێ ب کریارا ڕێکپێدان و قەدەغەکرنا:(داخوازییێ، پێشکێشکرنێ، پێشنیازکرنێ و ئامۆژگاریکرنێ) ڕابن، لەورا ئەوێ هزرێ بکە کو بەرسڤێن تە هەر وەکو ئاخڤتنا ڕاستەڤینەیا تە بن یا کو د ژیانا ڕۆژانەدا بکاردهینی:

ڕەگەز: أ- نێر ب- مێ

ل خوارێ دێ داخواز ژ هەوە هێتەکرن ب پێرابوونا ڕێکپێدان و قەدەغەکرنا بارودۆخێن جیاوازێن داخوازییێ، پێشکێشکرنێ، پێشنیازکرنێ و ئامۆژگاریکرنێ. هیڤییە ب شێوەکێ ڕاستەڤینەیانە پشتی پەیڤا (تۆ): دیتنا خۆ دیاربکە.

-هەڤالێ تە داخواز ژ تە کر کو ترومبێلا تە بکاربهینیت و هێژ دەستویرییا هاژۆتنێ نینە، لەورا پێکولێ بکە داخوازییا ئەوی جارەکێ ڕێکێ پێبدە و جارەکێ قەدەغە بکە.

ڕێکپێدان: تۆ____________ :

قەدەغەکرن: تۆ:____________

-بەرپرسەکێ ل ئاستەکێ بلند بهێتە فەرمانگەها تۆ لێ دەوامێ دکەی و داخوازێ ژ تە بکەت ژبۆ کێشانا جگارێ، لەورا پێکولێ بکە داخوازییا ئەوی جارەکێ ڕێکێ پێبدە و جارەکێ قەدەغە بکە.

ڕێکپێدان: تۆ____________ :

قەدەغەکرن: تۆ:____________

-تۆ کەسەکی حال خۆشبی و قەردارەکێ تە داخوازێ ژ تە بکەت کو بەرامبەر هندەك پارێ زێدە تۆ چەندەکا دی خۆ لێبگری ، لەورا پێکولێ بکە داخوازییا ئەوی جارەکێ ڕێکێ پێبدە و جارەکێ قەدەغە بکە.

ڕێکپێدان: تۆ____________ :

قەدەغەکرن: تۆ:____________

-ئەگەر هەڤالەك دیارییەکا ب بها پێشکێشی تە بکەت، بەرامبەر تۆ د نڤێسینا ڤەکۆلینا ئەوییا دەرچوونێدا هاری بکەی ، لەورا پێکولێ بکە پێشکێشکرنا ئەوی جارەکێ ڕێکێ پێبدە و جارەکێ قەدەغە بکە.

ڕێکپێدان: تۆ____________ :

قەدەغەکرن: تۆ:____________

-تۆ دەرچوویێ کۆلیژێ بی و خودانێ کۆمپانییەکا سەختە پێشکێشکرنەکا کاری بۆ تە فرێبکەت، لەورا پێکولێ بکە پێشکێشکرنا ئەوی جارەکێ ڕێکێ پێبدە و جارەکێ قەدەغە بکە.

ڕێکپێدان: تۆ____________ :

قەدەغەکرن: تۆ:____________

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

-جهەكێ كارگێرى يێ گرنگ د دەستێ تەدا بيت و كەسەكى ڤيا تە بەرتيل بكەت ، لەورا پێكولێ بكە پێشكێشكرنا ئەوى جارەكێ رێكێ پێبدە و جارەكێ قەدەغە بكە.
رێكپێدان: تۆ____________ :
قەدەغەكرن: تۆ:____________
-ئەگەر هەڤالەكێ تە يێ نێزيك د رۆژەكا قەدەغەيا هاتن و چوونێدا پێشنيازبكەت كو بچنە گەشتەكێ، لەورا پێكولێ بكە پێشنيازا ئەوى جارەكێ رَێكێ پێبدە و جارەكێ قەدەغە بكە.
رێكپێدان: تۆ____________ :
قەدەغەكرن: تۆ:____________
-مامێ تە خودان پلەيەكا بەرزا جڤاكى بيت و پێشنيازێ بۆ تە بكەت كو كارەكى بۆ تە ب هاريكارى(واستە) ببينيت، لەورا پێكولێ بكە پێشنيازا ئەوى جارەكێ رێكێ پێبدە و جارەكێ قەدەغە بكە.
رێكپێدان: تۆ____________ :
قەدەغەكرن: تۆ:____________
-ئەگەر قوتابييەكێ تە پێشنيازبكەت كو تۆ ئەوى بەرامبەر دياريەكێ ناجح بكەى، لەورا پێكولێ بكە پێشنيازا ئەوى جارەكێ رێكێ پێبدە و جارەكێ قەدەغە بكە.
رێكپێدان: تۆ____________ :
قەدەغەكرن: تۆ:____________
-برايێ تە يێ هەفتەمەنێ تە جگاران د ژوورا نڤستنێدا دكێشيت ، لەورا ئاموژگارييا ئەوى بكە، ب جارەكێ ب رێكپێدانێ و جارەكێ ب قەدەغە كرنێ رابيت.
رێكپێدان: تۆ____________ :
قەدەغەكرن: تۆ:____________
-ئەگەر تۆ فەرمانبەربى و تە بڤێت ئاموژگارييەكێ ل رێڤەبەرەكى د ئاستەكێ بلنددا بكەى كو د ناڤ فەرمانگەهێدا چەك يێ د دەستێدا، لەورا جارەكێ رێكێ پێبدە و جارەكێ قەدەغە بكە.
رێكپێدان: تۆ____________ :
قەدەغەكرن: تۆ:____________
-زارۆكێ تە يان برا و خويشكەكا تە ژييێ ئەوان گەلەك ژ تە بچويكترە كو ئاموژگاريبكەى هەڤالينيا كەسەكى ب رێكپێدان بكەت و هەڤالينييا كەسەكى نەباش ب قەدەغەكرن نەكەت
رێكپێدان: تۆ____________ :
قەدەغەكرن: تۆ____________:

الأستئذان و المنع لدى ناطقي مركز محافظة دهوك

الخلاصة

الأستئذان و المنع هما فعلين من أفعال الكلام المتضادين مع بعضهما البعض، ويلعبان دوراً مهماً في مجال التداولية؛ لأنهما يوضحان نية وقصد المتكلم مقابل المستمع. يحاول هذا البحث الموسوم(الأستئذان و المنع لدى ناطقي مركز محافظة دهوك) أن يرصد استراتيجيات كل من السماح و المنع لكل من(الطلب، العرض، الاقتراح و النصيحة) في (12) مناسبة مختلفة حسب المنهج الوصفي التحليلي ومن أجل توضيح النسبة المئوية لكل أستراتيجية في المناسبات (12) المختلفة لكل من الأستئذان و المنع، ستلجأ الدراسة الى الإعتماد على الاسلوب الاحصائي. الهدف الرئيسي من هذه الدراسة هو معرفة وبيان النسبة المئوية لأستراتيجيات الأستئذان والمنع ضمن تلك المناسبات المحددة. تتكون الدراسة من فصلين فضلاً عن الخاتمة. تناول الفصل الاول الفعلين الأستئذان والمنع، في حين خصص الفصل الثاني للمجال التطبيقي حول أستراتيجيات الأستئذان والمنع لدى ناطقي مركز محافظة دهوك.

كلمات الدالة: الأستئذان، المنع، الطلب، العرض، الاقتراح، النصيحة.

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac

THE STUDY USED THE DESCRIPTIVE ANALYTICAL METHOD PERMISSION AND PREVENTION OF THE SPEAKERS OF THE DOHUK REGION CENTER

SHERZAD SABRI ALI and AYAD FAYZALLAH OTHMAN
Dept. of Kurdish Language, College Of Basic Education, University Of Duhok, Kurdistan Rebion-Iraq

ABSTRACT

Permission and Prevention are two verbs of speech act that contradict each other, and they play an important role in the field of Pragmatics; because they clarify the intention and purpose of the speaker to the listener. This research, which is entitled (Permission and Prevention of the speakers of the Dohuk region center), attempts to observe the strategies of permitting and prohibiting each of (demand, offer, suggestion and advice) in (12) different occasions according used the descriptive analytical method. In order to clarify the percentage of each strategy in (12) different occasions for both permission and prevention, the study will resort to rely on the statistical method. The main objective of this study is to know and indicate the percentage of Permission and Prevention strategies within those specific occasions. The study consists of two chapters in addition to a conclusion. The first chapter dealt with the two verbs of permission and prevention, while the second chapter was devoted to the applied field on the strategies of permission and prevention of the speakers of the Dohuk governorate center.

KEY WORDS: permission, prevention, demand, offer, suggestion, advice.

Sherzad.ali@uod.ac; Ayad.f.othman@uod.ac